

T.C.
SABAHATTİN ZAİM ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
EĞİTİM BİLİMLERİ ANABİLİM DALI
REHBERLİK VE PSİKOLOJİK DANIŞMANLIK BİLİM DALI

ENGELLİ ÇOCUĞA SAHİP OLAN VE OLMAYAN
EBEVEYNLERİN ÖZ ANLAYIŞ, KİŞİLİK VE
MERHAMET ÖZELLİKLERİNİN İNCELENMESİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Mehmet Latif CANDEMİR

İstanbul
Mayıs, 2019

T.C.
SABAHATTİN ZAİM ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
EĞİTİM BİLİMLERİ ANABİLİM DALI
REHBERLİK VE PSİKOLOJİK DANIŞMANLIK BİLİM DALI

ENGELLİ ÇOCUĞA SAHİP OLAN VE OLMAYAN
EBEVEYNLERİN ÖZ ANLAYIŞ, KİŞİLİK VE
MERHAMET ÖZELLİKLERİNİN İNCELENMESİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Mehmet Latif CANDEMİR

Tez Danışmanı

Prof. Dr. Mehmet Engin DENİZ

İstanbul

Mayıs, 2019

Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğüne,

Bu çalışmaya, jüriimiz tarafından Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı, Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık Bilim Dalında YÜKSEK LİSANS TTZ'İ olarak kabul edilmiştir.

Danışman Prof. Dr. Mehmet Engin DENİZ

Üye Dr. Öğr. Üyesi Besra TAŞ

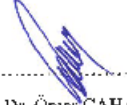

Üye Dr. Öğr. Üyesi İbrahim TAŞ

Oray

Yukarıdaki imzaların, adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylıyorum.

Prof. Dr. Ömer ÇAHA

Enstitü Müdürü

BİLİMSEL ETİK BİLDİRİMİ

Yüksek lisans tezi olarak hazırladığım “Eğelli Çocuğu Olan Ve Olmayan Ebeveynlerin Öz Anlayış, Kişilik ve Merhamet Özelliklerinin İncelenmesi” adlı çalışmanın öneri aşamasından sonuçlandırıldığı aşamaya kadar geçen süreçte bilimsel etiğe ve akademik kurallara özenle uyduğumu, tez içindeki tüm bilgileri bilimsel ahlak ve gelenek çerçevesinde elde ettiğimi, tez yazım kurallarına uygun olarak hazırladığımı, bu çalışmada doğrudan veya dolaylı olarak yaptığım her ahıntıya kaynak gösterdiğimi ve yararlandığım eserlerin kaynakçada gösterilenlerden oluştuğunu beyan ederim. 28.05.2019

Mehmet Latif CANDEMİR

ÖNSÖZ

Yüksek lisans eğitiminde sona gelmiş bulunmaktayım. Bu eğitim hayatım boyunca alanımda uzman olmanın vereceği mutluluğu hissediyorum fakat kendimi geliştirmek için de önümde uzun bir yol olduğunun farkındayım. Ders dönemim boyunca bana desteklerini esirgemeyen değerli hocalarıma,

Veri toplama sürecinde bana desteklerini esirgemeyip bütün bu süreç boyunca yanımda olan değerli danışman hocam Prof. Dr. Mehmet Engin Deniz hocama, araştırmam boyunca fikirlerine ihtiyaç duyduğum Prof. Dr. Yasemin Aydoğan'a,

Eğitim hayatım boyunca maddi ve manevi bana hiçbir desteğini esirgemeyen sevgili anne ve babama, bu süreçte desteğini esirgemeyen eşime sonsuz teşekkürlerime sunarım.

Mehmet Latif CANDEMİR

İstanbul, 2019

ÖZET

ENGELLİ ÇOCUĞA SAHİP OLAN VE OLMAYAN EBEVEYNLERİN ÖZ ANLAYIŞ, KİŞİLİK VE MERHAMET ÖZELLİKLERİNİN İNCELENMESİ

Mehmet Latif CANDEMİR

Yüksek Lisans Tezi, Psikolojik Eğitim ve Danışmanlık

Tez Danışmanı: Prof. Dr. Mehmet Engin Deniz

Mayıs, 2019 161 Sayfa

Araştırma, engelli çocuğu olan ve olmayan ebeveynlerin öz anlayış, kişilik ve merhamet özelliklerinin incelenmesi amacıyla yapılmıştır. Araştırma örneklemini, 2018/2019 eğitim-öğretim yılında Muş/Bulanık ilçesinde bulunan Türk Telekom Ortaokulu, Gazi Ortaokulu, Kardelen Özel Eğitim ve Rehabilitasyon Merkezi ve Yeni Hayat Özel Eğitim ve Rehabilitasyon Merkezi'nde eğitim gören 94'ü normal, 83'ü engelli olan çocukların toplam 187 olan ebeveynlerinden oluşmaktadır. Araştırma verileri, orijinali Pommier, (2010) tarafından geliştirilen, Türkçe uyarlaması ise Deniz ve Akdeniz (2016) da yapılan "Merhamet Ölçeği", orijinali Neff (2003) ün geliştirdiği, Deniz, Kesici ve Sümer (2008) tarafından Türkçe geçerlik ve güvenirlik çalışması yapılmış "Öz Anlayış Ölçeği" ve Bacanlı, İlhan ve Arslan (2009) ın geliştirdiği "Sıfatlara Dayalı Kişilik Ölçeği" kullanılarak toplanmıştır. Araştırma verileri SPSS paket programı kullanılarak analiz edilmiştir. Araştırma verileri; t-testi, Pearson korelasyon katsayısı, ANOVA testi kullanılarak analiz edilmiştir. Engelli çocuğu olan ve olmayan ebeveynlerin cinsiyet faktörüne göre öz anlayış, SDKT alt boyutları ve merhamet toplam puanları arasında anlamlı bir farklılık görülmemiştir ($p>.05$). Ancak merhamet alt boyutu olan ilişki kesme alt boyutunun cinsiyet değişkeni ile anlamlı farklılaştığı saptanmıştır ($p<.05$). Öğrenim durumu değişkeni öz anlayış, SDKT ve merhamet puanlarında farklılaşmazken ($p>.05$), merhamet alt boyutu olan ilişki kesme alt boyutunda anlamlı farklılaştığı belirlenmiştir ($p<.05$). Bununla birlikte aile gelir düzeyi, aile yapısı değişkeni açısından öz anlayış, merhamet ve merhamet alt boyutları puanlarının anlamlı farklılaşmadığı ($p>.05$) ancak SDKT alt boyutlarından dışa dönüklük ile yumuşak başlılık özelliklerini anlamlı olarak etkilediği belirlenmiştir ($p>.05$). Ebeveynlerin engelli çocuk sahibi olma, çocuğun engel türü değişkenine göre öz anlayış, SDKT alt

boyutları, merhamet ve merhamet alt boyutları puan ortalamaları arasında anlamlı ilişki saptanmamıştır ($p>.05$). Araştırma sonucunda, engelli çocuğa sahip olan ve olmayan ebeveynler arasında öz anlayış, kişilik ve merhamet özellikleri açısından anlamlı farklılık bulunamamıştır.

Anahtar Kelimeler: Engelli çocuk, Öz anlayış, Kişilik, Merhamet

ABSTRACT

A STUDY ON SELF-UNDERSTANDING, PERSONALITY AND COMPASSION CHARACTERISTICS OF PARENTS HAVING OR NOT HAVING DISABLED CHILDREN

Mehmet Latif CANDEMİR

M. Sc. Thesis, Psychological Education and Counseling

Supervisor: Prof. Dr. Mehmet Engin DENİZ

March, 2019 161 Pages

The study was carried out to investigate the self-understanding, personality and compassion characteristics of parents having or not having disabled children. The sample of the research consists of 187 parents of 94 normal and 83 disabled children having education in the 2018/2019 academic year at Türk Telekom Secondary School, Gazi Secondary School, Kardelen Special Education and Rehabilitation Center or Yeni Hayat Special Education and Rehabilitation Center. The data of the study were collected using the “Compassion Scale” the “Self-Understanding Scale” and the “Adjective Based Personality Scale”. The research data were analyzed by using SPSS package program. The data were analyzed using t-test, Pearson correlation coefficient and ANOVA test. According to the gender factor of the parents having normal or disabled children, there was no significant difference between self-understanding, ABPS subscales and compassion total scores ($p > .05$). However, it was found that the sub-dimension of the compassion sub-dimension tenderness was significantly different with the gender variable ($p < .05$). While the educational status variable did not differ in self-understanding, ABPS and compassion score average ($p > .05$), in parents having disabled children there was a significant difference in the score average of the sub-dimension of the compassion sub-dimension disconnection ($p < .05$). On the other hand, it was found that self-understanding and compassion average score did not differ significantly according to the family income level variable but in parents having disabled children, significant difference was determined in the compassion sub-dimension being conscious of sharing and conscious awareness dimensions and ABPS sub-dimension emotional imbalance/neuroticism and being open to experience dimensions ($p > .05$). No significant difference was found between the score average of self-understanding,

ABPS in terms of the family structure variable but in parents having normal children the compassion score average was found to affect significantly the compassion sub-dimension the ending the relation dimension ($p > .05$). No significant difference was found between the score average of self-understanding, ABPS sub-dimensions, compassion and compassion sub-dimensions according to the parents' having a disabled child and the type of the disability variable ($p > .05$).

Keywords: Disabled Child, Self-Understanding, Personality, Compassion

İÇİNDEKİLER

TEZ ONAYI SAYFASI	ii
BİLİMSEL ETİK BİLDİRİMİ	iii
ÖNSÖZ	iv
ÖZET	v
ABSTRACT	vii
İÇİNDEKİLER	ix
TABLolar LİSTESİ	xii
KISALTMALAR	xvi
BİRİNCİ BÖLÜM	1
1. Giriş.....	1
1.1. Problem	1
1.2. Amaç	6
1.3. Araştırmanın Önemi.....	7
1.4. Varsayımlar	8
1.5. Sınırlılıklar	8
1.6. Tanımlar	9
İKİNCİ BÖLÜM	11
2. Kuramsal Temel ve İlgili Literatür	11
2.1. Merhamet	11
2.2. Kişilik.....	12
2.2.1. Kişiliğin Bileşenleri.....	13
2.2.2. Kişiliğin Biyolojik Olgu Olarak Önemi	14
2.2.3. Toplumsal Yönüyle Kişilik Özellikleri	14
2.2.4. Kişilik Yaklaşımları.....	14
2.2.4.1. Psikoanalitik Yaklaşım	14
2.2.4.2. Neoanalitik Yaklaşım.....	15
2.2.4.3. Biyolojik Yaklaşım	16
2.2.4.4. Davranışçı Yaklaşım	16
2.2.4.5. İnsancıl Yaklaşım.....	17
2.2.4.6. Etkileşimci Yaklaşım	17
2.3. Öz Anlayış	18

2.4. Engel Durumlarının Sınıflandırılması.....	19
2.4.1. Fiziksel Engelli Birey	19
2.4.2. Zihinsel Engelli Birey.....	19
2.4.3. İşitme Engelli Birey.....	19
2.4.4. Görme Engelli Birey.....	20
2.4.5. Otizm	20
2.4.6. Down Sendromu	21
2.5. Anne Baba Olmak	22
2.6. Normal Çocuk ve Ebeveyn İlişkisi	22
2.7. Engelli Çocuğun Aileye Katılımı.....	26
2.8. Engelli Çocuğa Sahip Olmanın Ebeveynlere Etkisi.....	28
2.9. Engelli Çocuğu Olan ve Olmayan Ebeveynler	31
2.10. Engelli Çocuğu Olan & Olmayan Ebeveynlerde Öz-Anlayış, Kişilik ve Merhamet Özelliklerinin İncelenmesi	33
2.11. Öz-Anlayış, Kişilik ve Merhamet Üzerine Yapılan Yurtiçi-Yurtdışı Araştırmaları.....	35
2.11.1. Öz-Anlayış, Kişilik ve Merhamet Üzerine Yapılan Yurtiçi Araştırmaları.....	35
2.11.2. Öz-Anlayış, Kişilik ve Merhamet Üzerine Yapılan Yurtdışı Araştırmaları	43
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM	44
3.Yöntem.....	44
3.1. Araştırma Modeli	44
3.2. Çalışma Grubu	44
3.3. Veri Toplama Araçları	46
3.3.1. Merhamet Ölçeği	46
3.3.2. Öz Anlayış Ölçeği	47
3.3.3. Sıfatlara Dayalı Kişilik Ölçeği	47
3.4. Verilerin Toplanması	48
3.5. Verilerin Analizi.....	49
DÖRDÜNCÜ BÖLÜM	50
4. Bulgular.....	50

BEŞİNCİ BÖLÜM	110
5.1. Tartışma ve Yorum	110
5.2. Öneriler	126
KAYNAKÇA	128
ÖZGEÇMİŞ	145

TABLULAR

Tablo 3.1. Çalışma Grubuna Ait Demografik Bilgilerin Frekans ve Yüzde Dağılımı	45
Tablo 4.1. Normal Çocuğu olan Ebeveynlerin Öz Anlayış Puanlarının Cinsiyet Değişkenine Göre <i>t</i> -testi Sonuçları	50
Tablo 4.2. Engelli Çocuğu olan Ebeveynlerin Öz Anlayış Puanlarının Cinsiyet Değişkenine Göre <i>t</i> -testi Sonuçları	50
Tablo 4.3. Normal Çocuğu olan Ebeveynlerin Sıfatlara Dayalı Kişilik Testi Alt Boyutları Puanlarının Cinsiyet Değişkenine Göre <i>t</i> -testi Sonuçları	51
Tablo 4.4. Engelli Çocuğu olan Ebeveynlerin Sıfatlara Dayalı Kişilik Testi Alt Boyutları Puanlarının Cinsiyet Değişkenine Göre <i>t</i> -testi Sonuçları	51
Tablo 4.5. Normal Çocuğu olan Ebeveynlerin Merhamet Puanlarının Cinsiyet Değişkenine Göre <i>t</i> -testi Sonuçları	52
Tablo 4.6. Engelli Çocuğu olan Ebeveynlerin Merhamet Puanlarının Cinsiyet Değişkenine Göre <i>t</i> -testi Sonuçları	52
Tablo 4.7. Normal Çocuğu olan Ebeveynlerin Merhamet Ölçeği Alt Boyutlarının Puanların Cinsiyet Değişkenine Göre <i>t</i> -testi Sonuçları	53
Tablo 4.8. Engelli Çocuğu olan Ebeveynlerin Merhamet Ölçeği Alt Boyutlarının Puanların Cinsiyet Değişkenine Göre <i>t</i> -testi Sonuçları	54
Tablo 4.9. Normal Çocuğu olan Ebeveynlerin Öz Anlayış Ölçeği Puanlarının Öğrenim Durumuna Göre ANOVA Testi Sonuçları.....	55
Tablo 4.10. Engelli Çocuğu olan Ebeveynlerin Öz Anlayış Ölçeği Puanlarının Öğrenim Durumuna Göre ANOVA Testi Sonuçları.....	55
Tablo 4.11. Normal Çocuğu Olan Ebeveynlerin Sıfatlara Dayalı Kişilik Alt Boyutları Puanlarının Öğrenim Durumuna Göre ANOVA Testi Sonuçları	57
Tablo 4.12. Engelli Çocuğu Olan Ebeveynlerin Sıfatlara Dayalı Kişilik Alt Boyutları Puanlarının Öğrenim Durumuna Göre ANOVA Testi Sonuçları	60
Tablo 4.13. Normal Çocuğu olan Ebeveynlerin Merhamet Puanlarının Öğrenim Durumu Değişkenine Göre ANOVA Sonuçları.....	63

Tablo 4.14. Engelli Çocuğu olan Ebeveynlerin Merhamet Puanlarının Öğrenim Durumu Değişkenine Göre ANOVA Sonuçları.....	63
Tablo 4.15. Normal Çocuğu Olan Ebeveynlerin Merhamet Ölçeği Alt Boyutlarının Öğrenim Durumu Değişkenine Göre ANOVA Sonuçları	65
Tablo 4.16. Engelli Çocuğu Olan Ebeveynlerin Merhamet Ölçeği Alt Boyutlarının Öğrenim Durumu Değişkenine Göre ANOVA Sonuçları	69
Tablo 4.17. Normal Çocuğu Olan Ebeveynlerin Öz Anlayış Puanlarının Aylık Gelir Düzeyi Değişkenine Göre ANOVA Sonuçları	72
Tablo 4.18. Engelli Çocuğu Olan Ebeveynlerin Öz Anlayış Puanlarının Aylık Gelir Düzeyi Değişkenine Göre ANOVA Sonuçları	72
Tablo 4.19. Normal Çocuğu Olan Ebeveynlerin Sıfatlara Dayalı Kişilik Ölçeği Alt Boyutları Puanlarının Aylık Gelir Düzeyi Değişkenine Göre ANOVA Sonuçları.....	74
Tablo 4.20. Engelli Çocuğu Olan Ebeveynlerin Sıfatlara Dayalı Kişilik Ölçeği Alt Boyutları Puanlarının Aylık Gelir Düzeyi Değişkenine Göre ANOVA Sonuçları.....	76
Tablo 4.21. Normal Çocuğu Olan Ebeveynlerin Merhamet Puanlarının Aylık Gelir Düzeyine Göre ANOVA Sonuçları	77
Tablo 4.22. Engelli Çocuğu Olan Ebeveynlerin Merhamet Puanlarının Aylık Gelir Düzeyine Göre ANOVA Sonuçları	78
Tablo 4.23. Normal Çocuğu Olan Ebeveynlerin Merhamet Ölçeği Alt Boyutları Puanlarının Aylık Gelir Düzeyi Yönünden ANOVA Sonuçları.....	79
Tablo 4.24. Engelli Çocuğu Olan Ebeveynlerin Merhamet Ölçeği Alt Boyutları Puanlarının Aylık Gelir Düzeyi Yönünden ANOVA Sonuçları.....	81
Tablo 4.25. Normal Çocuğu Olan Ebeveynlerin Öz Anlayış Puanlarının Aile Yapısı Değişkeni ANOVA Sonuçları	82
Tablo 4.26. Engelli Çocuğu Olan Ebeveynlerin Öz Anlayış Puanlarının Aile Yapısı Değişkeni ANOVA Sonuçları	83
Tablo 4.27. Normal Çocuğu Olan Ebeveynlerin Sıfatlara Dayalı Kişilik Testi Alt Boyutları Puanlarının Aile Yapısı Değişkeni ANOVA Sonuçları	84

Tablo 4.28. Engelli Çocuğu Olan Ebeveynlerin Sıfatlara Dayalı Kişilik Testi Alt Boyutları Puanlarının Aile Yapısı Değişkeni ANOVA Sonuçları	86
Tablo 4.29. Normal Çocuğu Olan Ebeveynlerin Merhamet Puanlarının Aile Yapısı Değişkeni ANOVA Sonuçları	87
Tablo 4.30. Engelli Çocuğu Olan Ebeveynlerin Merhamet Puanlarının Aile Yapısı Değişkeni ANOVA Sonuçları	88
Tablo 4.31. Normal Çocuğu Olan Ebeveynlerin Merhamet Ölçeği Alt Boyutları Puanlarının Aile Yapısı Değişkenine Göre ANOVA Sonuçları	89
Tablo 4.32. Engelli Çocuğu Olan Ebeveynlerin Merhamet Ölçeği Alt Boyutları Puanlarının Aile Yapısı Değişkenine Göre ANOVA Sonuçları	91
Tablo 4.33. Ebeveynlerin Öz Anlayış Puanlarının Engelli Çocuğu Olup Olmama Durumuna Göre <i>t</i> -Testi Sonuçları	92
Tablo 4.34. Ebeveynlerin Sıfatlara Dayalı Kişilik Testi Ölçeği Alt Boyutları Puanlarının Ebeveynlerin Engelli Çocuğu Olup Olmama Durumuna Göre <i>t</i> -Testi Sonuçları	93
Tablo 4.35. Ebeveynlerin Merhamet Ölçeği Alt Boyutları Puanlarının Ebeveynlerin Engelli Çocuğu Olup Olmama Durumuna Göre <i>t</i> -Testi.....	94
Tablo 4.36. Engelli Çocuğu Olan Ebeveynlerin Öz Anlayış Puanlarının Çocuğun Engel Türü Değişkenine Göre ANOVA Sonuçları	96
Tablo 4.37. Engelli Çocuğu Olan Ebeveynlerin Sıfatlara Dayalı Kişilik Testi Alt Boyutları Puanlarının Çocuğun Engel Türü Değişkenine Göre ANOVA Sonuçları	97
Tablo 4.38. Engelli Çocuğu Bulunan Ebeveynlerin Merhamet Puanlarının Çocuğun Engel Türü Değişkenine Göre ANOVA Sonuçları	99
Tablo 4.39. Engelli Çocuğu Olan Ebeveynlerin Merhamet Ölçeği Alt Boyutları Puanlarının Çocuğun Engel Türü Değişkenine Göre ANOVA Sonuçları	100
Tablo 4.40. Engelli Çocuğu Olan Ebeveynlerin Öz Anlayış Puanlarının Çocuğun Engel Sebebi Değişkenine Göre ANOVA Sonuçları	103

Tablo 4.41. Engelli Çocuğu Olan Ebeveynlerin Sıfatlara Dayalı Kişilik Testi Alt Boyutları Puanlarının Çocuğun Engel Sebebi Değişkenine Göre ANOVA Sonuçları.....	104
Tablo 4.42. Engelli Çocuğu Olan Ebeveynlerin Merhamet Puanlarının Çocuğun Engel Sebebi Değişkenine Göre ANOVA Sonuçları.....	105
Tablo 4.43. Engelli Çocuğu Olan Ebeveynlerin Merhamet Ölçeği Alt Boyutları Puanlarının Çocuğun Engel Sebebi Değişkenine Göre ANOVA Sonuçları	106
Tablo 4.44. Öz Anlayış, Kişilik Özellikleri ve Merhamet Arasında Basit Korelasyon Katsayıları, Ortalama ve Standart Sapma Değerleri.....	108

KISALTMALAR

- MEB : Milli Eğitim Bakanlığı
SDKT : Sıfatlara Dayalı Kişilik Ölçeği
MEB : Milli Eğitim Bakanlığı
ÖEHY : Özel Eğitim Hizmetleri Yönetmeliği

BİRİNCİ BÖLÜM

GİRİŞ

1.1. Problem

Günümüzde toplumun temelini oluşturan ve bu şekilde devam edileceğine inanılan en önemli kurum ailedir. Karı koca ilişkisiyle başlayan bir süreç olmakla birlikte çocuğun dünyaya gelişi ile bu ilişki ağının farklı bir yönü ortaya çıkmaktadır. Bununla birlikte bireylerin rollerinde ve konumlarında da değişiklikler meydana gelmektedir. Anne ve babanın toplumsal rollerinin değişmesiyle birbirlerinden beklentileri de farklılaşmaktadır (Akkök, Aşkar ve Karancı, 1992).

Bir insanın hayatta yaşayabileceği en mükemmel ve güzel duygulardan biri olan çocuk sahibi olma duygusu, aile kurulduğu andan itibaren büyük bir heyecanla ortaya çıkmaktadır. Ailelerin çocuk sahibi olma istekleri kültürden kültüre geleneksel ya da bireysel olarak farklılık göstermektedir. Bu sebepler arasında çocuk, eşleri birbirine bağlayan bağ, çeşitli özelemlerin giderildiği duygu aracı ve anne-babanın gelecek sigortası gibi görülebilmektedir (Ataman, 2003).

Çevrenin de etkisiyle anne babada “ideal çocuk” algısı oluşmaya başlamaktadır. Çocuğun gelişim dönemleri normal seyrinde devam ederse aile bu önemli olayı kutlar. Özellikle Türk toplumlarında çocuksuz ev olamaz düşüncesi, çocuk sahibi olmanın anne ve baba arasındaki evlilik bağının kuvvetlenmesi için çok önemlidir (Yörükoğlu, 1997). Bu nedenle kadınlıktan anne rolüne geçen eşin değeri, eşinin ve ailesinin yanında artar (Yörükoğlu, 97:31).

Literatür araştırmaları sonucunda aile ile ilgili yapılan tanımlar incelendiğinde, ailenin toplumumuz açısından çok büyük bir değere sahip olduğu belirlenmiştir. Toplumumuzda aileyi kurmak için anne ve babaların aile içerisindeki rolü önemlidir. Ailenin mutluluğuna mutluluk katan ve aileyi bir arada tutan şüphesiz ki çocuktur. Çocuk dünyaya geldiği andan itibaren eşlerin rolleri değişerek kadın-anne, erkek-baba rolüne sahip olur. Aile fertlerinin bu rolleri üstlenmedeki sorumlulukları çocuğun engelli olup olmama durumuna göre değişmektedir. Her şey

normal devam ederken çeşitli nedenlerden dolayı çocuğunun engelli olduğunu öğrenen ailenin hayatında tüm dengeler değişerek beklentiler, hayaller kâbusa dönüşebilmektedir.

Engelli bir çocuğun aileye katılmasının beraberinde getirdiği özel sorumluluklar aile ilişkilerini, ekonomik ilişkileri etkilemekle beraber birçok anne babada artan kaygı, depresyon gibi etkenler sonucunda evlilik ilişkilerinde ve kişisel uyumlarında da azalmalar olduğunu görülmektedir (Zetlin, 1986).

Engelli olan bir çocuğun iletişim, eğitim, bakım gibi ihtiyaçlarını karşılamak aileyi zora sokmaktadır. Bu sorumluluklar ailede yorgunluk oluştururken, uzun vadede aile bağlarının kopmasına sebep olabilmektedir. Kopan bu bağlar aile içinde ve ailenin dışında sorunlar yaratmaktadır. Bununla beraber aile sosyal çevresi tarafından ya uzaklaştırılacak ya da kendi arzusuyla uzaklaşma kararında bulunacaktır (Fishman and Wolf, 1991). Bu nedenle engelli olan çocuklara sahip ailelerin çok fazla sorun yaşadıkları görülmektedir. Bu sorunlar ebeveynlerin aile içerisinde huzursuz, mutsuz olmalarına sebep olurken, yaşanan süreç içerisinde umutlanmalarına da engel oluşturmaktadır. Böylece ailenin beklentisi ve gerçekler arasındaki farkın oluşması ailede travmalar, şok, inkâr, kabul edememe gibi süreçlerin yaşanmaya başlamasına sebep olur (Eripek, 1993). Bu süreç temel olarak birincil, ikincil ve üçüncül tepkiler olmak üzere üç bölüm halinde incelenmektedir (Darıca, Gümüşçü ve Pişkin; 2005:103-110).

Birincil Tepkiler

Şok: Bu durum ebeveynlerin genellikle ilk karşılaştıkları aşamadır. Önce çok şaşırma ile başlayan ve devamında donup kalma, ağlama ve kişinin kendisini çıkmazda hissetmesi şeklinde ortaya çıkar.

Reddetme: Bu durum ebeveynler yaşadıkları şok etkisiyle engeli bulunan çocuklarını kabul etmeme ya da var olan engeli inkar etme şeklinde kendini gösterir

Acı çekme ve Depresyon: Ebeveynler, çocuklarının yetersiz olduğunu öğrenmeleriyle büyük bir üzüntü duyarlar. Normal çocuk beklerken onun hayalini kurarken çocuklarının yetersiz olduğunu öğrenmeleri, büyük bir üzüntü ve depresyona sebep olur. Aynı zamanda engelli olan çocuk, normal çocuğun yok olduğunun sembolüdür.

Bu durumda hissedilen acı varlığına inandığımız, çok sevdiğiniz bir kişiyi kaybetmekle eşdeğerdir.

İkincil Tepkiler

Suçluluk Duyuma: Bu durumda acı duyma eylemi vardır. Ebeveynler bu durumun kendilerinden kaynaklandığını düşünürler. Hatta çok daha ileriye giderek yetersizliği olan çocuğun, Allah tarafından kendilerine ceza olarak verildiğini düşünürler.

Kararsızlık: Bazı aileler kararsızlık yaşarlar. Kimi ebeveynler bu süreci bir sonra kabul ederken, bazı ebeveynlerin kabul etme süreci uzayabilir.

Kızgınlığın İfade Edilmesi: Ebeveynler “Neden ben?” sorusunu sıklıkla kendilerine sormaya başlarlar. Bu kızgınlıklarını başka kişilere de yansıtabilirler.

Utanç Duyuma: Ebeveynler çocuğundaki yetersizlikten dolayı sosyal çevre tarafından etiketleneceğini ve dalga konusu olacağını düşünmeye başlayarak sosyal çevreden kendilerini soyutlamaya ya da çocuğunu toplum içine çıkartmayarak gizlemeye başlar.

Üçüncül Tepkiler

Engeli kabul etme pazarlığı ve belli amaçlar doğrultusunda anlaşma davranışı sergileme: Ebeveynler, çocuklarının alacağı eğitimlerle normal çocuklarının seviyelerine geleceğini söyleyen kişilere hem Allah’a hem de bilimsel görüşlere olan inançlara bağlı olduklarını ifade ederler.

Kabul etme: Zaman içerisinde aileler bu duruma sadece kendilerinin maruz kalmadıklarını başka ebeveynlerinde bu durumu yaşadıklarını kabul ederler ve yetersizliği olan çocuklarıyla olan bağılıklarını güçlendirirler.

Geçmişten günümüze kadar engelli olan bireyler hep inkâr edilme, yok edilme, yaşamlarına izin verilmeme ve sosyal çevre tarafından dışlanma durumlarını yaşamışlardır. Tabi ki doğal olarak bu durumlar en çok yetersizliği olan çocuğu ve çocuğun ebeveynlerini etkileyen sosyal problem haline gelmiştir (Aral ve Gürsoy, 2007: 323).

Engelli çocuğa sahip ebeveynlerin yaşadıkları sorunları temel olarak şöyle sıralayabiliriz (Tunali ve Power, 1993:946-947); *Ekonomik sorunlar:* Hastanelerde

yatma, çocuklarının özel gereksinimlerini karşılayacak programlar, araç-gereçler, özel tedaviler vs. sonucu karşılaşılan zorluklardır. *Duygu boyutunda yaşanan sorunlar*: Ebeveynler arasında duygusal anlamda gerginliklerin yaşanma ihtimali ortaya çıkar. Özel çocuğa karşı aşırı ilgi gösterilip diğer çocuklara karşı ise vurdumduymaz davranılması, ailelerin duygularını kontrol etmede yaşadıkları sıkıntıları içerir. *Kişisel gelişim ve kariyer etkinliklerinde yaşanan sorunlar*: Bu sıkıntılar genellikle boş zamanlarını değerlendirmede, kariyer fırsatlarında ve aile düzenlenmesinde ortaya çıkar. Boş zamanlarını değerlendirmede yaşadıkları zorluklar kendi dünyalarına vakit ayıramamaları ve özellikle annede olan bu görev ve sorumluluk yıpratıcı niteliktedir. *Sosyal Yaşamda Karşılaşılan Zorluklar*: Özel çocuğa sahip ebeveynlerin ve kardeşlerin toplum tarafından başka bir gözle bakılması ve dışlanması, özel çocuğun nasıl görüldüğünden dolayı ailenin utanç duyması ve bu nedenle çevreyle irtibatını kesmesi kişileri sosyal yalnızlığa iter. Çünkü çevresinde yetersizliği sahip çocuğa karşı “deli” muamelesi yapmak da bu durumda zaten büyük sorumlulukları olan annelik mesleğini daha da içinden çıkılmaz hal aldırır. Özellikle de anne; iş arkadaşları, komşuları tarafından vakit geçirebilecek bir partner olarak seçilmez. Zaman içerisinde yalnızlaşır. *Zamanla İlgili Zorluklar*: Çocuğa tıbbi yardım, tedavi ve terapi hizmetleri ile özel diyetler için zaman ayırmada karşılaşılan zorluklardan oluşur. *Hastane işlemleriyle ilgili yaşanan sorunlar*: Tıbbi işlemlerin yapılacak hastanenin bulunması, tedavinin yapılması ve bu süre zarfında hastanede karşılaşılan zorluklar. *Eğitimle ilgili yaşanan sorunlar*: Çocuğa uygun okulun bulunması ve eğitim sürecinde karşılaştıkları sorunlardır. *Mental olarak yaşanan sorunlar*: Engelli çocuğun hayatta ki fırsatlarını kısıtlı olması, her an ölüm korkusunun olması yaşanan psikolojik zorluklardır (Aral ve Gürsoy, 2007:321).

Evlilik bütünlüğünün korunması, ekonomik durum, çocuğun eğitimi, dini inanç, çocuğun cinsiyeti vb. sorunlarla karşılaşmak da aileyi birçok yönden etkilemektedir (Özgür, 1993).

Genel olarak araştırma sonuçları, anne-babanın özel çocuklarının olduğunu öğrendiklerinde şok geçirme, inkâr etme, üzüntü duyma, kızgınlık, suçluluk duyma, kaygı, beklenmedik krizler, sosyal çevreyle ilgili yaşanılacak sorunlardan kaçınma, hayal kırıklığına uğrama, kendisine olan güvenin zedelenmesi ve saygısının azalması

gibi bazı sorunlar ortaya koyduklarını göstermektedir (Akandere, Acar ve Baştuğ, 2009; Ross, 1975; Naidoo, 1984; Gargiulo, 1985; Kimpton, 1990; Darıca, 2005: 24).

Engelli olan çocukların ailelerinin psikolojileri ve kaygılarıyla ilgili yapılan araştırmalarda görüldüğü üzere, bu ailelerde kaygıların oldukça fazla olduğu görülmüştür (Akandere ve diğ., 2009; Beckman, 1983; Wilton ve Renaut, 1968: 24). Aile içi kaygı düzeyinin yüksek olması aile bireylerinin psikolojilerini olumsuz etkilemektedir. Bireylerin başarısızlıklarını hiçbir zaman yenemeyeceklerini düşünmeleri, problemlerini hiçbir zaman çözemeyeceklerine dair olan inançları, sebepsiz bir şekilde hayatlarına farklı anlamlar yüklemeleri ve hedeflerine ulaşmak için çabalamamalarıdır. Her durumdan negatif sonuç bekledikleri içinde tarifi yapılan umutsuzluğun (Beckman ve ark. 1983), depresyonda etkili olduğu (Mc Cubbin 1989), olumsuz düşünceleri taşıdığı ve bunun yanında umutsuzluk gibi çaresizlik, karamsarlık, eylemsizlik, işlerini devam ettirememeye ve suçluluk duyguları olduğu saptanmıştır. Bu durumlarında engelli olan çocuğun eğitiminin de çok etkili olduğu ortaya çıkmıştır (Dilbaz ve Seber 1993; Abramson, Metalsky ve Alloy, 1989; Costa ve McCrae, 1980). Aile umutsuz olduğu için engelli olan çocuk, özellikle topluma uyum konusunda alması gereken sosyal becerilerde çok geride kalmaktadır.

Normal çocuğa sahip olan ailelerin, çocukları dünyaya geldikten sonra kişilik, öz anlayış, merhamet durumları ile engelli olan çocuğa sahip ailelerin kişilik, öz anlayış, merhamet durumları incelenmiş konu üzerinde gerekli literatür incelemesi yapılmıştır.

Akdeniz (2014) çalışmasında üniversite öğrencilerinin sahip oldukları merhamet düzeyinin depresyon, anksiyete, stres ve duygusal zekaya olan etkisini incelemiştir. Bunun yanında cinsiyet değişkeninin bu değişkenlere etkisinin olup olmadığını da belirlemeye çalışmıştır. Bununla birlikte Güleş (2017) ise araştırmasında, özel gereksinimli çocuğu olan ebeveynlerin öz anlayış, merhamet yaşam doyumları arasındaki ilişkiyi belirlemeye çalışmıştır.

Yapılan literatür araştırması sonucunda, Akdeniz (2014), Güleş (2017 ve Tatlılıoğlu (2010) gibi araştırmalarda üniversite öğrencileri ve engelli çocuğu olan ailelerin merhamet, kişilik özelliklerine ilişkin çalışmaların olduğu görülmüştür. Ancak engelli çocuğu olan aileler ile normal çocuğu olan ailelerin kişilik özellikleri, merhamet düzeyleri, öz anlayışları arasında anlamlı olarak değişip değişmediğini

ortaya koyan herhangi bir araştırmaya rastlanmamıştır. Bu sebeple araştırmanın literatürdeki eksikliği gidereceği ve alana önemli katkı sunulacağı düşünölmektedir.

1.2. Amaç

Bu çalışma, engelli çocuğa sahip olan ve olmayan anne ve babaların öz anlayış, kişilik ve merhamet özelliklerinin incelenmesi ile ailede engelli çocuğun bulunmasının öz anlayış, kişilik ve merhamet yönünden farklılık oluşturup oluşturmadığını ortaya koymak amacıyla yapılmıştır. Ayrıca özel eğitim merkezlerine devam eden engelli ebeveynlerinin ve normal çocuğa sahip ebeveynlerin kişilik, merhamet ve öz anlayışları arasındaki ilişki ortaya konmaya çalışılmaktadır.

Bu bağlamda araştırmada aşağıdaki sorulara yanıtlar aranmıştır;

- Engelli çocuğu olan ve olmayan ebeveynlerin merhamet puan ortalamaları arasında anlamlı düzeyde farklılık var mıdır?
- Engelli çocuğu olan ve olmayan ebeveynlerin öz anlayış puan ortalamaları arasında anlamlı düzeyde farklılık var mıdır?
- Engelli çocuğu olan ve olmayan ebeveynlerin kişilik puan ortalamaları arasında anlamlı düzeyde farklılık var mıdır?
- Engelli çocuğu olan ve olmayan ebeveynlerin cinsiyet faktörü ile öz anlayış, SDKT, merhamet ve merhamet alt boyutları puan ortalamaları arasında anlamlı farklılık var mıdır?
- Engelli çocuğu olan ve olmayan ebeveynlerin öğrenim durumu faktörü ile öz anlayış, SDKT, merhamet ve merhamet alt boyutları puan ortalamaları arasında anlamlı farklılık var mıdır?
- Engelli çocuğu olan ve olmayan ebeveynlerin aylık gelir düzeyi faktörü ile öz anlayış, SDKT, merhamet ve merhamet alt boyutları puan ortalamaları arasında anlamlı farklılık var mıdır?
- Engelli çocuğu olan ve olmayan ebeveynlerin aile yapısı faktörü ile öz anlayış, SDKT, merhamet ve merhamet alt boyutları puan ortalamaları arasında anlamlı farklılık var mıdır?

- Engelli çocuğu olan ve olmayan ebeveynlerin ailede engelli birey olması faktörü ile öz anlayış, SDKT, merhamet ve merhamet alt boyutları puan ortalamaları arasında anlamlı farklılık var mıdır?
- Engelli çocuğu olan ebeveynlerin çocuğun engel türü faktörü ile öz anlayış, SDKT, merhamet ve merhamet alt boyutları puan ortalamaları arasında anlamlı farklılık var mıdır?
- Engelli çocuğu olan ebeveynlerin çocuğun engel sebebi faktörü ile öz anlayış, SDKT, merhamet ve merhamet alt boyutları puan ortalamaları arasında anlamlı farklılık var mıdır?

1.3.Araştırmanın Önemi

Toplumumuzda üzerinde durulması gereken ve güncelliğini koruyan en önemli konulardan biri engelli çocuğu olan ailelerinin yaşamış olduğu sorunlardır. Şüphesiz ki engelli çocuğa sahip aileler çocuklarının ihtiyaçlarını karşılamakla sorumlu oldukları gibi onlarla yaşamaya da mecburdurlar. Ancak bu çocuklarla yaşarken onları olduğu gibi kabul etmek, eğitim sürecinde onlara destek olmak, umutsuzluğa kapılmamak sabırla hayata ve onlara tutunarak bu mecburiyetin sevgiyle ortadan kaldırılması gerekmektedir. Bununla birlikte bu aileler aynı şekilde sosyal çevreleriyle de uyum içerisinde olmak zorundadırlar. Bu sebeple engelli çocuğu olan ve olmayan ailelerin kişilik, öz anlayış ve merhamet özelliklerinin ne düzeyde olduğu, bu çocukların aile içerisinde yaşamış oldukları durumların tespiti araştırmayı önemli kılmaktadır.

Engelli olan çocukların yaşadıkları sorunların yanında ailelerinin de yaşadıkları sorunları göz önünde bulundurmak gerekmektedir. Çocuk, engelli bir çocuksa onunla ilgilenecek kişilerin başında aile gelmektedir. Bundan dolayı engelli çocuğa sahip ailelere büyük sorumluluklar düşmektedir. Bu sorumluluklar ailede zaman zaman sorunların doğmasına, aile içi uyumsuzluğa, umutsuzluğa neden olmaktadır.

Araştırmanın öneminde yaptığımız araştırmalar göz önünde bulundurularak engelli olduğu için bir kenara itilmiş çocukların dışlanmaması gerektiği aynı zamanda engelli çocuğu olan ebeveynlerin kişilik, öz anlayış ve merhamet duygularının sağlıklı olması gerektiği vurgulanmaktadır. Bu çocuklara sahip ebeveynlerin bu özellikleri sağlıklı olduğu taktirde engelli çocukların eğitiminde ve gelişiminde de

olumlu yönde ilerleme görülecektir. Araştırma, engelli çocuğu olan ve olmayan ebeveynlerin öz anlayışlarında, merhamet ve kişilik yapılarındaki değişimin ne yönde farklılık gösterdiğini ortaya koymaktadır. Bununla birlikte engelli çocuğu sahip olan ve olmayan ebeveynlerin kişilik, öz anlayış ve merhamet duyguları arasında farklılık olup olmadığı ortaya konmaya çalışılacaktır. Literatür araştırması sırasında fark edilen eksik yönlerin tamamlanacağı düşünülürken, araştırma bu yönüyle alana katkı sağlaması açısından büyük önem taşımaktadır.

1.4. Varsayımlar

- Sıfatlara Dayalı Kişilik Ölçeği, Merhamet Ölçeği ve Öz Anlayış Ölçeğinin engelli çocuğa sahip olan ve olmayan ailelerin kişilik, merhamet ve öz anlayışlarını ölçtüğü varsayılmaktadır.

1.5. Sınırlılıklar

Bu araştırmanın sınırlılıkları aşağıda yer aldığı gibidir;

- Engelli çocuğa sahip olan ve olmayan ebeveynlerin merhamet ilişkisini öğrenmek için “Merhamet Ölçeği”nin ölçtüğü nitelik ve özelliklerle sınırlıdır.
- Engelli çocuğa sahip olan ve olmayan ebeveynlerin öz anlayış ilişkisini öğrenmek için “Öz Anlayış Ölçeği”nin ölçtüğü nitelik ve özelliklerle sınırlıdır.
- Engelli çocuğa sahip olan ve olmayan ebeveynlerin kişilik özelliklerindeki farklılıkları öğrenmek için “Kişilik Ölçeği”nin ölçtüğü nitelik ve özelliklerle sınırlıdır.
- Araştırma 2018-2019 Eğitim-Öğretim yılında Muş ili Bulanık ilçesinde özel eğitime devam eden çocukların ebeveynleri ile normal çocuğa sahip olan ebeveynlerden okuma yazma bilenler arasından seçilmiştir. Engelli çocuğu olan ebeveynler ile normal çocuğu olan ebeveynlerin kişilik, merhamet ve öz anlayış özelliklerine etki eden değişkenler, bu ölçekler içinde yer alan değişkenler ile sınırlıdır.
- Araştırmaya katılan ebeveynler arasında boşanmış aileler bulunmamaktadır.

- Araştırma tüm engel türlerini kapsayan çocuklara sahip olan ebeveynler ile normal çocuğa sahip ebeveynler ile sınırlıdır.

1.6. Tanımlar

Engelli birey: Engellilik kavramı günümüzde artık genişlemiş olup büyük bir kesimi ifade eder. Engelli olma durumu, fiziksel bir yoksunluktan kaynaklı olabileceği gibi sosyal, kültürel, psikolojik ya da herhangi bir nedenden dolayı olabilir. Dolayısıyla bu kavram, fiziksel engellilikten başka farklı sebeplere bağlı “sınırlandırılma” durumudur (Dalbay, 2009,35).

Özel Eğitim Gerektiren Birey: Çeşitli nedenlerden dolayı akranlarından beklenen düzeyde çeşitli alanlarda performans olarak farklılık gösteren kişileri ifade eder (Özürlülerle ilgili mevzuat, Madde:3-a).

Kişilik: Kişilik bir kimsenin kendine göre bir farklılığının bulunmasıdır. Esas itibarıyla toplum tarafından belirlenmiş olmakla birlikte bireyselliğine de özgü özellikler taşıyan bir kısım yetenek, özgünlük ve benzersiz varlık olarak dile getirilen sözcüktür. İnsan yalnız yaşayan bir varlık değildir. Ancak her kişilik kendi toplumsal çevresinde manevi ve kültürel koşullar göz önüne alınarak değerlendirilmelidir. Kişiliğin oluşumu da büyük ölçüde bu koşullar tarafından belirlenmektedir (Cüceloğlu D., 2016).

Bir kişiyi diğer kişilerden ayıran, tutarlı olarak sergiledikleri davranış örüntülerini meydana getiren, bireye özgü özellikler birliğidir. Yetenekleri ve kabiliyetleri ölçüsünde hayatta etkili olan insanın, kendine has ve biricik olarak dile getirdiği bir kişiliği vardır. Tüm bunlardan yola çıkarak kişilik, bilinçli bir insanın kendini (ben) benzersiz ve süregelen bir özne olarak dile getirmesidir (Sennet, 1996).

Merhamet: Merhamet kelimesi Arapça kökenli olup ‘Rahim’den türeyen bir kavramdır. (etimolojiturkce.com). Rahmet, rahim, rahman, merhamet ve rahim gibi Arapçadaki kelimelerle aynı kökenden türetilmiştir. Annelik durumunun rahimden oluşması aslında bir bakımdan rahmet olarak algılanabilir. Rahim kelimesine anlam olarak bakıldığında diğerini içinde barındırmak olarak bilinir. TDK (2012)’da ise merhamet kelimesinin bir kimsenin veya bir başka canlının karşılaştığı kötü durumdan dolayı duyulan üzüntü, acıma olarak tanımlandığı, Nancy Abernathy’nin

ise merhameti “acı çekenle ona şifa verecek kişi arasındaki basit bir insani bağlantı” olarak tanımladığı (Gök, 2015; Goleman, 2007: 317) görülmektedir.

Batılı kültürüyle yetişmiş insan ile doğu kültürüyle yetişmiş insanlar arasında toplumsal yapının da etkisiyle farklılıklar bulunmaktadır. Batılı insan, bireyci bir toplum ve kültürün verdiği etkiyle bireysel değerlere önem verirken; doğu kültürüyle yetişen bir insan daha çok sosyal çevreye önem vererek, batılı bir insana göre daha çok toplumsal değerleri önemsediyini görüyoruz. Bu açıdan baktığımızda doğu kültüründe merhamet kavramı daha baskındır. İnsan, bireyin ön planda olduğu kültürün de etkisiyle bireyleşmiş bir varlık haline dönüşmesine rağmen, doğu kültürüyle yetişmiş insan sosyal bağlamı önemsemekte, kendini toplumun parçası olarak tanımlamaktadır. Bu sebeple merhamet kavramının bizim toplumumuzda daha baskın olduğu söylenebilir. Merhamet kelimesi çoğunlukla tanım olarak kullanılmasıyla birlikte empati, sempati, vb. gibi farklı kavramların yanı sıra kısmen de olsa hassasiyet ve duyarlılıkla ilgili geniş bir literatür içinde yer almaktadır (Gök, 2015; Gillath vd., 2005: 121).

Öz Anlayış; Öz-anlayışın (self-compassion) tanımına bakıldığında günlük dilde sıkça kullandığımız ve daha genel bir ifade olan “anlayışlı olmak” (compassion) tanımıyla aynıdır. Anlayışa baktığımızda diğer insanların problemlerine karşı açık, anlayışlı ve duyarlı olmayı bilmek olarak da tanımlayabiliriz. Bununla beraber karşımızdaki insanlara sabırlı olmak, onları yargılayacak nezaketsiz davranışlardan uzak durmaya çalışmak ve her kim olursa olsun kusursuz olmadığını, hatalar yapabildiklerinin bilincinde olmaktır (Özyeşil, 2011). Öz-anlayış, Neff (2003a) tarafından geliştirilmiş olup temelinin Budist felsefesine dayandığı söylenmektedir. Öz-anlayış, günümüzde baktığımızda bireylerin kendileriyle ilgili zaman içinde yaşadıkları duygularının ben merkezli anlayışlarına alternatif bir tanım sunan önemli ve ölçülebilir bir niteliktir (Neff, Kirkpatrick ve Rude, 2007; Deniz, Arslan, Özyeşil ve İzmirli, 2012). Batıdaki toplumlara baktığımızda, insanlar daha çok başkalarına karşı anlayış ve şefkat göstermeleri gerektiği düşüncesiyle hareket etmektedirler. Buna karşın Budist geleneğine baktığımızda insanların başka insanlara karşı anlayışlı olabilmeleri için öncelikle kendilerine karşı anlayış göstermeleri gerektiği düşünülmektedir (Hanh, 1993; Bennett-Goleman, 2001; Neff, 2003b; Deniz ve diğ., 2008).

İKİNCİ BÖLÜM

2. Kuramsal Temel ve İlgili Literatür

Bu bölümde; merhamet, kişilik, kişiliğin bileşenleri, kişiliğin biyolojik olgu olarak önem, toplumsal yönüyle kişilik özellikleri, kişilik yaklaşımları, öz anlayış, engel durumlarının sınıflandırılması, anne-baba olmak, normal çocuk-ebeveyn ilişkisi, engelli çocuğun aileye katılımı, engelli çocuğa sahip olmanın ebeveynlere etkisi, engelli çocuğu olan ve olmayan ebeveynler, engelli çocuğu olan ve olmayan ebeveynlerde öz anlayış, kişilik ve merhamet özellikleri ve öz anlayış, kişilik ve üzerine yapılan yurt içi-yurt dışı araştırmalar yer verilmiştir.

2.1. Merhamet

Merhamet, yaratılan her varlığın iyiliklerle karşılanması ve yaratılanlara yardım edilmesi gerektiği arzusunun bireyde oluşturduğu hissiyat olarak tanımlanmaktadır (Kandemir, 1993: 159-163). Başka insanların problemleri, dertleri, zayıflıkları, acıları ve üzüntüleriyle ilgilenme durumudur. Aynı zamanda kişinin kendisini başkasının yerine koyması sonucunda oluşan empati hissinin eksik olduğu ilişkilerde nadir de olsa görülen bir histir (Burkhard ve Nathaniel, 2013: 44; Huggard, 2003: 163). Merhamet hissi, insanın temel özelliklerinde biri olmakla birlikte ahlaki özelliklerin de en büyüğüdür. (Hökelekli, 2011: 13-17; Yağlıkçızade, 1975: 220). Yapılan tanımlardan da anlaşılacağı gibi merhamet başka birisinin yaşadığı acı ve üzüntü durumundan kişinin kendisinin de üzülmeleridir. Kısaca kişide empatik olarak yardım etme hissinin oluşmasıdır.

Nietzsche'nin çoğu yazısında bahsettiği en göze çarpan özelliklerden biri yaşamı değersizleştiren unsurlardır. Nietzsche merhamet kavramından bahsederken bencil kavramı üzerinden açıklamıştır. Bencillik ile merhameti bütünleştirmiştir. “*Kendi olma*” ve “*yaşam*” arasında merhameti harmanlamıştır. İnsanı gerçek ahlaka ulaştıran

merhametin, insanı hem adalete hem de insan sevgisine götüreceğini belirtmiştir (Nietzsche, 2019).

Mevlana'nın insanlara tavsiyede bulunduğu yedi öğütten biri de merhamettir. Mevlana insan, hayvan vs. her türden canlıya merhametle, şefkatle yaklaşmamız gerektiğini “Şefkat ve merhamette güneş gibi ol” sözleriyle açıklamıştır. Tüm dünya ülkelerinde gelirlerindeki adaletsizlik ve yoksulluğun en üst seviyede olduğu oranın epeyce fazla olduğu, insan kıyımlarının fazla olduğu görülmektedir. Dünyanın çeşitli yerlerinde bireyler ve aşiretler arası kan davaları, medeniyetler arası çatışmaların körüklendiği dönemde hiddet ve kinlere dayalı insanların sayısının hiç de az olmadığı gözlenmektedir. Dolayısıyla şefkat ve merhamet değer olarak büyük önem taşımaktadır (Yaran, 2007)

2.2. Kişilik

“Kişilik” sözcüğü kaynağını “Persona” dediğimiz terimden alır. “Persona” eski Yunan dilinde tiyatrolarda drama oyuncularının kullandığı maskelere verilen isimden almıştır. “Persona” bu dönemde maskenin gizlediği kişilikten ziyade oyuncularının oynadığı tiplmeyi temsil etmekteydi. Zaman geçtikçe var olan uzaklaşmış bu anlamından daha çok kişinin gerçek kişiliğini yansıtmak için kullanılmaya başlanmıştır. Günümüzdeki anlamıyla kişilik; içimizdeki kaynaklardan ortaya çıkan ve genel olarak kişinin davranışlarına yatkın olan, biyolojik olarak ve deneysel olarak öğrenilenleri kapsayan, kişinin, öğrenme, düşünme, başa çıkma ve davranış durumlarını göstermektedir (Sennet, 1996).

Kişilik, bir insanı diğer herkesten ayıran ve bu ayrılan özellikleri gösteren davranış durumlarıdır. Bu durumların her biri kişinin yaşadığı yaşam tarzının göstergesidir. Kişiliği tanımlamak aslında davranışları ve organizmanın çevreye ruh olarak adaptasyon sağlaması olarak açıklamaya çalışmaktadır. Bu konu ile ilgili 1920'lerde birçok çalışma yapmış olan Allport kişiliği, kişinin çevreye yetkin uyumunu sağlayan birtakım içsel sistemlerin getirdiği organizasyon olarak tanımlamıştır (Millon, 1996).

Kişiyi diğer kişilerden ayıran özelliklere baktığımızda, tutarlı olarak sergiledikleri davranış örüntülerini meydana getiren, bireye özgü özellikler birliğidir. İnsan kendine özgü ve biricik varlık olmasından dolayı yetenek ve özellikleriyle toplumsal yaşamda etkili olur. En kapsamlı tanımıyla kişilik, bilinçli bir insanın kendini (ben) benzersiz ve süregelen bir özne olarak dile getirmesidir (Sennet, 1996).

Kişilik bir kimsenin kendine göre bir farklılığının bulunmasıdır. Esas itibarıyla toplum tarafından belirlenmiş olmakla birlikte bireyselliğine de özgü özellikler taşıyan bir kısım yetenek, özgünlük ve benzersiz varlık olarak dile getirilen sözcüktür. İnsan tek başına yaşayan bir varlık olmamakla birlikte toplum tarafından sosyalleşme sürecine girdiği için bu düşünce aynı zamanda Mark'a yakın bir düşüncedir. Ancak bu durum sadece toplumsallaşma sürecinde değil; her kişilik ancak onu oluşturan sosyal çevre, manevi ve kültürel koşulların özellikleri içinde değerlendirilmelidir. Kişiliğin oluşumu da büyük ölçüde bu koşullar tarafından belirlenmektedir (Cüceloğlu, 2016).

2.2.1. Kişiliğin Bileşenleri

Mizaç; Bireyin genetik yapısından beslenip, kişiliğin yapıtaşlarını oluşturmaktır. Genel olarak zihinsel, duygusal ve psiko-motor durumlarının ifade edilmiş şekilleri olarak kendini göstermektedir (Lichtermann, Ekelund, Peltonen ve Jarvelin, 2001).

Karakter; Kişinin ailesi ve yakın çevresi tarafından aktifleştirilen tutum ve alışkanlıklar ile kişinin olayları nasıl kullanacağı biçimini gösterir. Karakter mizacın üzerine kuruludur. Yani mizaç profilindeki birtakım eğilimlerin kontrolü ve yönlendirilmesi belli döneme kadar karakter eğilimiyle mümkün olmaktadır (Lichtermann, ve diğ., 2001).

Kişilik; Kişilik bireyin bütün olarak yaptığı işleyişi tanımlar. Aynı zaman da ego maskesi olarak da tanımlanabilir. Karışık bir örgütlenmedir, dünyada hiç kimse birbiriyle aynı değildir. Herkes farklı kişiliğe sahiptir. Kişilik insanları biricik ve özgün yapar. Bireyin toplum içerisinde edinmiş olduğu rol bilinmesine bağlı olarak

ne tür davranışlar sergileyeceği tahmin edilmektedir (Chamorro-Premusic ve Furnham, 2005).

2.2.2. Kişiliğin Biyolojik Olgular Olarak Önemi

Hücrelerde oluşan farklılığın ve hormonların farklı miktarda salgılanmasından kaynaklı olarak kişilik bireyler üzerinde farklılığa sahiptir. Bu nedenle her kişi hem dışardan hem de içsel gelen uyarılara tepkiler vermektedir. Uyarının şiddet derecesine, içinde bulunulan duruma ve çevresel faktörlere bağlı olarak kişilik de farklılık gösterir. Belirli durumlar tekrar edildikçe, aynı şekilde ifade edilme sıklığı artıkça bu davranışlar da otomatikleşir ve benzeri alışkanlıklara dönüşür. Kişinin benzer alışkanlıkları, diğer alışkanlıklarla tamamlanarak ayırt edici psikolojik durumu tarif eden soğukkanlı, utangaç, sakin, sinirli, öfkeli, hiperaktif gibi bireyin yaşamında oldukça stabil hale gelen kişilik özelliklerini ortaya çıkarmaktadır (De Jong; 2000).

2.2.3. Toplumsal Yönüyle Kişilik Özellikleri

Bazı araştırmacılar kişilik özelliklerinin yalnızca beden yapısıyla ilgili değil, toplumsal yönden de ilişkili olduğunu düşünerek çalışmalar yapmışlar ve ruhsal açıdan incelemişlerdir. Araştırma sonucunda kişilik ile ilgili birtakım yaklaşımlar bulunmuştur. Bu yaklaşımlar; psikoanalitik yaklaşım, neo-analitik yaklaşım, biyolojik yaklaşım, davranışsal yaklaşım, insancıl yaklaşım ve etkileşimci yaklaşım olarak sınıflandırılmaktadır (Cüceloğlu, 2016:406-414)

2.2.4. Kişilik Yaklaşımları

2.2.4.1. Psikanalitik Yaklaşımları; Freud tarafından öne sürülen Psikoanalitik yaklaşımın temelinde, kişilik kavramının olduğu ileri sürülmektedir. İnsanların fark edemedikleri bir takım bilinçaltı içgüdülerinden, gereksinimlerinden ve idlerinden

yola çıkararak, bunların altında yatan gereksinim, kaygılarının bilinmesinin farklı ortamlarda farklı davranışlarla örtüşmesi (Morgan, 2009:315) sonucunda, Freud insan kişiliğini temel olarak id, ego ve süpereo olmak üzere üç kavram olarak ele almıştır (Cüceloğlu, 2016:406-414). Freud, kişiliğin bu özelliklerinin birbirleriyle sürekli çatışma halinde olduğunu söylemektedir. Bu çatışmaların sonucunda Freud'un savunma mekanizmaları olarak gördüğü ve kaygı ile birlikte ortaya çıkan, bastırma, düş kurma, inkâr, dışa vurma, yapma-bozma, yüceltme, tepki oluşturma, saplanma, yer değiştirme, yön değiştirme, kaçma gibi kişiliği ortaya çıkaran özellikler olduğunu belirtmektedir (Köknel, 1986: 91-92).

2.2.4.2. Neoanalitik Yaklaşımları;

Freud'u takip ettikleri halde cinselliğin kişiliğin oluşumunda Freud kadar güçlü olmadığını söyleyen Neo-Analitik yaklaşımının savunucuları; Carl Jung ve Alfred Adler'dir (Songar, 1977: 136- 137). Örneğin; bir kişinin icra ettiği mesleğin, sadece çalıştığı saatlerde değil, çalışmadığı saatler dışında da toplum tarafından benimsendiği görülmektedir. Yani bir kişi mesai saatlerinde öğretmen, doktor vb. olarak çalışıyorsa dışarda da böyle görülecektir. Bu şekilde bakıldığında aslında persona; kişinin sosyal çevresiyle uyum içinde yaşamasını sağlayan bir mekanizma görevi görmektedir. Jung ise içe dönük ve dışa dönük kişilik tiplerinden söz etmektedir. Bu kişilik tiplerini; duyum, duygu ve düşünme gibi işlevlerine göre değerlendirmektedir. Kişinin yaşadığı durumlara, içinde bulunduğu sosyal çevreye ve zihinsel gelişmelere göre bu işlevlerden biri ön plana geçer. Bu sayede daha çok ön plana çıkan ve ağırlık kazanan işlev, kişinin bilinçli kısmını oluşturur (Köknel, 1986: 86-91).

Adler ise, çocukluk hayatının başkasının itaatında olma durumunda oluşan yetersizliklerin geçmişte kalmadığını, kişinin daha sonraki yaşamında aşağılık duygusuna sebep olduğunu ileri sürmektedir. Birey, bu eksikliğini fark ettiğinde, bunu ortadan kaldırmaya faaliyetlerde bulunur ve bu durum kişi de zamanla aşağılık kompleksine karşılık üstünlük çabasını ortaya koyar (Songar, 1977:131-132).

2.2.4.3. Biyolojik Yaklaşım;

Gözle görülür bir etkisinin olmadığı söylene de kişiliğin oluşumunda biyolojik faktörlerin etkisi büyüktür. Biyolojik yaklaşımın önemli savunucuları arasında Van Pavlov öngörülür. Beyin durumlarında, zehirlenme veya hastalıklara kadar birçok biyolojik değişken kişiliğin gelişiminde önemli derecede etkilidir (Friedman ve Schustack, 2003:199).

Mesela; bazı maddelerin kısa süreli de olsa rahatlatıcı etkisi olmasına rağmen bağımlılık yapma gibi özellikleri de vardır. Bu açıdan bakıldığında bağımlı olan bir kişi ile diğer kişilerin reaksiyonları birbirinden farklı olacaktır. Diğer yandan, gerçekleşen zehirlenmeler, fiziksel maddelere bağımlılıklar, hastalıklar gibi unsurların kişilik üzerinde etkisi vardır (Friedman ve Schustack, 2003:199).

2.2.4.4. Davranışçı Yaklaşım;

Günümüzde var olan birçok yaklaşım, kişiliği çözebilmek için öncelik olarak bir bütün halinde olan insan davranışlarından yola çıkmaya çalışırken, davranışçı yaklaşımı benimseyenler de ilk etapta basit hayvan davranışları üzerinde durmuşlardır. Çevrenin hayvan davranışlarını şekillendirdiğini düşünerek insanın da davranışlarını şekillendirip kontrol ettiğini ortaya atmışlardır (Friedman ve Schustack, 2003:202).

Davranışçı yaklaşımın temelinde öğrenme olduğu için kişilerin bir davranışı öğrenirken izledikleri ilkeler nelerse, sosyal davranışı öğrenirken de aynı ilkeleri takip ettiklerini savunurlar. Bununla birlikte farklı durumlarda değişik davranışları gerçekleştirmeyi de öğrenmektedirler. Bireyler bir durumda doğruyu, dürüst olmayı öğrenirken farklı bir durumda da bu davranışı öğrenmedikleri gibi yanlış da öğrenebilirler. Bu nedenle bireyin belli durumlarda neler yapması gerektiğinin anlaşılabilmesi için tahmin edilerek kendisine bu şekilde soru sorulması gerekir (Morgan, 2009:318).

Davranışçılar genellikle bir insanın çoğunlukla sergilediği davranışlarıyla kişilik olarak sergiledikleri davranışları arasında bir fark olmadığını ifade etmişlerdir. Bununla beraber kişiliği açıklarken genelleme, pekiştirme, cezalandırma ve ayırt etme gibi kavramlara dikkat etmemiz gerektiğini vurgulamaktadırlar (Cüceloğlu, 2016:432).

2.2.4.5. İnsancıl Yaklaşım;

İnsancıl yaklaşıma bir diğer adıyla hümanist yaklaşıma baktığımızda etik ve ahlaki değerlerin insan için önemli olduğunu vurgulamakta, dünya ile insanın birbirini tamamladığını ileri sürmektedir. İnsan son derece karmaşık bir organizma olmakla birlikte yaşamını doyumluluğa ulaştırmak için seçim yapma ve karar verme gücü kendisindedir. Kendisini geliştirmede iyiye, doğruya ulaşmada ve en önemlisi de mutluluğa ulaşma yönünde kararlar verir. (Cüceloğlu, 2016 :428).

Hümanizmin en önemli temsilcilerinden Carl Rogers ise insancıl yaklaşımın kişilik üzerinde etkisini şu şekilde belirtmiştir: her birey doğuştan mutluluğu arar ve bunun için çaba sarf eder. Bu her insanın doğasında var olan bir durumdur. Kişinin kendisiyle ilgili fikirleri ve algılamaları benlik bilincini oluşturur. Olumlu bir benlik bilincinin en önemli şartı da koşulsuz sevgidir (Fromm, 1995:79).

2.2.4.6. Etkileşimci Yaklaşım; Etkileşimci yaklaşım, sosyal durum ve olaylardan yola çıkmaktadır. Eğer olaylar farklılaştığında insanların kişilikleri de bu olaylar karşısında değişiyorsa, kişilikle ilgili nasıl net konuşabiliriz sorusundan yola çıkan etkileşimciler; kişiliğin sosyal çevresiyle ve çevreden gelen durumlar karşısında nasıl bir ilişki içine girdiğini araştırmaya karar vermişlerdir. Etkileyici yaklaşım, kişiliğin zaman içinde ufak değişikliklere uğramakla beraber kişinin iradesinin sınırsız olmadığını kişilik gelişiminin ancak sınırsız olduğunu ileri sürmektedir (Friedman ve Schustack, 2003:375).

2.3. Öz Anlayış

Öz anlayış, doğu felsefesinde yüzyıllardır kullanılmasına rağmen, batı psikolojisinde yeni ortaya atılan bir kavramdır. Öz anlayış daha çok bireyin acı ve tatsız durumlarda kendini eleştirmeden önce dikkatli davranarak özenli ve anlayışlı görme olumsuz tarafından düşünmektense mantıklı çözüm yolları arama olarak tanımlanmaktadır (Neff, 2003a; Neff, 2003b).

Öz anlayışın üç bileşeni bulunmaktadır; birincisi kendisine şefkattir. Kişi kendisine eleştirel olmaktan çok anlayışlı davranmasıdır. İkincisi ortak paydaşım; hayatta edindiği bilgileri iyi ya da kötü tüm evren adına tecrübe görmesi durumudur. Üçüncü olarak bilinçlilik ise olumlu ve olumsuz duyguları dengede tutmaktır (Neff, 2003a; Neff, 2003b; Neff, Hsieh ve Dejitterat, 2005).

İnsanlar yaşamları boyunca acı, keder ve yenilgi gibi bazı duyguları yaşarlar. İnsanların bu olumsuz duygularla başa çıkabilmeleri için de kendilerini yıpratmadan ve zarar görmeden işin üstesinden gelmeleri gerekmektedir. İnsanları bu olumsuz duygulardan kurtarıp hayatlarını yaşanabilir hale getirmek içinde öz anlayışlarını geliştirmek gerekir. Çünkü anlayışlı olmak kişinin kendisine anlayışlı olmasıyla başlamaktadır. Diğer insanların acılarına ve ızdıraplarına duyarlı olmayı; bu acı ve ızdıraplardan bağlantısız olmamayı, şefkatli olmayı yanlış yapan insanları yargılamadan anlamayı içerir (Deniz, Kesici & Sümer, 2008).

Öz anlayış kavramının geliştirilmesi kişilerin aşırı eleştirici olup yıkıcı davranmalarını engelleyerek, diğer insanlarla olan ilişkilerini daha iyi görmelerini ve kendi duygularına net yaklaşımlarını sağlar. Öz anlayış kavramının önemini bilen ve bu değer de yaşayabilen insan topluma da faydalı olabilirler (Neff, 2003).

Araştırmalar öz anlayışla aynı manada kullanılan öz duyarlılığın kabul, yaşam doyumu, bilinçlilik, özerklik mutluluk ve iyimserlik gibi birçok kavramla ilişkili olduğu gözlemlenmiştir. Aynı zamanda öz duyarlılık anksiyete, depresyon, düşünce baskısı, mükemmeliyetçilikle de negatif ilişki kurmuştur (Neff, 2003; Neff ve diğerleri, 2005).

2.4. Engel Durumlarının Sınıflandırılması

2.4.1. Fiziksel Engelli Birey

Kişinin vücudunda organlarının biri veya birkaçının işlevsiz kalması fiziksel engel olarak tanımlanmaktadır. Görme bozukluğu, ortopedik yetersizlikler, işitme kaybı ve süreğen hastalıklılar ile dil ve konuşma güçlüğü olanlar fiziksel engelli olarak değerlendirilmektedir.

2.4.2. Zihinsel Engelli Birey

Zihinsel işlev olarak ortalamanın altında farklılık gösteren, çeşitli becerilerde yetersizlik gösteren ve çoğunlukla 18 yaşının altındaki gelişim dönemlerinde ortaya çıkan özel eğitime ve rehabilitasyon hizmetlerine ihtiyaç duyan bireyleri ifade eder (Karen H. Harum; 2006).

2.4.3. İşitme Engelli Birey

İşitme Engeli: Bireyin işitme yetisini kısmen veya tamamen kaybetmesinden dolayı dilini kullanmada, konuşmada ve iletişimde yaşadığı zorluk olarak tanımlanabilir. (MEB, ÖEHY,)

Duyu organlarımız bizim iletişim araçlarımızdandır. Duyu organlarımızın biri ve birkaçının olmaması iletişimimize engel oluşturmaktadır. İşitmede bizim en büyük duyu organımız olmakla birlikte iletişim kurmayı sağlayan en önemli araçtır. Bu açıdan bakıldığında işitme engeli durumunda bizim için çok önemli olan konuşma becerimizi de son derece olumsuz etkilemektedir. Konuşma; başkalarıyla iletişim kurmak, bilgi toplamak, bilgi vermek ve amaçlara ulaşmak gibi birçok ve çeşitli amaçla kullanılmaktadır (Bloom ve Lahey,1978).

İşitme Kaybı: Kişiyeye yapılmış işitme testleri sonucunda normal olarak kabul edilen işitme değerlerinin dışında olduğunda ortaya çıkmaktadır.

İşitmeyen Birey; kişinin destekli ya da desteksiz sadece işitme yoluyla kendi ana diliyle ilgili var olan bilgileri başarılı bir şekilde işlememe durumudur (Tüfekçioğlu,1998).

Ağır İşiten Birey; kişinin çoğunlukla herhangi bir işitme cihazının desteğiyle dilsel bilgileri azda olsa işleyebilmesidir (Tüfekçioğlu,1998).

2.4.4. Görme Engelli Birey

Bireyin kısmen ya da tamamen görme yetisinin kaybindan dolayı özel eğitime veya destek eğitime ihtiyaç duymasıdır (M.E.B, 2006).

Görme, dış dünyayı algılamamızı sağlayan vücut kısımlarının birbirleriyle olan bağlantısını, hareket ve fonksiyonların farkındalığını oluşturan bir algı sistemidir. Görme engelli kavramı, hiç görmeme ve az görme alt gruplarını barındırır.

Hastalıkların Uluslararası Sınıflamasına-10 (ICD-10)'a baktığımızda görme engelli durumunu bazı sınıflara ayırmaktadır. Bu sınıflar; normal bir şekilde görme, ortalama görme engelli olma, ağır görme engelli olma ve tam görme engelliliktir. (DSÖ, 2011). Görme engellilik kavramına baktığımızda tüm görme engel gruplarını kapsamaktadır. Ayrıca görme engelliliğin sebeplerine bakıldığında pek çok engel grubunda olduğu gibi bu engel grubunda da doğum öncesi, doğum anı ve doğum sonrası olmak üzere birçok neden vardır.

2.4.5. Otizm

Otizm, küçük yaşlarda başlayan bir ömür devam eden iletişim ve sosyal ilişkilerde zayıflık olarak görülmektedir (16). [DSM-V]'e baktığımızda, otizm spektrum bozuklukları; normal gelişim gecikmesi ile açıklanamayan, erken yaşlarda belirti gösteren, sosyal iletişimde yetersizlikle beraber sınırlı ve yineleyici davranışlar olarak tanımlanmaktadır (17).

Otizmin nedenlerini tam olarak bilinmemekle birlikte yapılan birçok araştırmaya bakıldığında tek bir sebebinin olmadığı, çok sebepli olduğu görölmektedir (3, 21, 23)

Otizm tanısı almış bireylere baktığımızda sadece %5-10'unda nedeninin tıbbi sebepler olduğu görölmüştür (46). Otizmin sebeplerini bulmaya yönelik yapılmış olan çalışmalardan bir tanesi de ikizler üzerine olan çalışmadır. Ortak evre koşulları göz önüne alındığında otizm riskinde genetik faktörlerin %90'dan fazla etkili olduğu görölmekle beraber otizmin erkek çocuklarda daha fazla göröldüğu de saptanmıştır. Otizme neden olacak tek bir genin olmadığını, birden fazla genin olduğunu yapılmış araştırmalar göstermektedir (32, 34, 48).

2.4.6. Down Sendromu

Normal insanlarda 46 kromozom bulunmasın karşın bu bireylerde 47 kromozom bulunduğu tespit edilmiştir. Önceki yıllarda insanların daha çok mongol (mongoloid) olarak bildiği ancak son zamanlarda "Down Sendromu" olarak kullanılan bir engel grubudur. Down sendromuna sebeplerine baktığımız da nedenleri tam olarak bilinmese de kromozom kökenli olduğu ve tam olarak bilinmeyen hücre bölünmesi sonucu meydana geldiği bilinmektedir (Batu, 2011). Bir başka deyişle; genetik kökenli kromozom bozukluğu olarak ifade edilir. İnsanoğlunun var olmasından bu yana down sendromunun var olduğu kabul edilmekle birlikte dünya üzerindeki her ırkın içerisinde örnekleri görölmektedir (Gerçeksever, 2011).

Down sendromlu çocuklar, fiziki olarak birbirlerine benzemekle beraber bireysel farklılıkları da tespit edilmiştir (Turan, 2002: 38). Down sendromlu çocukların fiziksel özellikleri çok belirgin olduğu için doğduklarında birkaç gün sonra hemen fark edilirler. Gözleri çekik ve genellikle renklidir. Oldukça eğlenceli olan down sendromlu çocuklar, taklit etme becerileri de gelişmiştir. Çok sosyal oldukları için arkadaşlık ilişkilerini kolayca geliştirirler. Müzikten, etkinlerden çok keyif almakla beraber oyun oynamayı da çok severler (Özbey, 2007).

2.5. Anne-Baba Olmak

Aile; evlilikle başlayan, kendisinden olan veya evlat edindiği çocuklarla devam eden hem kişileri hem de toplumun sosyal kurumlarıyla ilişki içerisinde olan ve aynı zaman da toplumun temelini oluşturan kurumdur. Kişilerin duygusal, ekonomik, fiziksel ihtiyaçlarını uyumlu bir biçimde yerine getiren aileler, sağlıklı aileler kategorisine girmektedir (Baran ve Yurteri Tiryaki, 2006).

Toplumumuzun sağlığı, aile yapımızın sağlığından geçer. Sağlıklı bir ailenin temeli, çatışma çözme becerileri yüksek, direk iletişim kurabilen, duygularını birbirlerine ifade ederken olumlu bakış açısına sahip bireylerden oluşur. Önemli olan ailenin değişen koşullara uyum sağlama sürecidir (Beavers ve Hampson, 1993; Walsh, 1993).

Aile içerisinde anne-baba rolünü üstlenmek, fazla sorumluluk getiren, birtakım bilgi ve becerileri bilmeyi ve birçok konuda da fedakârlık yapmayı gerektiren bir durumdur. Anne baba adaylarının çocuk sahibi olmadan önce bu duruma hazır olmaları gerekir ve eksik oldukları konularda da bilgi edinmeleri gerekir. Çocuk sahibi olduktan sonraki süreç ise toplumsal sistemde yer alabilecek yeterlilikte bireyler yetiştirme bilincinde birer anne baba olmalıdırlar. Anne-babanın çocuklarının olumlu kişilik özellikleri geliştirmeleri için gerekli desteği vermelerinin ve çocuklarına karşı sergiledikleri tutumun önemli bir etkisi vardır (Beavers ve Hampson, 1993; Walsh, 1993).

2.6. Normal Çocuk ve Ebeveyn İlişkisi

Çocuğun doğumuyla beraber çocuk ile yetişkin arasında iletişim başlar. Çocuk doğduğu andan itibaren çevresiyle iletişim kurmaya ve edindiği bilgileri sentezlemeye başlar. Bu dönemde çocukla iletişim, öncelikle dil olmadan sözel olarak kurulur. Bebekler konuşmaya başlamadan önce jest ve mimikleri ile onaylanma, sevgi, öfke tarzında temel duygusal temaları anlarlar ve buna göre iletişimde bulunurlar. İletişimler daha sonra ses ve sözcüklerle olur (Arabacı, 2011).

Anne babanın çocuk yetiştirmeleri aynı zamanda sosyal, duygusal ve bilişsel gelişimlerini etkiler (Grusec ve Davıdov, 2007). Bireyin bilişsel ve duygusal gelişimin de biyolojik olarak büyümenin ve olgunlaşmanın yanı sıra toplumdaki kültürel değer ve davranışlara ilişkin beklentiler de etkilidir (Recebov, 2000).

Anne ve babalar ilk eğitimcileri olarak çocuğun bilişsel, toplumsal ve duygusal yönden gelişmesi için yeni bilgileri öğrenmesini sağlarlar. Çocuğun gelişimindeki en geniş ve en yalın ilişki aile ile olan ilişkisidir. Çocuğun kişilik gelişimindeki en önemli bileşen anne ile olan ilişkisidir. (Ersoy ve şahin, 1999; Yavuzer, 2005).

Anne babanın çocukla olan ilişkisi, dünyaya geldiği andaki ilk ilişki kurma biçimidir. Çocuğun toplum ile uyumlu, sorumluluk sahibi ve problem çözme becerici yüksek bir birey olabilmesi için çocuğa güven duygusu aşlamaya çalışan ilk sosyal çevresi anne ve babasıdır. Çocuğun sosyal kabul görmesi için güvenli bağlanma önemlidir. Dengeli, duygusal ve toplumsal gelişimin gcl olduğu ailelerde büyüyen ocuk, gelişimi için gerekli deneyimleri de kazanmış olur (Yavuzer, 2005).

Çocuklar kurdukları bu etkileşimle anne babanın tutumunu benimseyerek, anne baba olduklarında aynı tutumları kendi çocuklarına gösterirler. Bu da tutumun kuşaklar arası geçişini gösterir (Grusec ve Davıdov, 2007; Mızzrakı, 1994; Yavuzer, 2005).

ocuk yetiştirme tutumlarının sınıflandırılması ile ilgili çalışmalar ilk kez Symonds (1939) tarafından ileri sürülmüştür. Symonds ocuk yetiştirme tutumlarını kabul etme/ reddetme ve baskınlık/ itaat olmak üzere iki kategoride değerlendirmiştir. Daha sonra bu konuyla ilgili bazı çalışmalar yapılmıştır. Mesela; Baldwin, (1955) duygusal sıcaklık/ düşmanlık ve ayrılma/ bağlanma (Akt. Gander ve Gardiner, 2010), Sears, Mccoby ve Levine (1957) sıcaklık ve izin vericilik/ katılık, Becker (1964) sıcaklık/ düşmanlık ve kısıtlayıcılık/ izin vericilik, Mccoby ve Martin (1983) tepkisellik ve talepkarlık boyutları olduğunu belirlemiş (Balaguru, 2004), Schaefer (1959) kabul/ ret ve denetim/ özerklik olarak iki boyut olarak ifade etmiştir. Bu boyutlara baktığımızda birincisi olan kabul/ ret boyutu sıcak (kabul edici) ya da düşmanca (reddedici) olan anne baba davranışları üzerine odaklanır. İkinci boyut olan denetim/ özerklik boyutu anne babaların kuralları uygulamada ne kadar kısıtlayıcı ya da izin verici olduklarını açıklar (Gander ve Gardiner, 2010).

Baumrind'in (1971) ebeveynlik stilleri modeli kontrol ve sıcaklık boyutlarıyla açıklanabilir. Bu boyutlara bağlı olarak da üç anne baba tutumu göze çarpmaktadır. Maccoby ve Martin (1983), Baumrind'in çalışmalarından yola çıkarak anne babanın var olan üç tutumuna ek olarak yeni bir tutum ortaya koymaktadır (Gander ve Gandiner, 2010).

Anne ve babaların çocuk yetiştirme tutumlarını etkileyen birçok etmen bulunmaktadır. Bunlardan bazıları; anne-babanın sosyo-demografik özelliği, çocuğun yaşı, cinsiyeti, mizacı, ana okuluna gitmesi ve sağlık durumu, anne-babanın kendini yetiştirme tarzı bu etmenlerden bazılarıdır (Ayyıldız, 2005; Chiu, 1987; Çetinkaya ve Başbakkal, 2005; Dekovic ve Gerris, 1992: 675; Grigorenko ve Sternberg, 2000; Kaynar ve Yıldız, 2003; Keskin, 2004; Haktanır ve Baran, 1998; Mızrakçı, 1994; Ömeroğlu, 1998; Öztürk ve Şanlı, 2007; Özyürek ve Şahin, 2005; Raffertya ve Griffin, 2010; Recebov, 2000; Singh ve De Man, 1991; Şanlı ve Öztürk, 2012; Tortumluoğlu, 1999; Tudge ve ark., 2000; Von Der Lippe, 1999; Wang ve Phinney, 1998).

Anne babanın çocuk yetiştirme tutumlarının çocuk üzerindeki etkileri incelendiğinde; bu alanda çalışma yapan Chen, Chen, Wang ve Liu'nun (2002) anne babalar çocuğa karşı ne kadar sıcak ve destekleyici davranırlarsa çocuk da saldırgan davranışlarını kontrol altına alabilir ve bu durumu sağlıklı şekilde atlatabilir. Bir başka çalışmalarında ise otoriter ebeveynlik, saldırgan davranış ile pozitif, sosyal yetenek ve akademik başarı ile negatif ilişkili olduğu görülmüştür. Tüm bunlara nazaran demokratik tutum, sosyal yaşam ilişkileriyle ve okuldaki uyumu ile pozitif anlamlı bir ilişki ortaya koymaktadır (Chen, Dong ve Zhou, 1997).

Erken çocukluk dönemindeki çocukların ilk iletişim kuracakları kişiler anne-babalarıdır. Onları izleyerek öğrenirler. Yaşantıların sonuçlarını gözlemleyerek davranışlarını oluştururlar. Sağlıklı bir anne-baba ve çocuk ilişkisinde iletişim açık bir şekilde doğrudan yapılır. Çocuk yetiştiren ebeveynlerin çocuklarına etkili mesaj vermeleri için iletişim kurma yöntemlerini bulmaları ve bu kurallara dikkat etmeleri gerekir. İlk kural; anne ve babaların çocuğunu kabul etmeleri, belki de en önemlisi de kendilerini çocuğun yerine koyarak empati kurmaya çalışmak ve ona karşı dürüst

olmaktır. Okul öncesi dönemde anne babalar ile çocuk arasında kurulan doğru iletişim çocuğun tüm dönemini etkiler ve kişilik gelişiminde de önemli etken olarak görülür. Bu etki kısa veya uzun süreli olabilmektedir (Arabacı,2011).

Aile, anne-baba-çocuk ve kardeşler olmak üzere birbirlerini etkileyen ve birbirlerinden etkilenen kişilerden oluşmaktadır. Farklı kuramsal modeller 0-6 yaş arası çocukluk dönemini ve bu dönemdeki çocuğun sonraki gelişim ve yaşam dönemlerindeki etkilerdir. Bu dönemde, çocuk açısından yaşamının ilk yıllarında anne-babanın rolü oldukça önemlidir. Özellikle çocuğun kişisel gelişimi açısından psikolojik ve sosyal gelişim için 0-6 yaş döneminin önemi tartışılmazdır (Knauth, 2000; Öngider, 2013). Bu dönemde çocuğun en önemli çevresi ailesidir. Erken çocukluk dönemi olarak adlandırılan 0-6 yaş döneminde anne-baba-çocuk ilişkisini belirlemek, çeşitli değişkenler açısından değerlendirmek ve sorunları belirlemek bu dönem için oldukça önemlidir (Saygı ve Balat, 2013).

Çocukta sosyal ilişkilerin gelişmesinde, ebeveyn-çocuk ilişkisi oldukça önemlidir. Çocuğun sosyal çevresiyle olumlu ilişki kurmasının temeli, ebeveyn ile çocuk arasında oluşan olumlu iletişimden geçmektedir. Anne babasıyla güvenli bağlanma geliştiren çocuklar, ileriki dönemlerinde yaşlıları arasında sosyal, iletişim kurabilen, başkasının dikkatini çeken, öğrenmeye istekli ve işbirlikçi olarak ilişkilerinde kuvvetli olurlar. Çocuklarına karşı daha ilgili olan ebeveynlerin okul öncesi çağıdaki çocuklarının, anaokulu ve kreşlerde daha az problem davranışlar sergilediği görülmektedir (Furstenberg, 1999).

Çocuğun gelişiminde anne tek sorumlu olmamakla birlikte çok önemli bir role sahiptir. Anneyle birlikte hayat arkadaşı olan babanın da çocuk üzerinde önemli bir etkiye sahiptir. Baba ile çocuk ilişkisini etkileyen, tarihsel ve kültürel farklılıklar vardır. Bu farklılıklar babaların çocukları ile ilgilenmesini de etkilemektedir. Bowey (1995), anneler ve babaların çocuklarıyla ilgilenme biçimleri ve ilgilerini gösterme şekilleri doğal yapıları gereği birbirinden farklılıklar göstermektedir. Genellikle anne; günlük ve rutin bakımlarıyla ilgilenirken baba ise bu durumu oyun ve spor alanlarında göstermektedir (Akt. Öngider, 2013).

Anne babanın çocuğuna rehberlik yapması ve kurallarını koymasý çocuğun, doğru ile yanlış davranışlar arasındaki farkı ayırt etmesini sağlamasına yardımcı olmaktadır. Ebeveynlerin çocuklarına koyacakları sınır sadece çocuklarının gelişimleri için olmalı, çocuklarını yargılama ve vicdan gelişimlerini sağlamayacak şekilde olmamalıdır (Furstenberg, 1999).

Benlik algısının sağlıklı oluşumunda ebeveynlerin rolü önemlidir. Erken çocukluk döneminde benlik algısının temelleri atılır. 0-6 yaş döneminde gerçekleşen olaylar bireyin kendisi hakkındaki yargı ve değerlerini oluştururken bu dönemde edinilen deneyimler kişilikte, öz yeterlilik ve saygının temelini oluşurmaktadır (Demoulin, 1998).

2.7. Engelli Çocuğun Aileye Katılımı

Aile olmanın en büyük meyvesi çocuk sahibi olmaktır. Çiftler çocuk fikriyle beraber zamanla bu konuda hayaller kurmaya başlarlar. Çiftlerin aldığı bu karardan sonra aile olarak yeni bir evre başlamaktadır. Çocuk sahibi olmak çiftlerin ilişkilerinde, yaşamlarında, aile içindeki konumlarında değişikliğe sebep olmaktadır. Anne, doğacak olan çocuğunu eş, akraba, yakın çevre ve toplumunda etkisiyle mükemmel çocuk algısıyla dünyaya geleceğine inanır. Ailenin bebeği bekleme süreci, o bebeğe ilişkin hayaller kurduğu ve bebeğinin yetersizliğe sahip olma ihtimalinin genellikle düşünülmediği dönemdir. Yapılan tüm hazırlıklar normal bir çocuğun doğumuna yöneliktir. Çocuğunun engelli olduğunu öğrenen aile için bu çocuğun yetersizlik derecesi ne olursa olsun yeni sorun ve kaygılara sebep olucaktır (Köksal ve Kabasakal, 2012).

Engelli olan bireyin doğması, ailenin tüm olumlu beklenti ve hayallerinin yıkılmasıyla birlikte yoğun duygu ve kaygıları da beraberinde getirmektedir. Doğumdan sonra ebeveynler ne yapacaklarına dair büyük karmaşaya düşerler ve bocalamaya başlarlar. Ebeveynlerin ilk düşündükleri şey sosyal çevrelerine ne diyecekleridir. Çünkü sürekli etkileşimde buldukları sosyal çevreleriyle bu konuda iletişimde bulunmak onları rahatlatacaktır (Bayhan ve Metin, 1992)

Wolstenbenger'e göre ilk haberin ortaya çıkardığı üç kriz durumu vardır. Ebeveynler ilk krizi; çocuklarının engelli olduğunu ilk öğrendikleri anda yaşamaktadırlar. İkinci kriz durumu; çocuklarına ilişkin beklentilerini gözden geçirmeleri noktasında ve üçüncü kriz durumu ise her gün rutin olarak karşılaştıkları sorunlarını gözden geçirdiklerinde yaşamaktadırlar. Bunlar;

- ✓ *Yenilik Krizi*; durumu sadece çocuğun engelli olmasına verilen bir tepki değil aynı zaman da ebeveynlerinin kendi yaşam tarzlarının değişeceğine yönelik tepkidir. Yenilik krizi, kısa sürede atlatılır ve aile diğer kriz durumlarıyla baş etmeye çalışır.
- ✓ *Kişisel Değerler Krizi*; birçok aile yarış ve sonucunda başarı elde etmek isterler. Ancak doğmuş çocuğun engel durumunun olması ve bu beklentiyi karşılayamaması aile de krize neden olur.
- ✓ *Gerçeklik Krizi*; Bu kriz genel olarak mali durumu ifade eder. Engelli olan çocuğun bakımı için harcanacak fazla zaman, para vs. aile somut gerçeklerle karşılaşır (Karadağ, 2014).

Engelli olan çocukların kendi akranlarının düzeyinde işlevsellik göstermemelerinden dolayı yaşamlarında gerek çevresel gerek ailevi olarak zorluklarla karşılaşır. Bundan dolayı da çevresel koşulların çocuğa uygun düzenlenmesi ve profesyonel yardımla beraber ailenin desteği de çok önemlidir (Softa, 2012). İşte bu noktada ailelerin en çok kaygılandıkları şey, kendilerinden sonra bu koşulların aynen devam edip edememesidir. Çocuklarının kendilerinde daha uzun yaşayacaklarını düşünen anne ve babalar, kendilerinden sonra engelli çocuk için gerekli olan desteği kimin sağlayacağı konusunda kaygılanmaktadırlar (Ciğerli, Topsever, Alvir; 2014). Bunları göz önünde bulunduran aileler kendilerinden sonra, engelli çocuklarının mağdur olmaması için güvenli bir iş hayatı ve sosyal ortam sağlamaya çalışmaktadır (Karadağ, 2014).

2.8. Engelli Çocuğa Sahip Olmanın Ebeveynlere Etkisi

Günümüzde toplumsal değişimle beraber hızlı değişmeye uğrayan kurumlardan biri de ailedir. Aile olgusunun içini dolduran, aileyi taçlandıran çocuğun dünyaya gelmesiyle birtakım sorunlar meydana gelirken bu sorunların yaşanmasında sadece yetersizliği olan çocuğa sahip ebeveynler değil, tüm çocuk sahibi ebeveynler bu sorunları yaşamaktadırlar. Her konuda bilgi ve deneyimini çocuğa aktaran ailenin toplumsallaşma sürecinde yeri çok önemlidir. Aile kelimesi zaman ve mekân içerisinde hızlı bir şekilde değişim geçirdiğini dikkate almamız gerekir. Ailenin yapısı toplumdan topluma, çağdan çağa ve bazen aynı toplum içerisinde de değişebilmektedir (Gubbels, 1971; Akt. Arslan, 2002).

Engelli çocuklar ve ailelerle ilgili ilk çalışmalar; 1960'lı yılların sonunda başlamıştır. 1960'lı yılların sonuna doğru ruhsal problemlili ve zekâ geriliği gösteren bireylerin, çocukların eğitiminde, tedavisinde gönüllü çalışanların, öğretmenlerin ve özellikle ailelerin rolü daha bir önemli vurgulanmaya başlamıştır. Konu üzerinde yapılan bu çalışmalarda çıkış noktası, ailelerin çocuklarının problemlerinin çözümüne, onlarda yeni davranışlar geliştirilmesine yardımcı olmaktır. Bu eğitim sürecini değerlendirirken yapılacak davranış değişikliğinin çocuğun doğal ortamda olmasının gerektiğini birçok çalışmada dile getirilmiştir (Tharp ve Wetzel,1969; Herman ve Tramontana, 1971; Zeilberger, Sampen ve Sloane, 1968). Çocuğun içinde bulunduğu doğal ortamda onunla uğraşmak, çalışmak da bu sürece aileleri doğrudan katmaktadır (Ross, 1975: 919) bunu şöyle açıklamaya çalışmıştır:

“Bir davranış değişikliği olacaksa bu değişiklik davranışın çıktığı ortamda olmalıdır.”

Bu sebeplerden dolayı çocuklarla çalışan eğitimciler; kendilerini davranış oluştururken, oluştuğu çevrede ve ailelerle birlikte çalışma ihtiyacını hissetmişlerdir.

Patterson, Littman ve Hinsey (1964), çocuğun uyumunda, davranışlarında sosyalçevresinin, bu çevredeki uyarıcıların rolüne değinmişler ve ailenin de bu süreçte önemli ve vazgeçilmez bir öğe olduğunu vurgulamışlardır.

Bu süreçte uzmanların, özel eğitime muhtaç bir çocuğa sahip aileye yardımcı olabilecekleri ortak paylaşımlar şunlardır:

- *Yetersizliği olan çocuğa sahip oldukları gerçeğini kabul etmelerini sağlama,*
- *Başka insanlara ifade edemedikleri duygularını paylaşımlarında yardımcı olmak,*
- *Yetersiz bir çocuğa sahip olma durumunun kendilerinin günahının olmadığı gerçeğini kabul etmelerini sağlama,*
- *Çocuğun alacağı eğitimlerde ailenin rolünü kabul edip gerekli olan yardımları vermelerini sağlama,*
- *Bu konuyla ilgili dışardan gelecek eksik ya da yanlış fikirler karşı onları bilgilendirmek (Aral ve Gürsoy, 2007).*

A. Comte'a göre; aileyi tanımlamada en temel ögenin sevgi olduğunu ifade edebiliriz. Ancak toplum değiştiçe ailenin yapısında da değişimler meydana gelmektedir. Aile tarihsel süreç içerisinde toplumun hem biyolojik hem de kültürel devamlılığını sağlamakla birlikte aile kurumu için gerekli olan birarada yaşam, sevgi, saygı, eşitlik gibi kavramları temsil etmektedir (De Fleur, 1976).

Ailenin çocuğunu toplum yaşamına hazırlamada önemli rolü vardır. Aile, çocukta hiçbir fark gözetmeksizin onu benimseyerek çocukta ait olma ve temel güven duygusunun doyuma ulaşmasına yardımcı olmaktadır. Çocuk, ait olduğu yeri ve aile içindeki konumunu bilmek ister. Çünkü bir aileye aitlik duygusu ve bilinci, çocuğun toplum tarafından benliğinin gelişmesine katkıda bulunur. Çocuk insanların birbirleriyle olan ilişki durumlarını ilk olarak ailede hisseder. Doğal olarak da hangi tutumları kabul edip hangi durumları benimseyeceği, seçme özgürlüğünü ailedeki ilk deneyimlerinden alır. Çünkü toplumsal normlar ailede öğrenilir ve kişiliğin gelişmesi ailede başlamaktadır (Dinkmeyer, 1967).

Çocukta temel güven duygusunun oluşması anne ile çocuk arasındaki sağlıklı ilişkiden geçer. Bu sağlıklı ilişki çocuk ile anne arasında sevgi bağlarının oluşmasını ve kökleşmesini sağlamaktadır. Toplumsal açıdan da baktığımızda bu durum, özellikle 0-3 yaş arasında sağlıklı kişiliğin oluşması ve gelişmesinde önemli rol

oynadığı gibi toplumsal uyum noktasında son derece önemlidir. Aile ortamında gerekli sevgiyi göremeyen çocuklarda zaman zaman toplumsal uyum eksik olabilir bu durum psikolojik bunalımlara yol açar. Sevgisizliğin yol açtığı tahribatlar arasında düzeni kabul etmeme, düzene başkaldırı, hatta intihar bile görülmektedir. Bunlara benzer sorunlar hemen hemen tüm toplumlarda görülen ve giderek artan sorunlardır. Bundan dolayı toplumların, toplumsal gelişme için asıl odak noktaları aile halini almıştır. Toplumlarda toplumsal gelişme, planlarının birey değil, aile odaklı yapılması sebebi bunlardır. Anne babanın bu süreçteki görevleri çocuklarıyla beraber sosyal etkinliklere katılması (bale, tiyatro, konser vs...), kitap, dergi gibi ürünleri çocuklarına temin etmeleriyle olur (Dönmezer, 1990).

Ailenin karşılaştığı bir diğer sorun ise çocuğun eğitimi noktasındadır. Küçük yaşlardan itibaren çocuklar, sürekli olarak yarıştırmalı gibi görülüp zorlanmalara maruz kalırlar. Çocuğun faydası için aile ile okulun uyumlu olması gerekir. Böyleyse çocuk şanslı sayılabilir ancak bu uyumun sağlanması çoğu kez çok zordur. Gerekli uyumun sağlanması için ailenin okul ile sürekli diyalog içerisinde bulunması ve özellikle çocuğun boş zamanını değerlendirmesinde çocuğa yardımcı olması gerekir. Boş zamanlarını değerlendirme alışkanlığı ilk olarak ailede başlamaktadır. Ancak ailenin sosyo-kültürel ve ekonomik konumu bu konuda önemli rol oynamaktadır (Tezcan, 1988).

Aile eğitimi ve ailenin çocukla başa çıkma durumu kolay değildir. Anne-babanın çocuk ile arasındaki ilişki; gelişim, sosyal ve okul başarılarının temelinde birtakım sorunlarda bulunmaktadır. Aile toplumsal yapıların, kuralların ilk öğrenildiği yer olduğundan toplumsal bütünlüğünün mayasını oluşturmakta ve toplumun da özünü oluşturmaktadır (Pourtois-Desmet; 1989).

Tüm bunlarla birlikte sağlıklı bir çocuğun doğumu bile yukarıda bahsettiğimiz gibi anne-baba açısından sıkıntılı ve zorlayıcı olabilirken, özellikle de çocuklarının engelli olduğunu öğrenen ailelerin yaşamlarında birçok yönden olumsuzluklara sebep olmaktadır. Aile üyelerine büyük sorumluluklar düşmekle beraber duygu ve düşüncelerini de etkilemektedir. Böylece engelli olan çocuğa sahip ailelerin

sorumlulukları ve görevleri diğer ailelere oranla daha fazla artmaktadır (Küçükler, 1997).

Engelli çocuğa sahip aileler; genel olarak sosyal destek programlarını etkin olarak kullanırlarken, sağlıklı çocuğa sahip ailelerin; engelli çocuğu olan ailelere oranla daha az kullandıkları yapılan incelemelerde görülmüştür. Bazı ruhsal sorunların engelli olan çocuğa sahip annelerde, normal çocuğu olan annelere göre daha sık görüldüğü saptanmıştır (Çavuşoğlu, 1996).

2.9. Engelli Çocuğu Olan ve Olmayan Ebeveynler

Engelli olan çocuğun yaşıtlarına göre daha masraflı olması aileleri daha çok sıkıntıya sürükler. Bu durumda yaşanan sıkıntılar; çocuğa hak etmediği şekilde uygunsuz davranılmasına sebep olmaktadır. Buna karşılık olarak çocuk da gördüğu bu sıkıntılar sonucunda karşıt tepkiler vermektedir. Anne babaların bu tutumlarının sonucu olarak çocuklarda ağır duygusal ve davranışsal bozukluklar ortaya çıkmaktadır (Öztürk, 2004).

Diğer taraftan ise engel durumuna sahip çocuğun ailesi ve yakınlarının problem durumlara bakış açıları olumludur ve çocuğun çevresine karşı uyumlu birey olarak gelişmesini sağlamakla birlikte; çocuğa ne kadar sabırlı ve anlayışla yaklaşırsanız, çocuktan geri bildiriminiz de o yönde artmaktadır (Çağlar, 1979).

Ebeveynler, yetersizliği olan kız çocuklarına karşı daha uygun duygusal tepkiler verirken, erkek çocuklar için bu tepkiler daha yersiz ve uygunsuzdur. Çünkü ailelerin erkek çocuklara yükledikleri anlam ve beklentiler farklılık göstermektedir. Çocuk kendisinden beklenen performansı sergilemeyince aileler hayal kırıklığına uğrayarak yaşanan engel durumu daha da sıkıntılı hal almaktadır. Kendi beklentilerin üzerine toplumun ve kültürün yarattığı beklentiler de eklenince hayal kırıklığı çok daha fazla artmaktadır. Günümüzde erkek evlat neslin devamı şeklinde görüldüğu için engelli çocuk erkek ise söz konusu travma daha büyük olabilmektedir. Çünkü erkek evlat, gelecek zor günlerin sigortası olarak

görülmektedir. Bu yüzden ailelerin erkek evladın zayıflığını kabul etmesi ve bu duruma tahammül göstermesi daha zordur (Akmeşe, Mutlu ve Günel, 2007).

Engelli olan çocuk, yaşlılarındaki normal çocuklara göre daha çok ilgiye ve zamana ihtiyaç duymaktadır. Diğer taraftan ebeveynlerden en az birinin maddi sıkıntılar nedeniyle çalışması gerekir. Babanın çalışmasını yeterli olduğu durumlarda çocuğun bakımı ve ihtiyaçları ile anne tek başına ilgilenmek zorunda kalmaktadır. Ancak annenin bütün ilgi ve alakası engelli olan çocuk üzerinde olduğu için ailede diğer çocuklar ve eşin ihmal edilmesine sebep olmaktadır. Bu durumda aile üyeleri birbirlerini ilgisizlikle suçlar. Sağlıksız işleyen aile ortamında suçlayıcılık ve yargılayıcılık belli başlı görülen sorunlar arasındadır (Nixon ve Pearn, 1977). Yine Bavers'a göre bu tarz aile üyeleri sağlıklı iletişime kapalıdır. Bununla birlikte aile üyelerinde ego savaşları vardır. Kişiler oldukları gibi değil baskın tarafın olmasını istedikleri gibi olurlar. Problemin nedeni ve çözümleri diğer sorunlara kaydırılarak, gerçek sorunlar inkâr edilir.

Engelli olan bireyin dünyaya gelmesi ile hayal kırıklığı yaşayan ebeveynlerden anne, özellikle toplumumuzda fedakârlık duygusu içerisinde daha çok çaba göstermeye çalışır ve bu bir anlamda kadının rolünün daha baskın olması, yeni roller üstlenmesine sebep olmaktadır. Yapılan araştırmalar engelli çocuğa sahip ailelerde, annenin özellikle daha çok etkilendiğini babanın da daha az etkilendiğini göstermektedir (Beckman, 1991).

Suçluluk ve pişmanlık duygusu yaşayan aileler, çocuklarının bir engel durumuna sahip olması ile geçmişteki bazı olaylardan dolayı cezalandırıldıklarını düşünürler. Bazıları da gebelik sırasında sağlıklı bir süreç yaşamadıklarını ve gebelik için gerekli olan fiziksel, sosyal ve duygusal şartları yerine getirmediklerini düşünürler. Daha ileri yaşlarda çocuklarının engelli olduğu teşhis edilen ebeveynler bu durumu fark edemediklerinden veya çocuğa gereken ilgiyi gösteremediklerinden dolayı kendilerini suçlarlar. Yapılmış olan araştırmalara bakıldığında engeli çocuğa sahip anne ve babaların çok karmaşık bir süreç yaşadıkları bazı anne babaların boşandıklarını veya eşlerden birinin evi terk ettiğini görüyoruz. Bu süreçte intihar durumlarına ve alkol bağımlılıklarına da rastlanmaktadır. (Levy, 1986; Marsh, 1992).

2.10. Engelli Çocuğu Olan ve Olmayan Ebeveynlerde Öz Anlayış-Kişilik-Merhamet Özellikleri İncelenmesi

Engel durumu, çoğunlukla bireylerin ve anne-babaların kendi kontrolleri dışında karşılaştıkları durum olup, engeli nedeniyle normal akranlarına göre çocuktan beklenen rollerinin kısıtlanması veya yerine getirememesi durumudur. Dünyada gelişmekte olan ülkelerde nüfusun %13, gelişmiş ülkelerde ise %10'u engelli olan bireylerden oluşmaktadır. Türkiye Özürlüler araştırması raporu (2002) sonuçlarında cinsiyet faktörüne göre engelli olma sıklığı erkeklerde %12, kadınlarda ise %11 olduğu belirtilmiştir (Özcebe; 2008).

Aileye engelli çocuğun dâhil olmasıyla beraber ciddi psikolojik ve ekonomik sorunlar yaşanmaya başlar. Bu süreç hem anne için hem de baba için oldukça zor geçmektedir. En başta anne ve babalar birbirlerini suçlamaya başlarlar. Çoğu zaman ne yapacağını bilemeyen ebeveynlerin yeni duruma ayak uydurmaları zor olmakla beraber, aile düzeninde değişimler meydana gelmektedir. Hem aile ilişkilerinde hem de toplum ilişkilerinde etkilenmeler meydana gelir. Çünkü toplumun engelli olan bireye ve ailesine olumsuz bakışı gibi durumları ortaya çıkmaktadır. Bu nedenlerden dolayı yapılan araştırmalarda engelli çocuğu olan ebeveynlerin, aile yapısında bozukluk ve ailede farklı açılardan zorlanmalar olduğunu göstermektedir (İçmeli, Ataoglu, Canan ve Özçetin; 2008).

Engelli çocuğa sahip ebeveynlerde yüksek düzeyde kişilik değişimleri, öfke, depresyon, şok, inkâr, hayal kırıklığı ve kendilerini suçlama davranışları görülmektedir (Barlow, Powell ve Gilchrist 2006). Engelli çocuğun bakımlarının genellikle anne tarafında yapıldığını birçok araştırmada gözlemlenmiştir. Bu sebepten dolayı annenin yaşadığı kaygıların, problemlerin daha fazla olduğu ve yaşamını olumsuz etkilediği belirlenmiştir (Bumin, Günal ve Tükel 2008). Annelerin, ne yapacaklarını bilememeleri, profesyonel olarak destek almamaları, uzun süren bakımlar, yapılan tıbbi harcamalar ve çocuğun davranışsal problemleri bu süreci daha da zorlaştırmaktadır (Bilgin ve Gozum 2009; Fen Gau, Chiu, Soong ve Lee 2008).

Engelli olan bir çocuğun anne ve babasına bağımlı olması, aile içerisinde çok büyük problemlerin oluşmasına sebep olmaktadır (Hastings, 2003; Şengül ve Baykan, 2013). Yapılan araştırmalara bakıldığında, engelli çocuğa sahip ebeveynlerin, normal çocuğa sahip olan ebeveynlere göre daha çok kaygı yaşadıkları gözlemlenmiştir (De Sousa, 2010). Bu durumun da anne-babaların kişilik, merhamet ve öz anlayışlarını da etkileyeceği düşünülmektedir. Ayrıca engelli çocuğu olan annelerin, normal çocuğu olan annelere göre fiziksel ve sosyal problemler yaşamalarının boyutunun daha yüksek olmasından kaynaklandığı görülmüştür. Engelli çocukla çok daha fazla ilgilenen annelerin, zamanının ve enerjisinin büyük bir bölümünü çocuğunun bakımına ayırdıklarından dolayı kendisiyle yeterince ilgilenemez ve kendisine zaman ayıramaz. Bu durumda annenin yaşamında engelli bir çocuğa sahip olmanın olumsuz etkilerinin gün geçtikçe arttığı ve engelli olan çocuğun günlük yaşamını planlamak için kaygılanan annenin yalnızlaştığı görülmektedir (Crnic, Friedrich ve Greenberg, 1983; Kazak ve Marvin, 1984; Taanila, Jarvelin ve Kokkonen, 1999). Bunun sonucu olarak kendine yeterince vakit ayıramayan annenin vücut algısında da değişimler de söz konusu olabilmektedir (Kundakçı, 2005).

Yapılmış araştırmalara bakıldığında engelli çocuğa sahip annelerde ruhsal sorunların normal çocuğa sahip olan annelere göre daha sık görüldüğü gözlemlenmektedir. Engel durumu, değiştirilemeyen ve süreklilik gösteren bir durumdur. Süre gelen bir bozukluk olan engel durumu, ebeveynde sürekli başa çıkmayı gerektiren bir stres kaynağıdır (Wilton ve Renault, 1968).

Engelli çocuğa sahip anneler, çocuklarının ihtiyaçlarına odaklandıkları için eşlerini ihmal ettiklerini, eşlerinin kendilerinden ve evden uzaklaşmaya başladıklarının görememektedirler. Bu açıdan bakıldığında ailede engelli çocuğun bulunmasının özellikle çiftlerin ilişkilerini derinden etkilemektedir (Zucman, 1982). Bu sorunlar göz önüne alındığında, bireyin engelli olması anne ve babaya daima bağımlı olacağından dolayı kendisini etkilediği kadar onları da etkilemektedir. (Baroff, 1974).

2.11. Öz-Anlayış, Kişilik ve Merhamet Üzerine Yapılan Yurt İçi- Yurt Dışı Araştırmaları

Bu bölümde kişilik, öz anlayış ve merhamet ile ilgili yapılan yurt içi ve yurt dışı araştırmalara yer verilmiştir.

2.11.1. Öz Anlayış, Kişilik ve Merhamet Üzerine Yapılan Yurt İçi Araştırmaları

Yurdakul ve Girli (1999) araştırmalarında, engelli çocuğa sahip anne ve babaların sosyal destek ağını, engelli çocuğu olmayan anne-babalara göre daha dar bulunmuştur. Analizler sonucunda, engelli çocuğu olan ebeveynlerin birinci derecede kendi ailelerinden destek aldıkları ve arkadaş desteğinin az olduğu saptanmıştır.

Natan (2007) çalışmasında, zihinsel yetersizliğe sahip çocuğu olan ve olmayan annelerin depresyon ve kaygı düzeyleri arasındaki farklılığı ortaya koymaya çalışmıştır. Araştırma örneklemini, zihinsel engelli çocuğu olan 60 anne ve normal çocuğa sahip 114 anne oluşturmaktadır. Araştırma sonucunda, evlilik süreleri ve çocuk sayıları ile depresyon ve kaygı düzeyleri arasında anlamlı bir ilişki olduğu ortaya çıkmıştır. Bununla birlikte ekonomik durum, eğitim düzeyi, doğum yapılan yaş grupları gibi değişkenlerin kaygı ve depresyon oluşumu ile ilişkili olmadığı ayrıca zihinsel yetersizliğe sahip çocuğu olan annelerin kaygı ve depresyon düzeyi, normal çocuğu olan annelere göre anlamlı bir farklılaşma göstermektedir.

Sümer (2008) araştırmasında, üniversite öğrencilerinin öz-anlayış düzeylerinin cinsiyet, sınıf, bölüm ve gelir düzeyi değişkenleri yönünden anlamlı olarak farklılaşıp farklılaşmadığını belirlemeyi amaçlamıştır. Araştırma örneklemini, 240 kız ve 283 erkek olmak üzere toplamda 523 üniversite öğrencisi oluşturmaktadır. Araştırma sonucunda; düşük ve orta öz anlayış düzeyine sahip olan öğrencilerin, yüksek öz anlayış düzeyine sahip olanlara göre daha yüksek depresyon, anksiyete ve stres düzeyine sahip olduğu belirlenmiştir. Ayrıca öz anlayış, depresyon, anksiyete ve stres puanlarının cinsiyete göre anlamlı olarak değişmediği görülürken; sınıf düzeyi değişkeni ile de anlamlı bir fark bulunmamıştır. Öğrencilerin okudukları bölüm değişkeni ile öz anlayış, depresyon, anksiyete ve stres puanları arasından

anlamli bir fark olduğu görülmüş, niversite ğrencilerinin ailelerinin gelir düzeyi yükseldikçe depresyon ve anksiyete düzeyinde azalma olduğu ancak bu öğrencilerin stres düzeylerinde anlamli bir farklılık olmadığı saptanmıştır.

Taki Yılmaz (2009) alışmasında, niversite ğrencilerinin anne-baba tutumları ile öz-anlayış puanları ve cinsiyet, sınıf düzeyi, bölüm, ebeveynlerin eğitim düzeyi, ailenin gelir düzeyi ve ailedeki kaçıncı ocuk olduğu değişkenleri yönünden incelenmiştir. Araştırma rneklemi, niversite birinci ve üçüncü sınıfa devam eden 375 kız, 164 erkek olmak üzere toplam 539 niversite öğrencisinden oluşmaktadır. Araştırma verileri “Kişisel Bilgi Formu”, “z Anlayış leği” ve “Anne Baba Tutumları leği” kullanılarak toplanmıştır. Araştırma sonucunda, kızların ebeveyn tutumlarını demokratik, erkeklerin ise ebeveynlerin tutumlarını daha otoriter, katı tutum olarak algıladıkları belirlenmiştir. Bununla birlikte sınıf düzeyi değişkenine bakıldığında; birinci sınıf niversite ğrencilerinin üçüncü sınıf öğrencilerine oranla anne-baba tutumlarının daha koruyucu olduğunu düşündükleri grlmştir. Fakülte ve bölüm değişkeni ile anne-baba tutumları arasında anlamli bir fark bulunmazken, anne babanın eğitim durumu ile demokratik anne baba tutumu arasında anlamli bir ilişki olduğu belirlenmiştir. Kardeş sırası değişkenine bakıldığında, ailedeki ilk kardeşin anne baba tutumunu demokratik olarak algıladığı, sonuncu kardeşin ise koruyucu olduğunu düşündüğü belirlenmiştir. Ayrıca z anlayış puanları demografik özellikler bakımından incelendiğinde, cinsiyet değişkeni açısından anlamli bir fark bulunmazken, sınıf düzeyi yönünden değerlendirildiğinde üçüncü sınıf ğrencilerinin öz anlayış puanları birinci sınıf ğrencilerinin öz anlayış puanlarından anlamli şekilde farklı olduğu belirlenmiştir. Fakülte/bölüm, sosyo-ekonomik düzey ve anne-babanın öğrenim düzeyi yönünden anlamsız bulunmuş, ailedeki kardeş sırası yönünden ise sonuncu kardeşin ilk ve ortanca kardeş sırasında olanlara göre öz anlayış puanının anlamli şekilde değiştiği saptanmıştır.

nal (2009) araştırmasında, zihinsel yetersizliği olan çocukların annelerinin ocuk yetiştirme tutumları ile normal gelişim gösteren çocukların zihinsel yetersizliği olan kardeşlerine yönelik davranışlarını incelenmiştir. Araştırma örneklemini, beş ile on beş yaş arasında zihinsel engelli çocuğu bulunan 90 anne ve bu annelerin dokuz ile on yedi yaşları arasındaki normal gelişim gösteren çocuklarından oluşmaktadır.

Araştırma sonucunda, annenin çocuk yetiştirme tutumu üzerinde ailenin tanı hakkında bilgilendirme durumunun, eğitime başlama yaşının, öğrenim durumunun etkili olduğu, ailenin tanı hakkında bilgilendirme durumunun, zihinsel engelli çocuğun öğrenim durumunun, annenin yaşının ve kardeşin cinsiyetinin kardeş davranışlarında farklılık ortaya çıkardığı görülmüştür.

Özkan (2010) çalışmasında, zihinsel yetersizliğe sahip çocuğu olan ailelerin çocuklarının eğitimine katkı ve katılımlarının ne ölçüde olduğunu ortaya koymaya çalışmıştır. Araştırma örneklemi, zihinsel engelli 228 çocuğun ebeveynleri oluşturmaktadır. Araştırma verileri, araştırmacı tarafından hazırlanan anket formu kullanılarak ebeveynlerle yüz yüze görüşmelerle toplanmıştır. Zihinsel engelli çocuğun eğitimi konusundaki ilginin genç yaşta ve eğitim düzeyleri yüksek ebeveynlerin daha çok önemsedığı belirlenmiştir.

Polatay (2010) çalışmasında, bireyin marka kişiliklerinin boyutlarını belirlemeye çalışmıştır. Araştırmanın çalışma grubu üniversite öğrencilerinden oluşmaktadır. Araştırma verileri, anket formu kullanılarak üniversite öğrencileri ile yüz yüze yapılan görüşmelerle toplanmıştır. Araştırma bulguları sonucuna göre yapılan anket çalışması güvenilirlik ve geçerlik açısından yeterli bulunarak ölçek uyarlama çalışması yapılmıştır. Çalışmadan elde edilen sonuçlara bakıldığında, öğrencilerin yazarların marka kişiliğine ilişkin algıları hayat görüşlerine göre farklılık göstermektedir. Farklı hayat görüşüne sahip öğrencilerin, yazarların marka kişilik boyutu algılarının aritmetik ortalamaları arasındaki farklılıkların "yetkin" ve "dengeli" boyutlarında anlamlı olduğu görülmüştür.

Tatlıhoğlu (2010) üniversite öğrencilerinin öz saygı, karar verme stilleri ve kişilik özellikleri alt boyutları puanlarının öz anlayış düzeyi, cinsiyet, sınıf, üniversiteye giriş puan türü, yaşamın çoğunun geçirildiği yer, ailenin gelir düzeyi, aile yapısı ve anne-baba tutumu değişkenlerine yönünden anlamlı olarak değişip değişmediğini incelemiştir. Araştırma örneklemi üniversite öğrencilerinden oluşmaktadır. Araştırma sonucunda; üniversite öğrencilerinin öz anlayış puan düzeylerinin, öz saygı ve karar verme stilleri açısından anlamlı olarak değiştiği belirlenmiştir. Ayrıca cinsiyet değişkeninin öz saygı, karar verme stilleri alt boyutlarından dikkatli ve erteleyici

boyutlarında anlamlı farklılaşma görülmemiş ancak kaçınan ve panik karar verme stillerinde ise anlamlı olarak değiştiği belirlenmiştir. Sınıf düzeyine gelindiğinde üniversite öğrencilerinin öz saygı ile karar verme stillerinden dikkatli karar verme alt boyutunun anlamlı farklılaşmadığı, kaçınan, erteleyici ve panik karar verme stillerinde anlamlı düzeyde farklılaştığı belirlenmiştir. Üniversiteye giriş puan türü, yaşamlarının çoğunu geçirdikleri yer ve aile yapısı değişkeni açısından değerlendirildiğinde karar vermede öz saygı, kaçınan ve panik karar verme stili yönünden anlamlı şekilde farklılaşmaktadır. Anne-baba tutumları yönünden incelendiğinde ise karar vermede öz saygı ve karar verme stillerinden kaçınan, erteleyici ve panik karar verme stillerinin anlamlı değiştiği saptanmıştır. Üniversite öğrencilerinin öz anlayış düzeylerine göre kişilik özellikleri alt boyutlarının anlamlı olarak değişmediği görülmüştür. Cinsiyet faktörünün kişilik özellikleri alt boyutlarına etkisi incelendiğinde yalnızca duygusal dengesizlik/nevrotizm alt boyutunun anlamlı olarak değiştiği belirlenmiştir. Sınıf değişkeni ile kişilik özellikleri alt boyutlarından dışadönüklük ve deneyime açıklık alt boyutlarının anlamlı olarak değiştiği, ayrıca üniversite öğrencilerinin üniversiteye giriş puan türünün kişilik özellikleri açısından farklılaşmadığı, aile geliri düzeyine değişkeni yönünden yalnızca sorumluluk alt boyutunun anlamlı olarak değiştiği belirlenmiştir. Aile yapısı değişkeni yönünden incelendiğinde, dışadönüklük ve deneyime açıklık alt boyutlarının geniş aile yapısı ile anlamlı ilişkisi olduğu saptanmıştır. Bununla birlikte anne-baba tutumları açısından, duygusal dengesizlik/nevrotizm, dışadönüklük ve deneyime açıklık alt boyutlarında puan ortalamalarının anlamlı ilişkisi olduğu belirlenmiştir. Ayrıca karar vermede öz-saygı ve dikkatli karar verme stili puanları ile duygusal dengesizlik/nevrotizm puan ortalamaları ile olumsuz ilişki olduğu, “dışadönüklük, deneyime açıklık, yumuşak başlılık ve sorumluluk arasında ise anlamlı ilişki olduğu görülmüştür.

Söylemez (2012) araştırmasında, sağlık eğitimi alan gençlerin sigara kullanma durumları ile bağımlı kişilik özellikleriyle olan ilişkisini incelemiştir. Araştırma çalışma grubunu 413 üniversite öğrencisi oluşturmuştur. Araştırma verileri anket formu kullanılarak toplanmış olup çalışmanın sonucunda sigara içen ve daha önceden sigara kullanıp bırakmış olan öğrencilerin hiç sigara içmeyen öğrencilere

göre bağımlılık puanlarının daha yüksek olduğu görülmüştür. Bununla birlikte sağlık eğitimi alan üniversite öğrencilerinin de sigara içme oranına benzerlik gösterdiği, sigara içme durumunun sağlık eğitimi alıp almama durumuna göre değişmediği ve sigara içme durumunun bağımlı kişilik özellikleriyle bağlantılı olduğu ortaya konulmuştur.

Eş (2013) çalışmasında, zihinsel yetersizliğe sahip çocuğu olan annelerin çocuklarını kabullenişleri ile umutsuzluk düzeyleri arasındaki ilişkiyi incelemiştir. Araştırma sonucunda, annelerin umutsuzluk düzeyinin engelli çocuğun zihinsel engel düzeyi değişkeni açısından gelecekle ilgili beklentiler, motivasyon kaybı ve umutsuzluk alt boyutlarında yapılan analizler sonucu anlamlı farklılıklar tespit edilmiştir. Farklılığın nereden kaynaklandığı ile ilgili yapılan analizlerde annelerin hafif düzey zihinsel engelli bireylerle ilgili olarak gelecekle ilgili beklentilerinin yüksek, motivasyon kaybının düşük ve umutsuzlukla ilgili düzeylerinin düşük olduğu görülmüştür. Orta ve ağır düzey zihinsel yetersizliği olan bireylerin annelerinin ise gelecekle ilgili beklentilerinin düşük, motivasyon kaybı ve umutsuzluk oranlarının daha fazla olduğu görülmüştür.

Sarı (2013) çalışmasında, üniversite öğrencilerinin kişilik özellikleri ile tükenmişlik düzeyleri ile ilişkisi incelenmiştir. Araştırma örneklemini üniversite son sınıf öğrencilerinden 111 öğrenci oluşturmaktadır. Araştırma verileri, “Kişisel Bilgi Formu”, Maslach Tükenmişlik Ölçeği” ve “Bir Ağaç Çiz” testi kullanılarak toplanmıştır. Araştırma sonucunda; cinsiyete, yaşa ve akademik başarıya göre üniversite öğrencilerinin tükenmişlik düzeylerinin anlamlı olarak farklılaşmadığı görülmüştür. Ağaç çizim testi sonuçları ile kişilik özelliklerine göre yorum yapılmazken; tükenmişlik ölçeği alt boyutlarında tükenmişlik seviyesi düşük olduğu belirlenen öğrencilerin kişilik özelliklerinin anlamlı olarak değiştiği belirlenmiştir. Ayrıca orta ve yüksek tükenmişlik düzeyinde bulunanların da kişilik özelliklerinin anlamlı olarak değiştiği saptanmıştır. Ağaç çizimleri incelendiğinde tükenmişlik düzeyi ile anlamlı olarak farklılaştığı bulunurken, kişilerin tükenmişlik seviyelerinin belirlenmesinde ağaç çizim testinin önemli olduğu belirlenmiştir.

Akdeniz (2014) araştırmasında, farklı merhamet düzeyine sahip olan üniversite öğrencilerinin depresyon, anksiyete, stres ve duygusal zekaları cinsiyet değişkeni yönünden incelemiştir. Araştırma örneklemini, 322 kız, 254 erkek öğrenci olmak üzere 576 üniversite öğrencisinden oluşturmaktadır. Araştırma sonuçlarına göre; kız öğrencilerin depresyon, anksiyete, stres ve duygusal zeka puan ortalamalarının erkek öğrencilere oranla daha fazla olduğu belirlenmiştir. Bununla birlikte depresyon puan ortalamalarının düşük ve orta düzeyde merhamet düzeyinde olan öğrencilerde daha yüksek olduğu görülmüştür. Farklı merhamet düzeyine sahip olan öğrencilerin anksiyete ve stres düzeylerinde anlamlı bir farklılık görülmemiş, merhamet düzeyi yüksek olan öğrencilerin duygusal zeka puanlarını düşük ve orta merhamet düzeyine sahip olan öğrencilerin duygusal zeka puan ortalamalarına göre daha yüksek olduğu saptanmıştır.

Albayrak (2015) çalışmasında, zihinsel yetersizliği olan çocuğa sahip ailelerin stresle başa çıkma tutumlarını belirlemeye çalışmıştır. Araştırmanın örneklemini, zihinsel engelli çocuğa sahip anneler oluşturmuştur. Araştırma sonucunda; anne ve babaların stresle başa çıkma stratejilerinin; çocuğa ait yaş, cinsiyet, engellilik düzeyi ile anne babalara ait yaş, cinsiyet, eğitim düzeyi gibi değişkenler açısından farklılık gösterip göstermediği incelenmiş ve zihinsel engelli çocuğa sahip ebeveynlerin tutum ve davranışları ile stresle karşı başa çıkma yöntemlerinde farklılıklar olduğu görülmüştür.

Oktay (2016) çalışmasında, çocukluk dönemi ruhsal travmaları ile dissosiyatif yaşantı düzeylerini arasındaki ilişkiyi incelemeye çalışmıştır. Araştırma örneklemini; 222 kadın öğretmen oluşturmaktadır. Uygulanan çeşitli ölçekler sonucunda korku, öfke, üzüntü ve ruhsallık alt boyutlarında travma olan kişilerin, olmayan kişilere göre daha yüksek yaşantı düzeyleri olduğu belirlenmiştir. Araştırmanın sonucunda, gerçekleşen ruhsal travmaların yaşantılarla ilişkili olduğu da ayrıca tespit edilmiştir.

Erdoğan (2017) araştırmasında, mutluluğun saldırganlık ile merhamet kavramlarıyla olan ilişkisini incelemiştir. Araştırma örneklemini; gönüllü olarak araştırmaya katılmak isteyen 345 kişiden oluşmaktadır. Araştırma sonucunda; Oxford Mutluluk Ölçeği puanlarının kadınların lehine olduğu, merhamet puanlarının hem kadın hem

erkekler için benzer olduğu saptanmıştır. Ayrıca merhamet puanlarının cinsiyet değişkeni yönünden farklılaşmadığı, bekarların mutluluk puanları evlilere göre daha yüksek bulunurken, saldırganlık düzeyi puanının ise evlilerde daha yüksek olduğu saptanmıştır. Merhamet puanlarının ise medeni duruma göre değişmediği görülmektedir. Çocuk sahibi olma değişkeni yönünden incelendiğinde; çocuk sahibi olanların mutluluk düzeyleri daha yüksekken, saldırganlık puanlarının da çocuk sahibi olmayanlara göre daha yüksek olduğu belirlenmiştir. Çocuk sahibi olma değişkeni yönünden ise merhamet puanının anlamlı olarak farklılaşmadığı görülmektedir. Bununla birlikte yaş değişkeni yönünden 18-30 yaş grubunda bulunan kişilerin mutluluk puanlarının olumlu yönde olduğu ve saldırganlık düzeyi puanlarının ise 41 yaşından sonra arttığı saptanmıştır. Merhamet puanlarının ise yaş değişkeni ile arasında anlamlı olarak farklılık bulunmadığı görülmüştür. Öğrenim durumu değişkeninin ise mutluluk, saldırganlık ve merhamet puanları arasında anlamlı bir ilişki bulunmamıştır. Mutluluk puanları ile merhamet puanları arasında yüksek düzeyde bir ilişki bulunmuştur.

Güleş (2017) yaptığı çalışmada özel gereksinimli çocuğa sahip ebeveynlerin yaşam doyumlarının öz anlayış, merhamet düzeyleri arasındaki ilişkiyi incelemiştir. Araştırma örneklemini kaynaştırma, alt sınıf, eğitim uygulama okulu ve rehabilitasyon merkezine devam eden çocuğu bulunan 188 anne ve 113 baba olmak üzere 301 ebeveyn oluşturmuştur. Araştırma sonucunda, engelli çocuğa sahip ebeveynlerin öz anlayış ve merhamet düzeyleri arasında anlamlı bir ilişki olduğu saptanmıştır. Ebeveynlerin merhamet alt boyutlarından sevecenlik, umursamazlık, paylaşım bilincinde olma, bağlantısızlık, ilişki kesme ve merhamet toplam puanları yaşam doyumunu ile anlamlı olarak değişmektedir. Korelasyon katsayısı yönünden bakıldığında ise umursamazlık, bağlantısızlık, ilişki kesme alt boyutları ile yaşam doyumunu arasında negatif yönde ilişki görülmektedir. Araştırma bulgularına göre öz-anlayış ve merhamet düzeyleri ile yaşam doyumunu arasında anlamlı bir ilişki olduğu saptanmıştır. Merhamet alt boyutları incelendiğinde yalnızca ilişki kesme alt boyutunun yaşam doyumunu anlamlı ancak negatif yönde etkilediği saptanmıştır.

Aydemir (2018) araştırmasında, merhamet düzeylerinin cinsiyet, kıdem, branş ve algılanan anne-baba tutumları ile anlamlı ilişkisini incelemiştir. Araştırmanın

örneklemine 394 kadın öğretmen, 206 erkek öğretmen oluşturmaktadır. Araştırma sonuçları; göre kadın öğretmenlerin erkek öğretmenlere göre daha merhametli olduğu belirlenmiştir. Ayrıca kıdem yılı değişkenine göre, '1-5' ve '6-10' yıl kıdeme sahip öğretmenlerin düşük merhamet düzeyine sahip olduğu '11-15', '16-20' ve '21-25' kıdem yıllarında yükseldiği ancak '26 ve üzeri' kıdem yıllarından itibaren yeniden düştüğü görülmüştür. Bununla birlikte edebiyat, psikolojik danışma ve rehberlik, sosyal bilgiler ve sınıf öğretmenlerinin diğer meslek lisesi alan öğretmenlerine göre daha yüksek merhamet düzeyine sahip oldukları saptanmıştır. Araştırma örneğini oluşturan öğretmenlerin babalarının tutumlarını algılama değişkenine göre merhamet düzeyleri incelendiğinde, babası duyarlı, merhametli ve destekleyici olan öğretmenlerin merhamet düzeyi olmayanlara göre daha yüksek olduğu görülmüş, babası hoşgörülü olan ve olmayan öğretmenlerin merhamet düzeyinde anlamlı bir fark bulunamamıştır. Ayrıca babasını otoriter ya da cezalandırıcı olarak algılayan öğretmenlerin algılamayanlara oranla merhamet düzeyinin daha düşük olduğu görülmüştür.

Çağlar (2018) çalışmasında, ebeveynini kaybetmiş ergenlerin öz anlayış ve yas düzeyleri arasındaki ilişkiyi incelemiştir. Araştırma örneğini; 143'ü erkek ve 107'si kadın olmak üzere 250 lise öğrencisi oluşturmaktadır. Araştırma sonucunda; ebeveynini kaybetmiş ergenlerin yas düzeyi ile öz anlayış düzeyleri arasında negatif yönde anlamlı bir ilişki olduğu saptanmıştır. Bununla birlikte kızların erkeklere oranla daha fazla yas düzeylerinin daha fazla olduğu ve annesini kaybeden ergenlerin, babasını kaybedenlere göre yas oranının daha fazla olduğu görülmüştür.

Şahin (2018) araştırmasında, orta öğretim kurumlarına devam eden 14-18 yaş arası ergenlerin anne baba tutumları ile öz anlayışlarının sosyal görünüş kaygılarına olan etkisini incelemiştir. Araştırma örneğini, 346 kız, 119 erkek olmak üzere toplamda 465 öğrenciden oluşmaktadır. Araştırma sonucunda; sosyal görünüş kaygısı ile öz anlayış arasında negatif yönde anlamlı bir ilişki olduğu, sosyal görünüş kaygısı ve algılanan anne baba tutumları arasında negatif yönde anlamlı bir ilişki olduğu görülmektedir. Ayrıca sosyal görünüş kaygısının erkeklerde, İmam Hatip Liselerinde öğrenim görenlerde, anne babasının yaşı 30'dan küçük olan ve gelir düzeyi düşük olan ailelerde yaşayan ergenlerde daha yüksek olduğu belirlenmiştir.

2.11.2. Öz Anlayış, Kişilik ve Merhamet Üzerine Yapılan Yurt Dışı Araştırmaları

Wilton ve Renaut (1986) çalışmalarında, engelli çocuğu olan annelerle normal gelişim gösteren çocuğu olan annelerin kaygılarını karşılaştırmışlardır. Araştırma örneklemini, okul öncesi dönemdeki normal ve engelli çocuğa sahip anneler oluşturmaktadır. Araştırma sonucunda, çocuk bakımında daha fazla zaman ihtiyacı, aile içi problemler ve aile imkânlarının sınırlı olmasının engelli çocuk ailelerinde kaygıyı arttırdığını belirlemiş, anne ve babaların bu dönemde çocuklarını normal yaşlıları ile karşılaştırarak okula başlayıp başlayamayacağı sorusunu gündeme getirdikleri, uygun okul bulma, fiziksel ve sosyal ortamlardan kaynaklanan zorluklarla baş etme gibi problemler ya da okula başlamayacak olanların yaşadıkları hayal kırıklığı duyguları nedeniyle kaygının arttığı görülmüştür.

Margalit, Raviv ve Ankonina (1992) çalışmalarında, engelli çocuk anneleri ile normal çocuk annelerinin başa çıkma stratejileri arasındaki farklılıkları ortaya koymaya çalışmışlardır. Engelli çocuk annelerinin normal çocuk annelerine oranla problemlerle başa çıkmada daha iyi oldukları ancak bireysel gelişime daha az yöneldiklerini ve daha çok olumsuz tepki gösterdikleri görülmüştür.

Heller ve arkadaşları (1997), ailesiyle birlikte yaşayan ve kurumda yaşayan zihinsel engelli çocuk ve yetişkinin anne ve babası ile zaman isteği, destek temini ve bakım sorumluluğu ile ilgili bir araştırma yapmışlardır. Araştırmada, engelli çocuğun babalardan çok annelerin yaşamını etkilediği belirtilmektedir. Babaların çocukla anneler kadar yoğun ilgilenmedikleri ve onlardan çocuğun bakımı ile ilgili daha az beklentilerinin olması nedeniyle duygusal olarak anneler kadar etkilenmedikleri görülmüştür. Bunun nedeni olarak, babaların ekonomik nedenlerle işte daha çok zaman geçirmekte ve çocuklarına bu şekilde destek oldukları saptanmış ve annelerin daha fazla sorumluluk yüklenmekte oldukları tespit edilmiştir.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3. Yöntem

Bu bölümde araştırmanın modeli, verilerin elde edildiği çalışma grubu, verilerin toplanmasında kullanılan araçlardan ve verilerin çözümlenmesinde kullanılan istatistiksel tekniklere yer verilecektir.

3.1. Araştırmanın Modeli

Araştırmanın modeli nedensel karşılaştırma araştırması modelidir. Nedensel karşılaştırma araştırması, farklı gruplar arasındaki nedenleri ve sonuçlarını koşulları ve katılımcılar üzerindeki etkileri belirlemeyi amaçlamaktadır. Nedensel karşılaştırma araştırmalarında, deneysel araştırmalara göre daha sınırlı yorumlar yapılmaktadır. Araştırmacı, farklı faktörlerin bir neden ya da sonucu oluşturduğunu kesin bir dille söyleyemeyebilir. Bu sınırlılıklarına rağmen nedensel karşılaştırma araştırmaları olası nedenleri ortaya koyması sebebiyle önem taşımaktadır (Büyüköztürk, Kılıç Çakmak, Akgün, Karadeniz ve Demirel, 2014).

3.2. Çalışma Grubu

Çalışma grubu, ulaşılabilirlik ve gönüllülük esas alınarak oluşturulmuştur. Araştırmanın çalışma grubuna Muş/Bulanık ilçesinde bulunan Türk Telekom Ortaokulu, Gazi Ortaokulu ile Kardelen Özel Eğitim ve Rehabilitasyon Merkezi, Yeni Hayat Özel Eğitim ve Rehabilitasyon Merkezine 2018/2019 eğitim-öğretim yılında eğitime devam eden çocukların ebeveynlerinden oluşmaktadır. Araştırmaya Gazi Ortaokulu ve Türk Telekom Ortaokulundan 104 ebeveyn, Kardelen Özel Eğitim ve Rehabilitasyon Merkezi ile Yeni Hayat Özel Eğitim ve Rehabilitasyon Merkezinden 90 ebeveyn katılmış ancak anketler kontrol edildiğinde normal çocuğu olan ebeveynlerden 8 ve engelli çocuğu bulunan ebeveynlerden ise 3 ebeveyn

anketleri eksik ya da yanlış doldurduğu için örnekleme dahil edilmemiştir. Bu sebeple normal çocuğu bulunan 96 ebeveyn ile engelli çocuğu bulunan 87 ebeveyn katılımıyla araştırma tamamlanmıştır.

Çalışmaya ait demografik bilgilerin dağılımı Tablo 3.1. de belirtildiği gibidir.

Tablo 3.1. Çalışma Grubuna Ait Demografik Bilgilerin Frekans ve Yüzde Dağılımı

Değişkenler		N	%
Cinsiyet	Kadın	94	51,4
	Erkek	89	48,6
Yaş	23-30 yaş	26	14,6
	31-40 yaş	60	43,7
	41-50 yaş	52	28,3
	51-60 yaş	23	12,5
	61 yaş ve üzeri	1	,5
Öğrenim durumu	Okur-yazar değil	42	23,0
	Okur-yazar ama diploma yok	21	11,5
	İlkokul	65	35,5
	Ortaokul	37	20,2
	Lise	13	7,1
	Lisans-Lisansüstü	5	2,7
Aylık Gelir	2000 tl altı	163	89,1
	2000-4000	17	9,3
	4000-6000	3	1,6
Aile Yapısı	Ayrı yaşayan anne-baba	11	6,0
	Baba öldü	5	2,7
	Anne öldü	0	0,1
	Çekirdek aile	80	43,7
	Geniş aile	87	47,5
Anne çalışıyor mu?	Evet	9	5,0
	Hayır	174	95,0
Baba çalışıyor mu?	Evet	106	57,9
	Hayır	77	42,1
Ailede engelli birey var mı?	Evet	87	47,5
	Hayır	96	52,5
Çocuğun engel durumu	Normal	96	53,6
	Fiziksel engel	9	4,9
	Zihinsel engel	31	16,9
	İşitme engel	11	6,0
	Görme engel	2	1,1
	Down sendromu	4	2,2
	Otizm	4	2,2
	Diğer	24	13,1
Toplam		183	100

Tablo 3.1 incelendiğinde; ebeveynlerin %51,4 ü kadın, %48,6 sı erkeklerden oluşmaktadır. Bununla birlikte ebeveynlerin yaşları 23-30 yaş, 31-40 yaş, 41-50 yaş, 51-60 yaş, 60 yaş ve üzeri olmak üzere belirtilen aralıklarda değişmektedir. Ebeveynlerin %14,6 sı 23-30 yaş, %43,7 si 31-40 yaş, %28,3 ü 41-50 yaş, %12,5 i

51-60 yaş, %0,5, ise 60 yaş ve üzerinde bulunmaktadır. Ebeveynlerin öğrenim durumları, %23,0 ı okur-yazar değil, %11,5 u okur-yazar ancak diploma yok, %35,5 i ilkokul, %20,2 si ortaokul, %7,1 i lise ve %2,7 si lisans ve lisansüstü şeklinde değişmektedir. Ebeveynlerin aylık geliri incelendiğinde; %89,1 i 2000 tl altı, %9,3 ü 2000-4000 tl arasında, %1,6 sı ise 4000-6000 tl arasında aylık gelir kazandığı görülmektedir. Ebeveynlerin %6,0 sı ayrı yaşayan anne babalardan, %2,7 si baba ölmüş, %43,7 si çekirdek aile, %47,5 geniş aile yapısını oluşturmaktadır. Ebeveynlerden annelerin çalışma durumuna bakıldığında, annelerin %5 i çalışırken, %95 inin çalışmadığı görülmektedir. Babalar %57,9 oranında çalışırken, %42,1 oranında çalışmadıkları belirlenmiştir. Çalışma grubunu oluşturan ebeveynlerin %47,5 u engelli çocuğa sahipken, %52,5 u ise normal gelişim gösteren çocuğa sahiptir. Engelli çocuğa sahip ebeveynlerin çocuklarının engel durumları incelendiğinde; %4,9 u fiziksel engelli, %16,9 u zihinsel engelli, %1,1 i görme engelli, %2,2 si down sendromlu, %2,2 si otizmli ve %13,1 i ise diğer engel durumlarına sahiptir.

3.3. Veri Toplama Araçları

Araştırma verilerinin toplanmasında; “Merhamet Ölçeği”, “Öz Anlayış Ölçeği” ve “Sıfatlara Dayalı Kişilik Testi” ve “Genel Bilgi Formu” kullanılmıştır.

3.3.1. Merhamet Ölçeği

Pommier (2010) tarafından geliştirilmiş olan ve Türkçeye uyarlanması için ve Türkçe geçerlik ve güvenirlik çalışması Akdeniz ve Deniz (2016) tarafından yapılan Merhamet ölçeği altı alt boyut ve bu alt boyutlara ait 24 maddeden oluşmaktadır. Ölçeğin geçerlik ve güvenirlik çalışmasında merhamet yapısının alt boyutları tespit edilerek şöyle belirlenmiştir. Sevecenlik ($\alpha=.73$), umursamazlık ($\alpha=.64$), paylaşımların bilincinde olma ($\alpha=.60$), bağlantısızlık ($\alpha=.67$), bilinçli farkındalık ($\alpha=.70$) ve ilişki kesme ($\alpha=.60$) şeklindedir. Sevecenlik alt boyutu 6, 8, 16, 24; umursamazlık alt boyutu 2, 12, 14, 18; paylaşımların bilincinde olma alt boyutu 20, 11, 15, 17; bağlantısızlık alt boyutu 10, 3, 5, 22; bilinçli farkındalık alt boyutu 13, 4,

9, 21 ve ilişki kesme alt boyutu 1, 7, 19, 23 maddeleri olarak belirlenerek gruplandırılmıştır. Ölçek soruları Akdeniz ve Deniz (2016) tarafından, geçerlik güvenirlik çalışması yapılarak kullanılmaya başlanmıştır.

3.3.2. Öz Anlayış Ölçeği

Öz-Anlayış Ölçeğinin (Self Compassion Scala) orijinali altı alt boyuttan ve bu alt boyutlara bağlı 26 maddeden oluşmaktadır. Ölçek, kişinin maddelerde belirtilen durumlar ile ne kadar sıklıkla karşılaştığını; “Hemen hemen hiçbir zaman=1” ve “Hemen hemen her zaman=5” aralığında ölçek 5’li liker tipli bir şekilde derecelendirmelerini istemektedir. Neff (2003) tarafından geliştirilmiş olan Öz-Anlayış Ölçeği’nin Türkçe güvenirlik ve geçerlik çalışması Deniz, Kesici ve Sümer (2008) tarafından yapılmıştır. Türkçe Öz-Anlayış Ölçeği (ÖAÖ)’nin orijinalinden farklı olarak ölçeğin alt boyutlardan değil; tek boyutlu bir yapıya sahip olduğu belirlenmiştir. Bununla birlikte madde korelasyonunda iki madde çıkarılarak 24 maddelik bir ölçek haline getirilmiştir. İç tutarlık katsayısı .89 ve test-tekrar-test korelasyonu .83 olarak hesaplanmıştır. Öz anlayış ölçeğinin ölçüt-bağlantılı geçerliği; ÖAÖ ile RSES arasında $r=.62$ ve SWLS arasında $r=.45$; pozitif duygu arasında $r=.41$ ve negatif duygular arasında $r=.48$ düzeyinde ilişkiler saptanmıştır.

3.3.3. Sıfatlara Dayalı Kişilik Testi (Adjective Based Personality Scale)

Sıfatlara Dayalı Kişilik Testi (SDKT), bireylerin kişilik özelliklerini belirlemek amacı ile kullanılmaktadır. Bacanlı, İlhan ve Arslan (2009) tarafından Beş Faktör kuramı temel alınarak geliştirilmiş ve dışadönüklük, yumuşak başlılık, sorumluluk, deneyime açıklık ve duygusal dengesizlik boyutları ile bu boyutlara uygun 40 sıfat çifti kullanılarak oluşturulan bir ölçektir. Ölçek maddeleri birbirine zıt sıfat çiftlerinden oluşmaktadır. Bu maddeler 1-7 arasında derecelendirilen 7’li liker tipli bir ölçek özelliğindedir.

SDKT’nin yapı geçerliliğini test etmek amacıyla Temel Bileşenler Faktör Analizi yapılmış ve ayrıca Direct Oblique döndürme uygulanmıştır. Analiz sonucunda beş faktörün SDKT’ye ait varyansın %52,63’ünü açıkladığı görülmüştür. Bununla

birlikte dışadönüklük, faktör yükleri .568 ile .790 arasında değişen 9 maddeden oluşmakta ve SDKT'ye ait varyansın %23.20'ini açıklamaktadır. Yumuşak başlılık, yükleri .778 ile .605 arasında değişen 9 maddeden oluşmakta ve SDKT'ye ait varyansın 10.45'ini açıklamaktadır. Sorumluluk, faktör yükleri .861 ile .665 arasında değişen 7 maddeden oluşmakta SDKT'ye ait varyansın %5.26'sını açıklamaktadır. Deneyime açıklık yükleri ise .793 ile .491 arasında değişen 8 maddeden oluşmakta ve SDKT'ye ait varyansın %4.56'sını açıklamaktadır (Bacanlı, İlhan ve Aslan, 2009).

3.4. Verilerin Toplanması

“Öz Anlayış Ölçeği”, “Sıfatlara Dayalı Kişilik Ölçeği” ve “Merhamet Ölçeği” formlarının uygulanması için Türk Telekom Ortaokulu, Gazi Ortaokulu, Kardelen Özel Eğitim ve Rehabilitasyon Merkezi ile Yeni Hayat Özel Eğitim ve Rehabilitasyon Merkezinde uygulama yapabilmek için Bulanık İlçe Milli Eğitim Müdürlüğü ile resmi yazışmalar yapılarak gerekli resmi izinler alınmıştır. Daha sonra okul yöneticileri ve öğretmenlerle irtibat kurulmuş ve ebeveynlere ulaşılabilecek yollar belirlenmiştir. Bununla birlikte özel eğitim ve rehabilitasyon merkezi yöneticileri ile görüşülerek çocuklarını getiren ebeveynlerin hangi gün ve saatte seansa geldikleri öğrenilerek zaman çizelgesi oluşturulmuştur.

Araştırmacı, engelli çocuğu olan ebeveynler ile rehabilitasyon merkezine geldiklerinde görüşmüş ve yapılan araştırma hakkında bilgi vermiştir. Araştırmaya katılımcı olunmasında gönüllülük esasının önemli olduğu belirtilmiş ve bu bilgilendirme sonucunda, araştırmaya katılımcı olmayı kabul eden ebeveynlere anket formları verilerek doldurması istenmiştir. Engelli çocuğu olmayan ebeveynlerle ise okul yöneticileri ve sınıf öğretmenleri aracılığıyla iletişim sağlanmış, katılımcı olmayı kabul eden ebeveynlere anket formu ulaştırılarak doldurmaları istenmiştir. Anket formunu doldurma süresi yaklaşık 20 dakikadır. Katılımcılar anket formunu doldurduktan sonra teslim etmişlerdir.

3.5. Verilerin Analizi

Bu araştırmada, “Öz Anlayış Ölçeği”, “Sıfatlara Dayalı Kişilik Ölçeği” ve “Merhamet Ölçeği” kullanılarak toplanan veriler, bilgisayar ortamında SPSS paket programı kullanılarak analiz edilmiştir. Katılımcılardan elde edilen veriler öncelikle Test of Normality testi uygulanarak normal dağılım gösterip göstermediğine bakılmıştır. Katılımcı grubun büyüklüğünün 50’den fazla olması durumunda Kolmogorov-Smirnov testi dağılımlarına bakılmaktadır (Büyüköztürk, 2017). Dağılımın normalliğine ilişkin olarak Kolmogorov-Smirnov testi sonuçlarına göre, engelli çocuğu olan ve olmayan ebeveynlerin öz anlayış [$S_{(183)}=.087$, $p=.02$], kişilik [$S_{(183)}=.089$, $p=.01$] ve merhamet [$S=.061$, $p=.094$] puanlarının normal dağıldığı gözlenmiştir. Ayrıca öz anlayış (Skewness=-.259, Kurtosis=.293), kişilik (Skewness=-.247, Kurtosis=.737) ve merhamet (Skewness=.205, Kurtosis=-.509) olarak belirlenen puanların çarpıklık ve basıklık değerlerinin -1,500 ile +1,500 değerleri arasında olması nedeniyle dağılımın normal olduğu ve parametrik testlerin veri analizinde kullanılabileceğine karar verilmiştir. Tabachnick ve Fidell (2013)’de çarpıklık ve basıklık değerlerinin -1,500 ve +1,500 arasında olduğu durumlarda dağılımın normal olduğunu kabul ettiklerini belirtmişlerdir. Ayrıca grupların homojen dağılıp dağılmadıklarına Test of Homogeneity of Variances testi yapılmıştır. Grupların homojenlik dağılımlarına bakıldığında; [$M_{(183)}$, $p=.061$], [$K_{(183)}$, $p=.162$] ve [$Ö_{(183)}=.758$] olarak saptanmıştır. Buna göre grupların $p>.05$ değerinin olduğu gözlenmiş ve homojen olarak dağıldığı sonucunda varılmıştır. Bu sonuçlardan yola çıkarak öz anlayış, merhamet ve kişilik puanlarının cinsiyet, öğrenim durumu, aylık gelir, aile yapısı, ailedeki engelli birey olup olmaması, engel türü ve engel sebebi değişkenleri parametrik testler uygulanarak analiz edilmiştir.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

4. Bulgular

Bu bölümde, engelli çocuğa sahip olan ve olmayan ebeveynlerin öz anlayış, kişilik ve merhamet puanlarının incelenmesi amacıyla yapılan çalışmada; Öz Anlayış, Kişilik ve Merhamet ölçeklerinden elde edilen bulgular incelenerek alt başlıklar halinde tablolandırılmış ve yorumlanmıştır.

Tablo 4.1. Normal Çocuğu olan Ebeveynlerin Öz Anlayış Puanlarının Cinsiyet Değişkenine Göre *t*-testi Sonuçları

Cinsiyet	N	\bar{x}	S	sd	t	p
Erkek	46	66,26	11,16	94	1,89	,062
Kadın	50	70,48	10,70			
Toplam	96					

$p < .05$

Tablo 4.1. incelendiğinde cinsiyet faktörünün öz anlayış puan ortalamaları üzerindeki etkisinin incelendiği görülmektedir. Normal çocuğu olan erkek ebeveynlerin puan ortalamaları $\bar{x}=66,26$ ve kadınların $\bar{x}=70,48$ olduğu belirlenmiştir. p değeri incelendiğinde cinsiyet faktörünün normal çocuğu olan ebeveynlerin öz anlayış düzeyleri arasında anlamlı bir ilişkiye rastlanmamıştır ($p > .05$).

Tablo 4.2. Engelli Çocuğu olan Ebeveynlerin Öz Anlayış Puanlarının Cinsiyet Değişkenine Göre *t*-testi Sonuçları

Cinsiyet	N	\bar{x}	S	sd	t	p
Erkek	43	68,13	11,28	85	,126	,900
Kadın	44	68,45	11,94			
Toplam	87					

$p < .05$

Tablo 4.2. engelli çocuğu olan ebeveynlerin öz anlayış puan ortalamaları cinsiyet faktörü ile ilişkisini göstermektedir. Erkek ebeveynlerin puan ortalamalarının $\bar{x}=68,13$ iken kadın ebeveynlerin puan ortalaması $\bar{x}=68,45$ olarak belirlenmiştir. Tablo 4.2.e göre engelli çocuğu olan ebeveynlerin öz anlayış düzeylerinin cinsiyet yönünden anlamlı ilişkisi olmadığı belirlenmiştir.

Tablo 4.3. Normal Çocuğu olan Ebeveynlerin Sıfatlara Dayalı Kişilik Testi Alt Boyutları Puanlarının Cinsiyet Değişkenine Göre t-testi Sonuçları

SDKT Ölçeği Alt Boyutları	Cinsiyet	N	\bar{x}	S	Sd	t	P
1.Dışa Dönüklük	Erkek	46	38,97	7,63	94	1,455	,149
	Kadın	50	40,78	4,12			
2.Yumuşak Başlılık	Erkek	46	38,28	5,20		,923	,358
	Kadın	50	39,44	7,01			
3.Sorumluluk	Erkek	46	29,84	3,82		,270	,788
	Kadın	50	30,08	4,53			
4.Duygusal Dengesizlik	Erkek	46	30,26	3,56		,027	,979
	Kadın	50	30,28	3,37			
5.Deneyime Açıklık	Erkek	46	35,23	6,24		1,163	,248
	Kadın	50	36,62	5,37			
Toplam		96					

p<.05

Tablo 4.3. incelendiğinde cinsiyet faktörünün SDKT puan ortalamaları üzerindeki etkisinin incelendiği görülmektedir. Dışa dönüklük alt boyutunda, normal çocuğu olan erkek ebeveynlerin puan ortalamaları $\bar{x}=38.97$ ve kadınların $\bar{x}=40.78$ olduğu belirlenmiştir. Bununla birlikte yumuşak başlılık alt boyutunda erkek ebeveynlerin puan ortalamaları $\bar{x}=38.28$, kadınların $\bar{x}=39.44$ olduğu görülmektedir. Sorumluluk alt boyutunda erkek ebeveynlerin puan ortalamaları $\bar{x}=29.84$, kadınları ise $\bar{x}=30.08$ olduğu belirlenmiştir. Duygusal dengesizlik alt boyutunda erkek ebeveynlerin $\bar{x}=30.26$, kadınların $\bar{x}=30.28$ puan ortalamasına sahip olduğu görülürken; deneyime açıklık alt boyutunda erkek ebeveynlerin $\bar{x}=35.23$ kadınların ise $\bar{x}=36.62$ olduğu görülmüştür. p değeri incelendiğinde cinsiyet faktörünün normal çocuğu olan ebeveynlerin SDKT düzeyleri ile anlamlı olarak değişmediği belirlenmiştir (p>.05).

Tablo 4.4. Engelli Çocuğu olan Ebeveynlerin Sıfatlara Dayalı Kişilik Testi Alt Boyutları Puanlarının Cinsiyet Değişkenine Göre t-testi Sonuçları

SDKT Ölçeği Alt Boyutları	Cinsiyet	N	\bar{x}	S	Sd	t	P
1.Dışa Dönüklük	Erkek	43	40,02	5,91	94	,000	1,000
	Kadın	44	40,02	7,39			
2.Yumuşak Başlılık	Erkek	43	40,41	5,63		-,455	,651
	Kadın	44	39,84	6,19			
3.Sorumluluk	Erkek	43	30,79	4,61		-1,106	,272
	Kadın	44	29,75	4,16			
4.Duygusal Dengesizlik	Erkek	43	31,02	3,30		-,544	,588
	Kadın	44	30,56	4,40			
5.Deneyime Açıklık	Erkek	43	36,41	5,59		-,449	,655
	Kadın	44	35,86	5,93			
Toplam		87					

p<.05

Tablo 4.4. incelendiğinde engelli çocuğu olan ebeveynlerin cinsiyet faktörünün SDKT puan ortalamaları üzerindeki etkisinin incelendiği görülmektedir. Dışa dönüklük alt boyutunda, engelli çocuğu olan erkek ebeveynlerin puan ortalamaları $\bar{x}=40.02$ ve kadınların $\bar{x}=40.02$ olduğu belirlenmiştir. Bununla birlikte yumuşak başlılık alt boyutunda erkek ebeveynlerin puan ortalamaları $\bar{x}=40.41$, kadınların $\bar{x}=39.84$ olduğu görülmektedir. Sorumluluk alt boyutunda erkek ebeveynlerin puan ortalamaları $\bar{x}=30.79$, kadınları ise $\bar{x}=29.75$ olduğu belirlenmiştir. Duygusal dengesizlik alt boyutunda erkek ebeveynlerin $\bar{x}=31.02$, kadınların $\bar{x}=30.56$ puan ortalamasına sahip olduğu görülürken; deneyime açıklık alt boyutunda erkek ebeveynlerin $\bar{x}=36.41$ kadınların ise $\bar{x}=35.86$ olduğu görülmüştür. p değeri incelendiğinde cinsiyet faktörünün engelli çocuğu olan ebeveynlerin SDKT düzeyleri ile anlamlı olarak değişmediği belirlenmiştir ($p>.05$).

Tablo 4.5. Normal Çocuğu olan Ebeveynlerin Merhamet Puanlarının Cinsiyet Değişkenine Göre t-testi Sonuçları

Cinsiyet	N	\bar{x}	S	sd	T	p
Erkek	46	72,30	9,71	94	-,153	,878
Kadın	50	71,98	10,98			
Toplam	96					

$p<.05$

Tablo 4.5. incelendiğinde normal çocuğu olan ebeveynlerin merhamet puan ortalamalarının cinsiyet faktörü yönünden ilişkisi incelenmektedir. Normal çocuğu olan erkek ebeveynlerin puan ortalamaları $\bar{x}=72.30$, kadınların ise $\bar{x}=71.98$ olduğu belirlenmiştir. p değeri incelendiğinde normal çocuğu olan ebeveynlerin merhamet puan ortalamalarının cinsiyet yönünden anlamlı değişmediği belirlenmiştir ($p>.05$).

Tablo 4.6. Engelli Çocuğu olan Ebeveynlerin Merhamet Puanlarının Cinsiyet Değişkenine Göre t-testi Sonuçları

Cinsiyet	N	\bar{x}	S	sd	t	p
Erkek	43	72,93	10,75	85	-,930	,355
Kadın	44	70,75	11,11			
Toplam	87					

$p<.05$

Tablo 4.6. incelendiğinde engelli çocuğu olan ebeveynlerin merhamet puan ortalamalarının cinsiyet faktörü yönünden ilişkisi incelenmektedir. Engelli çocuğu olan erkek ebeveynlerin puan ortalamaları $\bar{x}=72.93$, kadınların ise $\bar{x}=70.75$ olduğu belirlenmiştir. p değeri incelendiğinde engelli çocuğu olan ebeveynlerin merhamet puan ortalamalarının cinsiyet yönünden anlamlı değişmediği belirlenmiştir ($p>.05$).

Tablo 4.7. Normal Çocuğu olan Ebeveynlerin Merhamet Ölçeği Alt Boyutlarının Puanların Cinsiyet Değişkenine Göre t-testi Sonuçları

Merhamet Ölçeği Alt Boyutları	Cinsiyet	N	\bar{x}	S	Sd	t	p
1.Sevecenlik	Erkek	46	16,41	3,11	1	2,128	,036*
	Kadın	50	17,68	2,71	94		
2.Umursamazlık	Erkek	46	8,22	3,67	95	-,889	,376
	Kadın	50	8,89	3,71			
3.Paylaşım Bilincinde Olma	Erkek	46	15,15	4,34		-,160	,873
	Kadın	50	15,02	3,74			
4.Bağlantısızlık	Erkek	46	9,00	3,80		-,782	,436
	Kadın	50	8,44	3,20			
5.Bilinçli Farkındalık	Erkek	46	16,58	2,78		,570	,570
	Kadın	50	16,23	3,05			
6.İlişki Kesme	Erkek	46	8,60	3,49		-1,400	,165
	Kadın	50	7,64	3,28			
	Toplam	96					

$p<.05$

Tablo 4.7. incelendiğinde normal çocuğu olan ebeveynlerin cinsiyet faktörünün merhamet puan ortalamaları üzerindeki etkisinin incelendiği görülmektedir. Sevecenlik alt boyutunda, normal çocuğu olan erkek ebeveynlerin puan ortalamaları $\bar{x}=16.41$ ve kadınların $\bar{x}=17.68$ olduğu belirlenmiştir. Bununla birlikte umursamazlık alt boyutunda erkek ebeveynlerin puan ortalamaları $\bar{x}=8.22$, kadınların $\bar{x}=8.89$ olduğu görülmektedir. Paylaşım bilincinde olma alt boyutunda erkek ebeveynlerin puan ortalamaları $\bar{x}=15.15$, kadınların ise $\bar{x}=15.02$ olduğu belirlenmiştir. Bağlantısızlık alt boyutunda erkek ebeveynlerin $\bar{x}=9.00$, kadınların $\bar{x}=8.44$ puan ortalamasına sahip olduğu; bilinçli farkındalık alt boyutunda erkek ebeveynlerin $\bar{x}=16.58$, kadınların ise $\bar{x}=16.23$ olduğu görülmüştür. Ayrıca ilişki kesme alt boyutunda erkek ebeveynler $\bar{x}=8.60$ puan ortalamasına sahipken, kadınların $\bar{x}=7.64$ olduğu belirlenmiştir. p değeri incelendiğinde cinsiyet faktörünün normal çocuğu

olan ebeveynlerin merhamet puan ortalamalarının sevecenlik alt boyutunda anlamlı şekilde değiştiği ($p < .05$); umursamazlık, paylaşım bilincinde olma, bağlantısızlık, bilinçli farkındalık ve ilişki kesme alt boyutlarında anlamlı olarak değişmediği belirlenmiştir ($p > .05$).

Tablo 4.8. Engelli Çocuğu olan Ebeveynlerin Merhamet Ölçeği Alt Boyutlarının Puanların Cinsiyet Değişkenine Göre *t*-testi Sonuçları

Merhamet Ölçeği Alt Boyutları	Cinsiyet	N	\bar{x}	S	Sd	<i>t</i>	p
1.Sevecenlik	Erkek	43	17,11	3,36	85	,203	,840
	Kadın	44	17,25	2,76			
2.Umursamazlık	Erkek	43	9,04	3,44		-,700	,486
	Kadın	44	8,52	3,53			
3.Paylaşım Bilincinde Olma	Erkek	43	14,39	4,40		,420	,676
	Kadın	44	14,77	3,97			
4.Bağlantısızlık	Erkek	43	9,55	2,86		-1,922	,058
	Kadın	44	8,29	3,24			
5.Bilinçli Farkındalık	Erkek	43	15,46	3,92		,045	,965
	Kadın	44	15,50	3,35			
6.İlişki Kesme	Erkek	43	9,06	3,96		-1,434	,155
	Kadın	44	7,95	3,27			
	Toplam	87					

$p < .05$

Tablo 4.8. incelendiğinde engelli çocuğu olan ebeveynlerin merhamet ölçeği alt boyutları ile cinsiyet faktörü arasındaki ilişkinin belirlenmeye çalışılmıştır. Sevecenlik alt boyutunda engelli çocuğu olan erkek ebeveynlerin merhamet puan ortalamaları $\bar{x}=17.11$, kadınların $\bar{x}=17.25$; umursamazlık alt boyutunda erkeklerin $\bar{x}=9.04$, kadınların $\bar{x}=8.52$; paylaşım bilincinde olma alt boyutunda erkeklerin $\bar{x}=14.39$, kadınların $\bar{x}=14.77$; bağlantısızlık alt boyutunda erkeklerin $\bar{x}=9.55$, kadınların 8.29; bilinçli farkındalık alt boyutunda erkeklerin $\bar{x}=15.46$, kadınların $\bar{x}=15.50$; ilişki kesme alt boyutunda ise erkeklerin $\bar{x}=9.06$, kadınların $\bar{x}=7.95$ puan ortalamasına sahip olduğu belirlenmiştir. Ayrıca p değerleri açısından sonuçlar incelendiğinde engelli çocuğu olan ebeveynlerin merhamet ölçeği alt boyutlarının puan ortalamalarının cinsiyet yönünden anlamlı olarak değişmediği belirlenmiştir ($p > .05$).

Tablo 4.9. Normal Çocuğu olan Ebeveynlerin Öz Anlayış Ölçeği Puanlarının Öğrenim Durumuna Göre ANOVA Testi Sonuçları

Öğrenim Durumu	N	\bar{x}	SS	Var. K.	KT	Sd	KO	F	P
Okur yazar değil	25	70,40	12,34	G.Arası	444,023	5	88,805	,713	,615
Okur yazar ama diploma yok	5	65,20	11,49	G.İçi	11203,811	90	124,487		
İlkokul	31	69,54	9,74	Toplam	11647,833	95			
Ortaokul	27	65,55	11,49						
Lise	5	71,00	9,74						
Lisans-Lisansüstü	3	68,33	13,27						
Toplam	96	68,45							

p<.05

Tablo 4.9. incelendiğinde normal çocuğu olan ebeveynlerin öğrenim durumu değişkeninin öz anlayış puan ortalamaları açısından incelenmiştir. Öz anlayış puan ortalamaları, okuryazar olmayan ebeveynlerin \bar{x} =70.40; okuryazar olan ancak diploması olmayan ebeveynlerin \bar{x} =65.20; ilkokul mezunu ebeveynlerin \bar{x} =69.54; ortaokul mezunu ebeveynlerin \bar{x} =65.55; lise mezunu ebeveynlerin \bar{x} =71.00; lisans-lisansüstü eğitim mezunu ebeveynlerin ise \bar{x} =68.33 olduğu belirlenmiştir. p değeri incelendiğinde öz anlayış puan ortalamalarının öğrenim durumu değişkeni açısından anlamlı olarak değişmediği görülmektedir (p>.05).

Tablo 4.10. Engelli Çocuğu olan Ebeveynlerin Öz Anlayış Ölçeği Puanlarının Öğrenim Durumuna Göre ANOVA Testi Sonuçları

Öğrenim Durumu	N	\bar{x}	SS	Var. K.	KT	Sd	KO	F	P
Okur yazar değil	17	70,82		G.Arası	464,977	5	92,995	,684	,637
Okur yazar ama diploma yok	16	68,00		G.İçi	11019,253	81	136,040		
İlkokul	34	65,94		Toplam	11484,230	86			
Ortaokul	10	69,10							
Lise	8	72,75							
Lisans-Lisansüstü	2	67,50							
Toplam	87	68,29							

(p<.05)

Tablo 4.10. incelendiğinde engelli çocuğu olan ebeveynlerin öğrenim durumu değişkeninin öz anlayış puan ortalamaları açısından incelenmiştir. Öz anlayış puan ortalamaları, okuryazar olmayan ebeveynlerin $\bar{x}=70.82$; okuryazar olan ancak diploması olmayan ebeveynlerin $\bar{x}=68.00$; ilkokul mezunu ebeveynlerin $\bar{x}=65.94$; ortaokul mezunu ebeveynlerin $\bar{x}=65.10$; lise mezunu ebeveynlerin $\bar{x}=72.75$; lisans-lisansüstü eğitim mezunu ebeveynlerin ise $\bar{x}=67.50$ olduğu belirlenmiştir. p değeri incelendiğinde öz anlayış puan ortalamalarının öğrenim durumu değişkeni açısından anlamlı olarak değişmediği görülmektedir ($p>.05$).

Tablo 4.11. Normal Çocuğu Olan Ebeveynlerin Sıfatlara Dayalı Kişilik Alt Boyutları Puanlarının Öğrenim Durumuna Göre ANOVA Testi Sonuçları

SDKT Ölçeği Alt Boyutları	<i>f, \bar{x} ve SS Değerleri</i>				<i>ANOVA Sonuçları</i>					
	Öğrenim Durumu	N	\bar{x}	SS	Var. K.	KT	Sd	KO	F	P
DIŞA DÖNÜKLÜK ALT BOYUTU	Okur-yazar değil	25	40,84	4,32	G.Arası	101,247	5	20,249	,531	,752
	Okur-yazar ama diploma yok	5	37,40	4,50	G.İçi	3432,086	90	38,134		
	İlkokul	31	40,64	5,10	Toplam	3533,333	95			
	Ortaokul	27	38,96	8,80						
	Lise	5	39,20	5,06						
	Lisans-Lisansüstü	3	38,66	1,15						
	Toplam	96	38,91	6,09						
YUMUŞAK BAŞLILIK ALT BOYUTU	Okur-yazar değil	25	39,24	5,11	G.Arası	66,984	5	13,397	,344	,885
	Okur-yazar ama diploma yok	5	36,00	3,53	G.İçi	3506,756	90	38,964		
	İlkokul	31	39,54	5,05	Toplam	3573,740	95			
	Ortaokul	27	38,59	8,08						
	Lise	5	38,00	3,08						
	Lisans-Lisansüstü	3	38,00	2,00						
	Toplam	96	38,88	6,13						
SORUMLULUK ALT BOYUTU	Okur-yazar değil	25	29,80	4,23	G.Arası	10,386	5	2,077	,113	,989
	Okur-yazar ama diploma yok	5	30,00	6,20	G.İçi	1656,520	90	18,406		
	İlkokul	31	29,70	4,22	Toplam	1666,906	95			
	Ortaokul	27	30,44	4,49						
	Lise	5	30,20	1,48						
	Lisans-Lisansüstü	3	38,00	2,00						
	Toplam	96	38,88	6,13						
DUYGUSAL DENGESİZLİK (NEVROTİZM) ALT BOYUTU	Okur-yazar değil	25	30,36	3,90	G.Arası	37,271	5	7,454	,613	,690
	Okur-yazar ama diploma yok	5	29,40	3,57	G.İçi	1093,687	90	12,152		
	İlkokul	31	30,16	2,94	Toplam	1130,958	95			
	Ortaokul	27	30,88	3,65						
	Lise	5	29,60	2,30						
	Lisans-Lisansüstü	3	27,66	4,93						
	Toplam	96	30,27	3,45						

Tablo 4.11 (devamı). Normal Çocuğu Olan Ebeveynlerin Sıfatlara Dayalı Kişilik Alt Boyutları Puanlarının Öğrenim Durumuna Göre ANOVA Testi Sonuçları

<i>SDKT Ölçeği Alt Boyutları</i>	<i>f, \bar{x} ve SS Değerleri</i>				<i>ANOVA Sonuçları</i>					
	<i>Öğrenim Durumu</i>	<i>N</i>	<i>\bar{x}</i>	<i>SS</i>	<i>Var. K.</i>	<i>KT</i>	<i>Sd</i>	<i>KO</i>	<i>F</i>	<i>P</i>
DENEYİME AÇIKLIK ALT BOYUTU	Okur-yazar değil	25	36,36	6,39	G.Arası	50,644	5	10,129	,288	,919
	Okur-yazar ama diploma yok	5	37,40	5,68	G.İçi	3169,189	90	35,213		
	İlkokul	31	36,38	5,30	Toplam	3219,833	95			
	Ortaokul	27	35,18	6,71						
	Lise	5	35,20	2,77						
	Lisans-Lisansüstü	3	34,00	2,00						
	Toplam	96	35,95	5,82						

p<.05

Tablo 4.11. incelendiğinde normal çocuğu olan ebeveynlerin SDKT puan ortalamalarının öğrenim durumu yönünden anlamlı ilişkisi incelenmiştir. Dışa dönüklük alt boyutunda okur yazar olmayan ebeveynlerin $\bar{x}=40.84$; okur yazar olan ancak diploması olmayan ebeveynlerin $\bar{x}=37.40$; ilkokul mezunu olan ebeveynlerin $\bar{x}=40.64$; ortaokul mezunu ebeveynlerin $\bar{x}=38.96$; lise mezunu ebeveynlerin $\bar{x}=39.20$ ve lisans-lisansüstü eğitim mezunu ebeveynlerin ise $\bar{x}=38.66$ puan ortalamasına sahip olduğu belirlenmiştir. Yumuşak başlılık alt boyutunda okur yazar olmayan ebeveynlerin $\bar{x}=39.24$; okur yazar olan ancak diploması olmayan ebeveynlerin $\bar{x}=36.00$; ilkokul mezunu olan ebeveynlerin $\bar{x}=39.54$; ortaokul mezunu ebeveynlerin $\bar{x}=38.59$; lise mezunu ebeveynlerin $\bar{x}=38.00$ ve lisans-lisansüstü eğitim mezunu ebeveynlerin ise $\bar{x}=38.00$ puan ortalamasına sahip olduğu belirlenmiştir. Sorumluluk alt boyutunda okuryazar olmayan ebeveynlerin $\bar{x}=29.80$; okuryazar olan ancak diploması olmayan ebeveynlerin $\bar{x}=30.00$; ilkokul mezunu olan ebeveynlerin $\bar{x}=29.70$; ortaokul mezunu ebeveynlerin $\bar{x}=30.44$; lise mezunu ebeveynlerin $\bar{x}=30.20$ ve lisans-lisansüstü eğitim mezunu ebeveynlerin ise $\bar{x}=38.00$ puan ortalamasına sahip olduğu belirlenmiştir. Duygusal dengesizlik/nevrotizm alt boyutunda okuryazar olmayan ebeveynlerin $\bar{x}=30.36$; okuryazar olan ancak diploması olmayan ebeveynlerin $\bar{x}=29.40$; ilkokul mezunu olan ebeveynlerin $\bar{x}=30.16$; ortaokul mezunu ebeveynlerin $\bar{x}=30.88$; lise mezunu ebeveynlerin $\bar{x}=29.60$ ve lisans-lisansüstü eğitim mezunu ebeveynlerin ise $\bar{x}=27.66$ puan ortalamasına sahip olduğu belirlenmiştir. Deneyime açıklık alt boyutunda okuryazar olmayan ebeveynlerin $\bar{x}=36.36$; okuryazar olan ancak diploması olmayan ebeveynlerin $\bar{x}=37.40$; ilkokul mezunu olan ebeveynlerin $\bar{x}=36.38$; ortaokul mezunu ebeveynlerin $\bar{x}=35.18$; lise mezunu ebeveynlerin $\bar{x}=35.20$ ve lisans-lisansüstü eğitim mezunu ebeveynlerin ise $\bar{x}=34.00$ puan ortalamasına sahip olduğu belirlenmiştir. p değerleri incelendiğinde normal çocuğu olan ebeveynlerin öğrenim durumunun SDKT puan ortalamaları ile anlamlı değişmediği belirlenmiştir.

Tablo 4.12. Engelli Çocuğu Olan Ebeveynlerin Sıfatlara Dayalı Kişilik Alt Boyutları Puanlarının Öğrenim Durumuna Göre ANOVA Testi Sonuçları

<i>SDKT Ölçeği Alt Boyutları</i>	<i>f, \bar{x} ve SS Değerleri</i>				<i>ANOVA Sonuçları</i>					
	<i>Öğrenim Durumu</i>	<i>N</i>	<i>\bar{x}</i>	<i>SS</i>	<i>Var. K.</i>	<i>KT</i>	<i>Sd</i>	<i>KO</i>	<i>F</i>	<i>P</i>
DIŞA DÖNÜKLÜK ALT BOYUTU	Okur-yazar değil	17	39,64	6,13	G.Arası	224,354	5	44,741	1,010	,417
	Okur-yazar ama diploma yok	16	37,00	8,04	G.İçi	3597,600	81	44,415		
	İlkokul	34	40,76	5,11	Toplam	3821,954	86			
	Ortaokul	10	40,80	9,51						
	Lise	8	42,50	6,82						
	Lisans-Lisansüstü	2	41,00	4,24						
	Toplam	86	40,02	6,66						
YUMUŞAK BAŞLILIK ALT BOYUTU	Okur-yazar değil	17	38,47	5,62	G.Arası	114,801	5	22,960	,646	,665
	Okur-yazar ama diploma yok	16	40,06	7,15	G.İçi	2876,808	81	35,516		
	İlkokul	34	39,91	4,65	Toplam	2991,609	86			
	Ortaokul	10	41,90	8,38						
	Lise	8	42,00	5,12						
	Lisans-Lisansüstü	2	42,00	8,48						
	Toplam	86	40,12	5,89						
SORUMLULUK ALT BOYUTU	Okur-yazar değil	17	30,11	1,30	G.Arası	51,334	5	10,267	,517	,763
	Okur-yazar ama diploma yok	16	30,12	1,18	G.İçi	1609,585	81	19,871		
	İlkokul	34	29,97	,63	Toplam	1660,920	86			
	Ortaokul	10	31,20	1,61						
	Lise	8	31,75	1,49						
	Lisans-Lisansüstü	2	27,00	1,00						
	Toplam	86	30,26	,47						
DUYGUSAL DENGESİZLİK (NEVROTİZM) ALT BOYUTU	Okur-yazar değil	17	29,17	4,95	G.Arası	137,420	5	36,732	1,122	,355
	Okur-yazar ama diploma yok	16	32,12	2,55	G.İçi	1158,856	81	32,725		
	İlkokul	34	30,41	3,38	Toplam	2834,354	86			
	Ortaokul	10	30,40	4,81						
	Lise	8	32,75	2,86						
	Lisans-Lisansüstü	2	34,50	4,94						
	Toplam	86	30,79	3,88						

Tablo 4.12 (devamı). Engelli Çocuğu Olan Ebeveynlerin Sıfatlara Dayalı Kişilik Alt Boyutları Puanlarının Öğrenim Durumuna Göre ANOVA Testi Sonuçları

<i>SDKT Ölçeği Alt Boyutları</i>	<i>f, \bar{x} ve SS Değerleri</i>				<i>ANOVA Sonuçları</i>					
	<i>Öğrenim Durumu</i>	<i>N</i>	<i>\bar{x}</i>	<i>SS</i>	<i>Var. K.</i>	<i>KT</i>	<i>Sd</i>	<i>KO</i>	<i>F</i>	<i>P</i>
DENEYİME AÇIKLIK ALT BOYUTU	Okur-yazar değil	17	33,41	8,00	G.Arası	183,660	5	36,732	1,122	,355
	Okur-yazar ama diploma yok	16	36,56	6,70	G.İçi	2650,685	81	32,725		
	İlkokul	34	36,61	4,28	Toplam	2834,354	86			
	Ortaokul	10	37,30	5,05						
	Lise	8	38,00	4,07						
	Lisans-Lisansüstü	2	34,50	,707						
	Toplam	86	36,13	5,74						

Tablo 4.12. incelendiğinde engelli çocuğu olan ebeveynlerin SDKT puan ortalamalarının öğrenim durumu yönünden anlamlı ilişkisi incelenmiştir. Dışa dönüklük alt boyutunda okur yazar olmayan ebeveynlerin $\bar{x}=39.64$; okur yazar olan ancak diploması olmayan ebeveynlerin $\bar{x}=37.00$; ilkokul mezunu olan ebeveynlerin $\bar{x}=40.76$; ortaokul mezunu ebeveynlerin $\bar{x}=40.80$; lise mezunu ebeveynlerin $\bar{x}=42.50$ ve lisans-lisansüstü eğitim mezunu ebeveynlerin ise $\bar{x}=41.00$ puan ortalamasına sahip olduğu belirlenmiştir. Yumuşak başlılık alt boyutunda okur yazar olmayan ebeveynlerin $\bar{x}=38.47$; okur yazar olan ancak diploması olmayan ebeveynlerin $\bar{x}=40.06$; ilkokul mezunu olan ebeveynlerin $\bar{x}=39.91$; ortaokul mezunu ebeveynlerin $\bar{x}=41.90$; lise mezunu ebeveynlerin $\bar{x}=42.00$ ve lisans-lisansüstü eğitim mezunu ebeveynlerin ise $\bar{x}=42.00$ puan ortalamasına sahip olduğu belirlenmiştir. Sorumluluk alt boyutunda okur yazar olmayan ebeveynlerin $\bar{x}=30.11$; okur yazar olan ancak diploması olmayan ebeveynlerin $\bar{x}=30.12$; ilkokul mezunu olan ebeveynlerin $\bar{x}=29.97$; ortaokul mezunu ebeveynlerin $\bar{x}=31.20$; lise mezunu ebeveynlerin $\bar{x}=31.75$ ve lisans-lisansüstü eğitim mezunu ebeveynlerin ise $\bar{x}=27.00$ puan ortalamasına sahip olduğu belirlenmiştir. Duygusal dengesizlik/nevrotizm alt boyutunda okur yazar olmayan ebeveynlerin $\bar{x}=29.17$; okur yazar olan ancak diploması olmayan ebeveynlerin $\bar{x}=32.12$; ilkokul mezunu olan ebeveynlerin $\bar{x}=30.41$; ortaokul mezunu ebeveynlerin $\bar{x}=30.40$; lise mezunu ebeveynlerin $\bar{x}=32.75$ ve lisans-lisansüstü eğitim mezunu ebeveynlerin ise $\bar{x}=34.50$ puan ortalamasına sahip olduğu belirlenmiştir. Deneyime açıklık alt boyutunda okur yazar olmayan ebeveynlerin $\bar{x}=33.41$; okur yazar olan ancak diploması olmayan ebeveynlerin $\bar{x}=36.56$; ilkokul mezunu olan ebeveynlerin $\bar{x}=36.61$; ortaokul mezunu ebeveynlerin $\bar{x}=37.30$; lise mezunu ebeveynlerin $\bar{x}=38.00$ ve lisans-lisansüstü eğitim mezunu ebeveynlerin ise $\bar{x}=34.50$ puan ortalamasına sahip olduğu belirlenmiştir. p değerleri incelendiğinde engelli çocuğu olan ebeveynlerin öğrenim durumunun SDKT puan ortalamaları ile anlamlı değişmediği belirlenmiştir.

Tablo 4.13. Normal Çocuğu olan Ebeveynlerin Merhamet Puanlarının Öğrenim Durumu Değişkenine Göre ANOVA Sonuçları

Öğrenim Durumu	N	\bar{x}	SS	Var. K.	KT	Sd	KO	F	P
Okur yazar değil	25	69,72	9,17	G.Arası	578,578		115,716	1,098	,367
Okur yazar ama diploma yok	5	72,20	5,89	G.İçi	9486,662		105,407		
İlkokul	31	75,38	9,58	Toplam	10065,240				
Ortaokul	27	71,00	12,15						
Lise	5	68,80	5,97						
Lisans-	3	74,33	17,09						
Lisansüstü									
Toplam	96	72,13	10,29						

p<.05

Tablo 4.13. incelendiğinde normal çocuğu olan ebeveynlerin öğrenim durumu değişkeninin merhamet puanları üzerinde etkisi ANOVA testi yapılarak belirlenmeye çalışılmıştır. Bununla birlikte altı farklı grupta değerlendirilen öğrenim durumuna ilişkin veriler şu şekildedir: Öğrenim durumuna göre okuma yazması olmayan ebeveynlerin merhamet puan ortalamaları $\bar{x}=69.72$, okur yazar olan ancak diploması bulunmayan ebeveynlerin $\bar{x}=72.10$, ilkokul mezunu olan ebeveynlerin $\bar{x}=75.38$, ortaokul mezunu ebeveynlerin $\bar{x}=71.00$, lise mezunu ebeveynlerin $\bar{x}=68.80$ ve lisans-lisansüstü eğitimi tamamlayan ebeveynlerin ise $\bar{x}=74.33$ olduğu belirlenmiştir. Bununla birlikte öğrenim durumu değişkeninin merhamet puanları üzerinde anlamlı farklılaşmadığı görülmektedir ($p>.05$).

Tablo 4.14. Engelli Çocuğu olan Ebeveynlerin Merhamet Puanlarının Öğrenim Durumu Değişkenine Göre ANOVA Sonuçları

Öğrenim Durumu	N	\bar{x}	SS	Var. K.	KT	Sd	KO	F	P
Okur yazar değil	17	69,05	8,42	G.Arası	453,590	5	90,718	,749	,589
Okur yazar ama diploma yok	16	71,68	9,15	G.İçi	9814,824	81	121,171		
İlkokul	34	72,47	12,68	Toplam	10268,414	86			
Ortaokul	10	72,30	12,76						
Lise	8	76,62	9,19						
Lisans-	2	64,00	7,07						
Lisansüstü									
Toplam	87	71,82	10,92						

Tablo 4.14. incelendiğinde engelli çocuğu olan ebeveynlerin öğrenim durumu değişkeninin merhamet puanları üzerinde etkisi ANOVA testi yapılarak belirlenmeye çalışılmıştır. Bununla birlikte altı farklı grupta değerlendirilen öğrenim durumuna ilişkin veriler şu şekildedir: Öğrenim durumuna göre okuma yazması olmayan ebeveynlerin merhamet puan ortalamaları $\bar{x}=69.05$, okur yazar olan ancak diploması bulunmayan ebeveynlerin $\bar{x}=71.68$, ilkokul mezunu olan ebeveynlerin $\bar{x}=72.47$, ortaokul mezunu ebeveynlerin $\bar{x}=72.30$, lise mezunu ebeveynlerin $\bar{x}=76.62$ ve lisans-lisansüstü eğitimi tamamlayan ebeveynlerin ise $\bar{x}=64.00$ olduğu belirlenmiştir. Bununla birlikte engelli çocuğu olan ebeveynlerin öğrenim durumu değişkeninin merhamet puanları üzerinde anlamlı farklılaşmadığı görülmektedir.

Tablo 4.15. Normal Çocuğu Olan Ebeveynlerin Merhamet Ölçeği Alt Boyutlarının Öğrenim Durumu Değişkenine Göre ANOVA Sonuçları

<i>Merhamet Ölçeği Alt Boyutları</i>	<i>f, \bar{x} ve SS Değerleri</i>			<i>ANOVA Sonuçları</i>						
	<i>Öğrenim Durumu</i>	<i>N</i>	<i>\bar{x}</i>	<i>SS</i>	<i>Var. K.</i>	<i>KT</i>	<i>Sd</i>	<i>KO</i>	<i>F</i>	<i>P</i>
SEVECENLİK ALT BOYUTU	Okur-yazar değil	25	17,00	3,04	G.Arası	21,038	5	4,208	,464	,802
	Okur-yazar ama diploma yok	5	17,80	3,27	G.İçi	815,452	90	9,061		
	İlkokul	31	17,00	3,00	Toplam	836,490	95			
	Ortaokul	27	16,74	3,18						
	Lise	5	18,80	1,30						
	Lisans-Lisansüstü	3	17,33	2,30						
	Toplam	96	17,07	2,96						
UMURSAMAZLIK ALT BOYUTU	Okur-yazar değil	25	7,80	2,21	G.Arası	121,673	5	24,335	1,868	,108
	Okur-yazar ama diploma yok	5	7,40	2,07	G.İçi	1172,160	90	13,024		
	İlkokul	31	8,77	4,61	Toplam	1293,833	95			
	Ortaokul	27	9,51	3,71						
	Lise	5	5,20	1,30						
	Lisans-Lisansüstü	3	11,00	4,00						
	Toplam	96	8,54	3,69						
PAYLAŞIM BİLİNCİNDE OLMA ALT BOYUTU	Okur-yazar değil	25	15,20	3,84	G.Arası	121,761	5	24,352	1,548	,183
	Okur-yazar ama diploma yok	5	13,80	2,94	G.İçi	1415,572	90	15,729		
	İlkokul	31	16,29	3,78	Toplam	1537,333	95			
	Ortaokul	27	13,59	4,55						
	Lise	5	15,40	2,96						
	Lisans-Lisansüstü	3	16,66	3,21						
	Toplam	96	15,08	4,02						
BAĞLANTISIZLIK ALT BOYUTU	Okur-yazar değil	25	7,88	2,72	G.Arası	74,463	5	14,893	1,802	,120
	Okur-yazar ama diploma yok	5	9,00	3,39	G.İçi	1087,371	90	8,154		
	İlkokul	31	8,96	4,00	Toplam	1161,833	95			
	Ortaokul	27	9,62	3,48						
	Lise	5	6,20	1,78						
	Lisans-Lisansüstü	3	8,33	5,13						
	Toplam	96	8,70	3,49						

Tablo 4.15 (devamı). Normal Çocuğu Olan Ebeveynlerin Merhamet Ölçeği Alt Boyutlarının Öğrenim Durumu Değişkenine Göre ANOVA Sonuçları

<i>Merhamet Ölçeği Alt Boyutları</i>	<i>f, \bar{x} ve SS Değerleri</i>				<i>ANOVA Sonuçları</i>					
	<i>Öğrenim Durumu</i>	<i>N</i>	<i>\bar{x}</i>	<i>SS</i>	<i>Var. K.</i>	<i>KT</i>	<i>Sd</i>	<i>KO</i>	<i>F</i>	<i>P</i>
BİLİNÇLİ FARKINDALIK ALT BOYUTU	Okur-yazar değil	25	16,08	2,78	G.Arası	73,485	5	14,697	1,802	,120
	Okur-yazar ama diploma yok	5	17,20	3,70	G.içi	733,849	90	8,154		
	İlkokul	31	17,48	2,64	Toplam	807,333	95			
	Ortaokul	27	15,44	3,02						
	Lise	5	16,80	3,11						
	Lisans-Lisansüstü	3	15,00	1,73						
	Toplam	96	16,41	2,91						
İLİŞKİ KESME ALT BOYUTU	Okur-yazar değil	25	7,00	2,34	G.Arası	81,532	5	16,306	1,440	,218
	Okur-yazar ama diploma yok	5	8,00	3,16	G.içi	1019,426	90	11,327		
	İlkokul	31	9,32	4,15	Toplam	1100,958	95			
	Ortaokul	27	7,92	3,02						
	Lise	5	7,80	3,63						
	Lisans-Lisansüstü	3	7,00	4,35						
	Toplam	96	8,10	3,40						

Tablo 4.15. incelendiğinde ebeveynlerin merhamet alt boyutları puan ortalamaları ile öğrenim durumu değişkeni arasındaki ilişki incelenmiştir. Normal çocuğu olan ebeveynlerin sevecenlik alt boyutu puan ortalamalarının öğrenim durumu değişkenine göre değerleri şu şekildedir: okuma-yazma bilmeyen ebeveynlerin puan ortalamaları $\bar{x}=17.00$, okuma yazma bilen ancak diploması olmayan ebeveynlerin $\bar{x}=17.80$, ilkokul mezunu olan ebeveynlerin $\bar{x}=17.00$, ortaokul mezunu ebeveynlerin $\bar{x}=16.74$, lise mezunu ebeveynlerin $\bar{x}=18.80$ ve lisans-lisansüstü eğitimi tamamlayan ebeveynlerin ise $\bar{x}=17,33$ olarak belirlenmiştir. Umursamazlık alt boyutu için ebeveynlerin öğrenim değişkeni yönünden puan ortalamaları, okur-yazar olmayan ebeveynlerin $\bar{x}=7.80$, okur-yazar olan ancak diploması olmayan ebeveynlerin $\bar{x}=7.40$, ilkokul mezunu ebeveynlerin $\bar{x}=8.77$, ortaokul mezunu ebeveynlerin $\bar{x}=9.51$, lise mezunu ebeveynlerin $\bar{x}=5.20$ ve lisans-lisansüstü eğitimi mezunu ebeveynlerin ise $\bar{x}=11.00$ olarak bulunmuştur. Paylaşım bilinci alt boyutunda; okur-yazar olmayan ebeveynlerin $\bar{x}=15.20$, okur-yazar olan ancak diploması bulunmayan ebeveynlerin $\bar{x}=13.80$, ilkokul mezunu olan ebeveynlerin $\bar{x}=16.29$, ortaokul mezunu ebeveynlerin $\bar{x}=13.59$, lise mezunu ebeveynlerin $\bar{x}=15.40$ ve lisans-lisansüstü eğitimi tamamlayan ebeveynlerin puan ortalamaları ise $\bar{x}=16.66$ olarak bulunmuştur. Bağlantısızlık alt boyutunda; okur-yazar olmayan ebeveynlerin puan ortalaması $\bar{x}=7.88$, okur-yazar olan ancak diploması bulunmayan ebeveynlerin $\bar{x}=9.00$, ilkokul mezunu ebeveynlerin $\bar{x}=8.96$, ortaokul mezunu ebeveynlerin $\bar{x}=9.62$, lise mezunu ebeveynlerin $\bar{x}=6.20$, lisans-lisansüstü eğitimi tamamlayan ebeveynlerin ise $\bar{x}=8.33$ olarak belirlenmiştir. Bilinçli farkındalık alt boyutunda, okur-yazar olmayan ebeveynlerin $\bar{x}=16.08$, okur-yazar olan ancak diploması bulunmayan ebeveynlerin $\bar{x}=17.20$, ilkokul mezunu olan ebeveynlerin $\bar{x}=17.48$, ortaokul mezunu olan ebeveynlerin $\bar{x}=15.44$, lise mezunu olan ebeveynlerin $\bar{x}=16.80$, lisans-lisansüstü eğitimi mezunu ebeveynlerin ise $\bar{x}=15.00$ olduğu görülmektedir. İlişki kesme alt boyutuna gelindiğinde; okuma-yazma bilmeyen ebeveynlerin $\bar{x}=7.00$, okur-yazar olan ancak diploması bulunmayan ebeveynlerin $\bar{x}=8.00$, ilkokul mezunu olan ebeveynlerin $\bar{x}=9.32$, ortaokul mezunu olan ebeveynlerin $\bar{x}=7.92$, lise mezunu ebeveynlerin $\bar{x}=7.80$ ve lisans-lisansüstü eğitimi tamamlayan ebeveynlerin ise $\bar{x}=7.00$ puan ortalamasına sahip olduğu belirlenmiştir. p değerleri açısından incelendiğinde; normal çocuğu olan ebeveynlerin merhamet alt boyutları puan

ortalamalarının öğrenim durumu değişkeni açısından anlamlı olarak değişmediği görölmektedir.

Tablo 4.16. Engelli Çocuğu Olan Ebeveynlerin Merhamet Ölçeği Alt Boyutlarının Öğrenim Durumu Değişkenine Göre ANOVA Sonuçları

<i>Merhamet Ölçeği Alt Boyutları</i>	<i>f, \bar{x} ve SS Değerleri</i>			<i>ANOVA Sonuçları</i>						
	<i>Öğrenim Durumu</i>	<i>N</i>	<i>\bar{x}</i>	<i>SS</i>	<i>Var. K.</i>	<i>KT</i>	<i>Sd</i>	<i>KO</i>	<i>F</i>	<i>P</i>
SEVECENLİK ALT BOYUTU	Okur-yazar değil	17	17,76	2,38	G.Arası	38,759	5	7,752	,816	,539
	Okur-yazar ama diploma yok	16	18,00	1,89	G.İçi	766,299	81	9,460		
	İlkokul	34	16,64	3,80	Toplam	805,057	86			
	Ortaokul	10	17,30	2,11						
	Lise	8	16,12	3,75						
	Lisans-Lisansüstü	2	18,50	2,12						
	Toplam	87	17,18	3,05						
UMURSAMAZLIK ALT BOYUTU	Okur-yazar değil	17	7,64	2,95	G.Arası	116,583	5	23,317	2,043	,081
	Okur-yazar ama diploma yok	16	7,37	2,77	G.İçi	924,268	81	11,411		
	İlkokul	34	9,41	3,88	Toplam	1040,851	86			
	Ortaokul	10	9,40	2,83						
	Lise	8	11,00	3,70						
	Lisans-Lisansüstü	2	7,00	1,41						
	Toplam	87	8,78	3,47						
PAYLAŞIM BİLİNCİNDE OLMA ALT BOYUTU	Okur-yazar değil	17	15,11	4,07	G.Arası	50,662	5	10,132	,568	,724
	Okur-yazar ama diploma yok	16	15,18	4,50	G.İçi	1444,442	81	17,833		
	İlkokul	34	14,35	4,18	Toplam	1495,103	86			
	Ortaokul	10	12,80	4,93						
	Lise	8	15,12	3,31						
	Lisans-Lisansüstü	2	16,00	,00						
	Toplam	87	14,58	4,16						
BAĞLANTISIZLIK ALT BOYUTU	Okur-yazar değil	17	7,70	2,99	G.Arası	138,213	5	27,643	3,225	,010*
	Okur-yazar ama diploma yok	16	7,81	3,25	G.İçi	694,224	81	8,571		
	İlkokul	34	10,05	3,21	Toplam	832,437	86			
	Ortaokul	10	8,50	1,43						
	Lise	8	10,37	2,06						
	Lisans-Lisansüstü	2	5,00	1,41						
	Toplam	87	8,91	3,11						

Tablo 4.16 (devamı). Engelli Çocuğu Olan Ebeveynlerin Merhamet Ölçeği Alt Boyutlarının Öğrenim Durumu Değişkenine Göre ANOVA Sonuçları

<i>Merhamet Ölçeği Alt Boyutları</i>	<i>f, \bar{x} ve SS Değerleri</i>				<i>ANOVA Sonuçları</i>					
	<i>Öğrenim Durumu</i>	<i>N</i>	\bar{x}	<i>SS</i>	<i>Var. K.</i>	<i>KT</i>	<i>Sd</i>	<i>KO</i>	<i>F</i>	<i>P</i>
BİLİNÇLİ FARKINDALIK ALT BOYUTU	Okur-yazar değil	17	15,70	3,21	G.Arası	53,011	5	10,602	,796	,556
	Okur-yazar ama diploma yok	16	16,12	3,11	G.içi	1078,713	81	13,317		
	İlkokul	34	14,70	4,01	Toplam	1131,724	86			
	Ortaokul	10	17,00	3,19						
	Lise	8	15,37	4,13						
	Lisans-Lisansüstü	2	14,50	4,94						
	Toplam	87	15,48	3,62						
İLİŞKİ KESME ALT BOYUTU	Okur-yazar değil	17	6,29	2,05	G.Arası	193,707	5	44,871	1,010	,417
	Okur-yazar ama diploma yok	16	8,50	3,50	G.içi	952,040	81	44,415		
	İlkokul	34	9,08	3,91	Toplam	1145,747	86			
	Ortaokul	10	9,10	4,17						
	Lise	8	11,12	2,19						
	Lisans-Lisansüstü	2	4,00	,00						
	Toplam	87	8,50	3,65						

Tablo 4.16. incelendiğinde ebeveynlerin merhamet alt boyutları puan ortalamaları ile öğrenim durumu değişkeni arasındaki ilişki incelenmiştir. Engelli çocuğu olan ebeveynlerin sevecenlik alt boyutu puan ortalamalarının öğrenim durumu değişkenine göre değerleri şu şekildedir: okuma-yazma bilmeyen ebeveynlerin puan ortalamaları $\bar{x}=17.76$, okuma yazma bilen ancak diploması olmayan ebeveynlerin $\bar{x}=18.00$, ilkokul mezunu olan ebeveynlerin $\bar{x}=16.64$, ortaokul mezunu ebeveynlerin $\bar{x}=17.30$, lise mezunu ebeveynlerin $\bar{x}=16.12$ ve lisans-lisansüstü eğitimi tamamlayan ebeveynlerin ise $\bar{x}=18.50$ olarak belirlenmiştir. Umursamazlık alt boyutu için ebeveynlerin öğrenim değişkeni yönünden puan ortalamaları, okur-yazar olmayan ebeveynlerin $\bar{x}=7.64$, okur-yazar olan ancak diploması olmayan ebeveynlerin $\bar{x}=7.37$, ilkokul mezunu ebeveynlerin $\bar{x}=9.41$, ortaokul mezunu ebeveynlerin $\bar{x}=9.40$, lise mezunu ebeveynlerin $\bar{x}=11.00$ ve lisans-lisansüstü eğitimi mezunu ebeveynlerin ise $\bar{x}=7.00$ olarak bulunmuştur. Paylaşım bilinci alt boyutunda; okur-yazar olmayan ebeveynlerin $\bar{x}=15.11$, okur-yazar olan ancak diploması bulunmayan ebeveynlerin $\bar{x}=15.18$, ilkokul mezunu olan ebeveynlerin $\bar{x}=14.35$, ortaokul mezunu ebeveynlerin $\bar{x}=12.80$, lise mezunu ebeveynlerin $\bar{x}=15.12$ ve lisans-lisansüstü eğitimi tamamlayan ebeveynlerin puan ortalamaları ise $\bar{x}=16.00$ olarak bulunmuştur. Bağlantısızlık alt boyutunda; okur-yazar olmayan ebeveynlerin puan ortalaması $\bar{x}=7.70$, okur-yazar olan ancak diploması bulunmayan ebeveynlerin $\bar{x}=7.81$, ilkokul mezunu ebeveynlerin $\bar{x}=10.05$, ortaokul mezunu ebeveynlerin $\bar{x}=8.50$, lise mezunu ebeveynlerin $\bar{x}=10.05$, lisans-lisansüstü eğitimi tamamlayan ebeveynlerin ise $\bar{x}=8.50$ olarak belirlenmiştir. Bilinçli farkındalık alt boyutunda, okur-yazar olmayan ebeveynlerin $\bar{x}=15.70$, okur-yazar olan ancak diploması bulunmayan ebeveynlerin $\bar{x}=16.12$, ilkokul mezunu olan ebeveynlerin $\bar{x}=17.00$, ortaokul mezunu olan ebeveynlerin $\bar{x}=15.37$, lise mezunu olan ebeveynlerin $\bar{x}=14.50$, lisans-lisansüstü eğitimi mezunu ebeveynlerin ise $\bar{x}=14.50$ olduğu görülmektedir. İlişki kesme alt boyutuna gelindiğinde; okuma-yazma bilmeyen ebeveynlerin $\bar{x}=6.29$, okur-yazar olan ancak diploması bulunmayan ebeveynlerin $\bar{x}=8.50$, ilkokul mezunu olan ebeveynlerin $\bar{x}=9.08$, ortaokul mezunu olan ebeveynlerin $\bar{x}=9.10$, lise mezunu ebeveynlerin $\bar{x}=11.12$ ve lisans-lisansüstü eğitimi tamamlayan ebeveynlerin ise $\bar{x}=4.00$ puan ortalamasına sahip olduğu belirlenmiştir. p değerleri açısından incelendiğinde; engelli çocuğu olan ebeveynlerin merhamet alt boyutlarından bağlantısızlık alt boyutu ile öğrenim durumu değişkeni

arasında anlamlı ilişki görülürken ($p < .05$); sevecenlik, umursamazlık, paylaşım bilincinde olma, bilinçli farkındalık ve ilişki kesme boyutunun puan ortalamalarının öğrenim durumu değişkeni açısından anlamlı olarak değişmediği görülmektedir.

Tablo 4.17. Normal Çocuğu Olan Ebeveynlerin Öz Anlayış Puanlarının Aylık Gelir Düzeyi Değişkenine Göre ANOVA Sonuçları

Aylık Gelir	N	\bar{x}	SS	Var. K.	KT	Sd	KO	F	p
2000 TL altı	90	68,56	11,15	G.Arası	50,233	2	25,117	,201	,818
2000-4000	4	68,50	9,98	G.İçi	11597,600	93	124,705		
4000-6000	2	63,50	14,84	Toplam	11647,833	95			
Toplam	96	68,45	11,07						

$p < .05$

Tablo 4.17. incelendiğinde normal çocuğu olan ebeveynlerin öz anlayış puan ortalamalarının aylık gelir düzeyi yönünden anlamlılığı incelenmiştir. 2000 TL altı gelir düzeyine sahip ebeveynlerin öz anlayış puan ortalamaları $\bar{x}=68.56$, 2000-4000 TL gelire sahip olanların $\bar{x}=68.50$ ve 4000-6000 TL gelire sahip olanların ise $\bar{x}=63.50$ puan ortalamasına sahip olduğu belirlenmiştir. p değerleri incelendiğinde normal çocuğu olan ebeveynlerin öz anlayış puan ortalamalarının aylık gelir düzeyi değişkeni ile arasında anlamlı ilişkiye rastlanmamıştır ($p > .05$).

Tablo 4.18. Engelli Çocuğu Olan Ebeveynlerin Öz Anlayış Puanlarının Aylık Gelir Düzeyi Değişkenine Göre ANOVA Sonuçları

Aylık Gelir	N	\bar{x}	SS	Var. K.	KT	Sd	KO	F	p
2000 TL altı	73	68,42	11,80	G.Arası	7,180	1	7,180	,053	,818
2000-4000	14	67,64	10,50	G.İçi	11477,050	85	135,024		
4000-6000	-	-	-	Toplam	11484,230	86			
Toplam	87	68,29	11,55						

Tablo 4.17. incelendiğinde engelli çocuğu olan ebeveynlerin öz anlayış puan ortalamalarının aylık gelir düzeyi yönünden anlamlılığı incelenmiştir. 2000 Tl altı gelir düzeyine sahip ebeveynlerin öz anlayış puan ortalamaları $\bar{x}=68.48$, 2000-4000 TL gelire sahip olanların $\bar{x}=67.64$ görülürken, 4000-6000 TL gelire sahip olanların ebeveyn olmadığı belirlenmiştir. p değerleri incelendiğinde normal çocuğu olan ebeveynlerin öz anlayış puan ortalamalarının aylık gelir düzeyi değişkeni ile arasında anlamlı ilişkiye rastlanmamıştır ($p>.05$).

Tablo 4.19. Normal Çocuğu Olan Ebeveynlerin Sıfatlara Dayalı Kişilik Ölçeği Alt Boyutları Puanlarının Aylık Gelir Düzeyi Değişkenine Göre ANOVA Sonuçları

<i>SDKT Ölçeği Alt Boyutları</i>	<i>f, \bar{x} ve SS Değerleri</i>				<i>ANOVA Sonuçları</i>					
		<i>N</i>	\bar{x}	<i>SS</i>	<i>Var. K.</i>	<i>KT</i>	<i>Sd</i>	<i>KO</i>	<i>F</i>	<i>p</i>
DIŞA DÖNÜKLÜK ALT BOYUTU	2000 Tl altı	90	40,10	6,22	G.Arası	50,483	2	25,242	,674	,512
	2000-4000 TL	4	36,75	3,40	G.İçi	3482,850	93	37,450		
	4000-6000 TL	2	38,00	,00	Toplam	3533,333	95			
	Toplam	96	39,91	6,09						
YUMUŞAK BAŞLILIK ALT BOYUTU	2000 Tl altı	90	39,01	6,29	G.Arası	23,501	2	11,750	,308	,736
	2000-4000 TL	4	37,25	2,50	G.İçi	3550,239	93	38,175		
	4000-6000 TL	2	36,50	2,12	Toplam	3573,740	95			
	Toplam	96	38,88	6,13						
SORUMLULUK ALT BOYUTU	2000 Tl altı	90	30,10	4,16	G.Arası	51,806	2	25,903	1,492	,230
	2000-4000 TL	4	26,50	4,12	G.İçi	1615,100	93	17,367		
	4000-6000 TL	2	31,00	4,24	Toplam	1666,906	95			
	Toplam	96	29,96	4,18						
DUYGUSAL DENGESİZLİK (NEVROTİZM) ALT BOYUTU	2000 Tl altı	90	30,43	3,35	G.Arası	103,358	2	51,679	4,677	,012*
	2000-4000 TL	4	25,50	2,51	G.İçi	1027,600	93	11,049		
	4000-6000 TL	2	32,50	2,12	Toplam	1130,958	95			
	Toplam	96	30,27	3,45						
DENEYİME AÇIKLIK ALT BOYUTU	2000 Tl altı	90	36,37	5,46	G.Arası	277,428	2	138,714	4,384	,015*
	2000-4000 TL	4	28,25	9,60	G.İçi	2942,406	93	31,639		
	4000-6000 TL	2	32,50	2,12	Toplam	3219,833	95			
	Toplam	96	35,95	5,82						

p<.05

Tablo 4.19 incelendiğinde normal çocuğu olan ebeveynlerin SDKT puan ortalamaları ile aylık gelir düzeyi arasındaki ilişki incelenmiştir. Dışa dönüklük alt boyutu puan ortalamaları, 2000 TL altı gelire sahip ebeveynlerin $\bar{x}=40.10$, 2000-4000 TL gelire sahip ebeveynlerin $\bar{x}=36.75$ ve 4000-6000 TL gelire sahip ebeveynlerin puan ortalamasının ise $\bar{x}=38.00$ olduğu belirlenmiştir. Yumuşak başlılık alt boyutunda 2000 TL altı gelire sahip ebeveynlerin $\bar{x}=39.01$, 2000-4000 TL gelire sahip ebeveynlerin $\bar{x}=37.25$ ve 4000-6000 TL gelire sahip ebeveynlerin ise $\bar{x}=36.50$ puan ortalamasına sahip olduğu belirlenmiştir. Sorumluluk alt boyutunda 2000 TL altı geliri olan ebeveynlerin $\bar{x}=30.10$, 2000-4000 TL geliri olanların $\bar{x}=26.50$ ve 4000-6000 TL geliri olanların ise $\bar{x}=31.00$ puan ortalamasına sahip olduğu görülmektedir. Duygusal dengesizlik/nevrotizm alt boyutunda 2000 TL altı gelire sahip ebeveynlerin $\bar{x}=30.43$, 2000-4000 TL gelire sahip ebeveynlerin $\bar{x}=25.50$ ve 4000-6000 TL geliri olanların ise $\bar{x}=32.50$ olduğu saptanmıştır. Deneyime açıklık alt boyutunda 2000 TL altı gelire sahip ebeveynlerin $\bar{x}=36.37$, 2000-4000 TL geliri olanların $\bar{x}=28.25$ ve 4000-6000 TL geliri olanların $\bar{x}=32.50$ olduğu belirlenmiştir. p değerlerine bakıldığında normal çocuğu olan ebeveynlerin aylık gelir düzeyinin SDKT puan ortalamaları yönünden duygusal dengesizlik/nevrotizm ve deneyime açıklık alt boyutlarının anlamlı olarak değiştiği, dışa dönüklük, yumuşak başlılık ve sorumluluk alt boyutlarında ise anlamlı bir farklılık olmadığı belirlenmiştir.

Tablo 4.20. Engelli Çocuğu Olan Ebeveynlerin Sıfatlara Dayalı Kişilik Ölçeği Alt Boyutları Puanlarının Aylık Gelir Düzeyi Değişkenine Göre ANOVA Sonuçları

<i>SDKT Ölçeği Alt Boyutları</i>	<i>f, \bar{x} ve SS Değerleri</i>				<i>ANOVA Sonuçları</i>					
		<i>N</i>	\bar{x}	<i>SS</i>	<i>Var. K.</i>	<i>KT</i>	<i>Sd</i>	<i>KO</i>	<i>F</i>	<i>p</i>
DIŞA DÖNÜKLÜK ALT BOYUTU	2000 Tl altı	73	40,27	6,53	G.Arası	28,576	1	28,576	,640	,426
	2000-4000 TL	14	38,71	7,44	G.İçi	3793,378	85	44,628		
	4000-6000 TL	-	-	-	Toplam	3821,954	86			
	Toplam	87	40,02	6,66						
YUMUŞAK BAŞLILIK ALT BOYUTU	2000 Tl altı	73	40,19	5,62	G.Arası	1,937	1	1,937	,055	,815
	2000-4000 TL	14	39,78	7,39	G.İçi	2989,672	85	35,173		
	4000-6000 TL	-	-	-	Toplam	2991,609	86			
	Toplam	87	40,12	5,89						
SORUMLULUK ALT BOYUTU	2000 Tl altı	73	30,34	4,42	G.Arası	2,767	1	2,767	,142	,707
	2000-4000 TL	14	29,85	4,36	G.İçi	1658,153	85	19,508		
	4000-6000 TL	-	-	-	Toplam	1660,920	86			
	Toplam	87	30,26	4,39						
DUYGUSAL DENGESİZLİK (NEVROTİZM) ALT BOYUTU	2000 Tl altı	73	30,82	3,81	G.Arası	,377	1	,377	,025	,875
	2000-4000 TL	14	30,64	4,36	G.İçi	1295,899	85	15,246		
	4000-6000 TL	-	-	-	Toplam	1296,276	86			
	Toplam	87	30,79	3,88						
DENEYİME AÇIKLIK ALT BOYUTU	2000 Tl altı	73	36,23	6,00	G.Arası	4,089	1	4,089	,123	,727
	2000-4000 TL	14	35,64	4,27	G.İçi	2830,255	85	33,297		
	4000-6000 TL	-	-	-	Toplam	2834,345	86			
	Toplam	87	36,13	5,74						

Tablo 4.20 incelendiğinde engelli çocuğu olan ebeveynlerin SDKT puan ortalamaları ile aylık gelir düzeyi arasındaki ilişki incelenmiştir. Dışa dönüklük alt boyutu puan ortalamaları, 2000 TL altı gelire sahip ebeveynlerin $\bar{x}=40.27$, 2000-4000 TL gelire sahip ebeveynlerin $\bar{x}=38.71$; yumuşak başlılık alt boyutunda 2000 TL altı gelire sahip ebeveynlerin $\bar{x}=40.19$ ve 2000-4000 TL gelire sahip ebeveynlerin $\bar{x}=39.78$ puan ortalamasına sahip olduğu görülmektedir. Ayrıca sorumluluk alt boyutunda 2000 TL altı geliri olan ebeveynlerin $\bar{x}=30.34$, 2000-4000 TL geliri olanların $\bar{x}=29.85$, duygusal dengesizlik/nevrotizm alt boyutunda 2000 TL altı gelire sahip ebeveynlerin $\bar{x}=30.82$, 2000-4000 TL gelire sahip ebeveynlerin $\bar{x}=30.64$, deneyime açıklık alt boyutunda ise 2000 TL altı gelire sahip ebeveynlerin $\bar{x}=36.23$, 2000-4000 TL geliri olanların $\bar{x}=35.64$ olduğu belirlenmiştir. p değerlerine bakıldığında normal çocuğu olan ebeveynlerin aylık gelir düzeyinin SDKT puan ortalamaları yönünden duygusal dengesizlik/nevrotizm ve deneyime açıklık alt boyutlarının anlamlı olarak değiştiği, dışa dönüklük, yumuşak başlılık ve sorumluluk alt boyutlarında ise anlamlı bir farklılık olmadığı belirlenmiştir.

Tablo 4.21. Normal Çocuğu Olan Ebeveynlerin Merhamet Puanlarının Aylık Gelir Düzeyine Göre ANOVA Sonuçları

Aylık Gelir	N	\bar{x}	SS	Var. K.	KT	Sd	KO	F	p
2000 TL altı	90	72,16	10,24	G.Arası	22,740	2	11,370	,105	,900
2000-4000	4	73,00	14,58	G.İçi	10042,500	93	107,984		
4000-6000	2	69,00	8,48	Toplam	10065,240	95			
Toplam	96	72,13	10,29						

p<.05

Tablo 4.21. incelendiğinde ebeveynlerin merhamet puanlarının aylık gelir değişkenine göre değişip değişmediğini incelemek amacıyla ANOVA testi yapıldığı görülmektedir. ANOVA testi sonuçlarına göre 2000 tl altı gelir düzeyine sahip ebeveynlerin puan ortalamaları $\bar{x}=72.16$, 2000-4000 tl arası gelir düzeyine sahip ebeveynlerin $\bar{x}=69.00$, 4000-6000 tl arası gelir düzeyine sahip ebeveynlerin ise $\bar{x}=69.00$ olduğu belirlenmiştir. Ebeveynlerin merhamet ölçeği puan ortalamaları ile aylık gelir düzeyleri arasında anlamlı bir ilişki bulunmamıştır (p<.05).

Tablo 4.22. Engelli Çocuğu Olan Ebeveynlerin Merhamet Puanlarının Aylık Gelir Düzeyine Göre ANOVA Sonuçları

Aylık Gelir	N	\bar{x}	SS	Var. K.	KT	Sd	KO	F	P
2000 TL altı	73	70,67	10,40	G.Arası	606,590	1	606,590	5,336	,023*
2000-4000	14	77,85	11,97	G.İçi	9661,824	85	113,669		
4000-6000	-	-	-	Toplam	10268,414	86			
Toplam	87	71,82	10,92						

p<.05

Tablo 4.21. incelendiğinde engelli çocuğu olan ebeveynlerin merhamet puan ortalamaları şu şekildedir: 2000 Tl altı gelire sahip ebeveynlerin $\bar{x}=70.67$, 2000-4000 Tl gelire sahip ebeveynlerin $\bar{x}=77.85$ olduğu belirlenmiştir. Engelli çocuğu olan ebeveynlerin merhamet puan ortalamaları ile aylık gelir düzeyi arasında anlamlı ilişki bulunmaktadır (p<.05).

Tablo 4.23. Normal Çocuğu Olan Ebeveynlerin Merhamet Ölçeği Alt Boyutları Puanlarının Aylık Gelir Düzeyi Yönünden ANOVA Sonuçları

Merhamet Ölçeği Alt Boyutları	<i>f, \bar{x} ve SS Değerleri</i>				<i>ANOVA Sonuçları</i>					
		<i>N</i>	\bar{x}	<i>SS</i>	<i>Var. K.</i>	<i>KT</i>	<i>Sd</i>	<i>KO</i>	<i>F</i>	<i>p</i>
SEVECENLİK ALT BOYUTU	2000 Tl altı	90	16,98	3,03	G.Arası	21,917	2	10,959	1,251	,291
	2000-4000 TL	4	18,23	2,63	G.İçi	814,572	93	8,759		
	4000-6000 TL	2	18,66	2,30	Toplam	836,490	95			
	Toplam	96	16,98	3,03						
UMURSAMAZLIK ALT BOYUTU	2000 Tl altı	90	8,61	3,59	G.Arası	15,961	2	7,981	,581	,561
	2000-4000 TL	4	8,88	3,46	G.İçi	1277,872	93	13,741		
	4000-6000 TL	2	9,33	4,93	Toplam	1293,833	95			
	Toplam	96	8,65	3,58						
PAYLAŞIM BİLİNCİNDE OLMA ALT BOYUTU	2000 Tl altı	90	14,58	4,13	G.Arası	19,933	2	9,967	,611	,545
	2000-4000 TL	4	16,94	3,07	G.İçi	1517,400	93	16,316		
	4000-6000 TL	2	17,00	3,60	Toplam	1537,333	95			
	Toplam	96	14,84	4,08				12,082		
BAĞLANTISIZLIK ALT BOYUTU	2000 Tl altı	90	8,90	3,31	G.Arası	38,183	2	19,092	1,580	,211
	2000-4000 TL	4	8,00	3,10	G.İçi	1123,650	93	8,506		
	4000-6000 TL	2	8,33	5,131	Toplam	1161,833	95			
	Toplam	96	8,08	3,31						
BİLİNÇLİ FARKINDALIK ALT BOYUTU	2000 Tl altı	90	15,86	3,30	G.Arası	16,261	2	8,131	,956	,388
	2000-4000 TL	4	16,76	3,32	G.İçi	791,072	93	8,506		
	4000-6000 TL	2	17,33	2,30	Toplam	807,333	95			
	Toplam	96	15,97	3,29						
İLİŞKİ KESME ALT BOYUTU	2000 tl altı	90	8,32	3,58	G.Arası	16,803	2	8,401	,721	,489
	2000-4000 tl	4	8,11	2,99	G.İçi	1084,156	93	11,658		
	4000-6000 tl	2	7,66	3,78	Toplam	1100,958	95			
	Toplam	96	8,29	3,51						

p<.05

Tablo 4.23. incelendiğinde normal çocuğu olan ebeveynlerin aylık gelir düzeyine göre merhamet alt boyut puan ortalamalarının incelendiği görülmektedir. Sevecenlik alt boyutunda; 2000 Tl alt gelire sahip ebeveynlerin $\bar{x}=16.98$, 2000-4000 Tl arası geliri olanların $\bar{x}=18.23$, 4000-6000 Tl arası geliri olanların ise $\bar{x}=18.66$ olduğu belirlenmiştir. Umursamazlık alt boyutunda; 2000 Tl altı geliri olan ebeveynlerin $\bar{x}=8.61$, 2000-4000 Tl arası geliri olanların $\bar{x}=8.88$ ve 4000-6000 Tl geliri olanların ise $\bar{x}=9.33$ olduğu görülmektedir. Paylaşım bilincinde olma alt boyutunda; 2000 Tl altı geliri olan ebeveynlerin $\bar{x}=14.58$, 2000-4000 Tl geliri olanların $\bar{x}=16.94$, 4000-6000 Tl arası geliri olanların ise $\bar{x}=17.00$ olduğu belirlenmiştir. Bağlantısızlık alt boyutunda 2000 Tl altı gelire sahip olan ebeveynlerin $\bar{x}=8.90$, 2000-4000 Tl altı gelire sahip olanların $\bar{x}=8.00$ ve 4000-6000 Tl gelire sahip olanların $\bar{x}=8.33$ puan ortalamasına sahip oldukları görülmektedir. Bilinçli farkındalık alt boyutunda ebeveynlerin puan ortalamaları, 2000 Tl altı gelire sahip olanların $\bar{x}=15.86$, 2000-4000 t l geliri olanların $\bar{x}=16.76$ ve 4000-6000 Tl arası geliri olanların ise $\bar{x}=17.33$ olarak belirlenmiştir. İlişki kesme alt boyutunda ise 2000 Tl altı gelire sahip ebeveynlerin $\bar{x}=8.32$, 2000-4000 Tl arası geliri olanların $\bar{x}=8.11$ ve 4000-6000 Tl geliri olanların $\bar{x}=7.66$ olduğu görülmektedir. Normal çocuğu olan ebeveynlerin merhamet alt boyutları ile aylık gelir düzeyi arasında anlamlı ilişkiye rastlanmamıştır ($p>.05$).

Tablo 4.24. Engelli Çocuğu Olan Ebeveynlerin Merhamet Ölçeği Alt Boyutları Puanlarının Aylık Gelir Düzeyi Yönünden ANOVA Sonuçları

<i>Merhamet Ölçeği Alt Boyutları</i>	<i>f, \bar{x} ve SS Değerleri</i>			<i>ANOVA Sonuçları</i>						
	<i>N</i>	<i>\bar{x}</i>	<i>SS</i>	<i>Var. K.</i>	<i>KT</i>	<i>Sd</i>	<i>KO</i>	<i>F</i>	<i>p</i>	
SEVECENLİK ALT BOYUTU	2000 Tl altı	73	17,01	3,08	G.Arası	13,143	1	13,143	1,411	,238
	2000-4000 TL	14	18,07	2,86	G.İçi	791,915	85	9,317		
	4000-6000 TL	-	-	-	Toplam	805,057	86			
	Toplam	87	17,18	3,05						
UMURSAMAZLIK ALT BOYUTU	2000 Tl altı	73	8,58	3,53	G.Arası	16,822	1	16,822	1,396	,241
	2000-4000 TL	14	9,78	3,09	G.İçi	1024,028	85	12,047		
	4000-6000 TL	-	-	-	Toplam	1040,851	86			
	Toplam	87	8,78	3,47						
PAYLAŞIM BİLİNCİNDE OLMA ALT BOYUTU	2000 Tl altı	73	14,12	4,18	G.Arası	97,213	1	97,213	5,911	,017*
	2000-4000 TL	14	17,00	3,21	G.İçi	1397,890	85	16,446		
	4000-6000 TL	-	-	-	Toplam	1495,103	86			
	Toplam	87	14,58	4,16						
BAĞLANTISIZLIK ALT BOYUTU	2000 Tl altı	73	8,94	3,17	G.Arası	,299	1	,299	,031	,862
	2000-4000 TL	14	8,78	2,83	G.İçi	832,138	85	9,790		
	4000-6000 TL	-	-	-	Toplam	832,437	86			
	Toplam	87	8,91	3,11						
BİLİNÇLİ FARKINDALIK ALT BOYUTU	2000 Tl altı	73	15,13	3,62	G.Arası	54,237	1	54,237	4,279	,042*
	2000-4000 TL	14	17,28	3,17	G.İçi	1077,487	85	12,676		
	4000-6000 TL	-	-	-	Toplam	832,437	86			
	Toplam	87	15,48	3,62						
İLİŞKİ KESME ALT BOYUTU	2000 tı altı	73	8,57	3,77	G.Arası	2,197	1	2,197	,163	,687
	2000-4000 tı	14	8,14	3,03	G.İçi	1143,550	85	13,454		
	4000-6000 tı	-	-	-	Toplam	1145,747	86			
	Toplam	87	8,50	3,65						

Tablo 4.24. incelendiğinde engelli çocuğu olan ebeveynlerin merhamet alt boyutları ile aylık gelir düzeyi değişkenine göre ANOVA testi sonuçları görülmektedir. ANOVA testi sonuçları incelendiğinde sevecenlik alt boyutunda; 2000 TL altı gelire sahip ebeveynlerin $\bar{x}=17.01$, 2000-4000 TL arası geliri olanların $\bar{x}=18.07$, umursamazlık alt boyutunda; 2000 TL altı geliri olan ebeveynlerin $\bar{x}=8.58$, 2000-4000 TL arası geliri olanların ise $\bar{x}=9.78$ olduğu belirlenmiştir. Paylaşım bilincinde olma alt boyutunda; 2000 TL altı geliri olan ebeveynlerin $\bar{x}=14.12$, 2000-4000 TL geliri olanların $\bar{x}=17.00$; bağlantısızlık alt boyutunda 2000 TL altı gelire sahip olan ebeveynlerin $\bar{x}=8.94$, 2000-4000 TL altı gelire sahip olanların $\bar{x}=8.78$; bilinçli farkındalık alt boyutunda ebeveynlerin puan ortalamaları, 2000 TL altı gelire sahip olanların $\bar{x}=15.13$, 2000-4000 TL geliri olanların $\bar{x}=17.28$ ve ilişki kesme alt boyutunda ise 2000 TL altı gelire sahip ebeveynlerin $\bar{x}=8.57$, 2000-4000 TL arası geliri olanların $\bar{x}=8.14$ olduğu belirlenmiştir. Engelli çocuğu olan ebeveynlerin merhamet alt boyutları ile aylık gelir düzeyi arasında paylaşım bilincinde olma ve bilinçli farkındalık alt boyutlarında anlamlı ilişki görülürken ($p<.05$); sevecenlik, umursamazlık, bağlantısızlık ve ilişki kesme alt boyutlarında anlamlı ilişkiye rastlanmamıştır ($p>.05$).

Tablo 4.25. Normal Çocuğu Olan Ebeveynlerin Öz Anlayış Puanlarının Aile Yapısı Değişkeni ANOVA Sonuçları

Aile Yapısı	N	\bar{x}	SS	Var. K.	KT	Sd	KO	F	P
Ayrı yaşayan anne baba	8	68,25	14,89	G.Arası	109,278	2	35,426	,290	,832
Baba öldü	2	69,00	11,31	G.İçi	11538,556	93	125,419		
Çekirdek Aile	49	67,48	10,68	Toplam	11647,833	95			
Geniş Aile	37	69,75	11,02						
Toplam	96	68,45	11,07						

$p<.05$

Tablo 4.25. incelendiğinde ebeveynlerin öz anlayış puanlarının aile yapısı yönünden ilişkisini ortaya koymak amacıyla ANOVA testi yapılmıştır. ANOVA testi sonuçlarına göre ayrı yaşayan ebeveynlerin öz anlayış puan ortalamaları $\bar{x}=68.25$, babanın olmadığı ailelerde $\bar{x}=69.00$, çekirdek ailede yaşayan ebeveynlerin $\bar{x}=67.48$, geniş ailede yaşayan ebeveynlerin ise $\bar{x}=69.75$ olduğu belirlenmiştir. Elde

edilen verilere göre normal çocuğu olan ebeveynlerin öz anlayış puan ortalamalarının aile yapısı değişkeni yönünden anlamlı değişmediği belirlenmiştir.

Tablo 4.26. Engelli Çocuğu Olan Ebeveynlerin Öz Anlayış Puanlarının Aile Yapısı Değişkeni ANOVA Sonuçları

Aile Yapısı	N	\bar{x}	SS	Var. K.	KT	Sd	KO	F	P
Ayrı yaşayan anne baba	3	59,66	14,29	G.Arası	287,800	3	95,933	,711	,548
Baba öldü	3	64,66	9,45	G.İçi	11196,430	83	134,897		
Çekirdek Aile	31	68,35	12,50	Toplam	11484,230	86			
Geniş Aile	50	69,00	10,98						
Toplam	87	68,29	11,55						

p<.05

Tablo 4.25. incelendiğinde ebeveynlerin öz anlayış puanlarının aile yapısı yönünden ilişkisini ortaya koymak amacıyla ANOVA testi yapılmıştır. ANOVA testi sonuçlarına göre ayrı yaşayan ebeveynlerin öz anlayış puan ortalamaları \bar{x} =59.66, babanın olmadığı ailelerde \bar{x} =64.66, çekirdek ailede yaşayan ebeveynlerin \bar{x} =68.35, geniş ailede yaşayan ebeveynlerin ise \bar{x} =69.00 olduğu belirlenmiştir. Elde edilen verilere göre engelli çocuğu olan ebeveynlerin öz anlayış puan ortalamalarının aile yapısı değişkeni yönünden anlamlı değişmediği belirlenmiştir.

Tablo 4.27. Normal Çocuğu Olan Ebeveynlerin Sıfatlara Dayalı Kişilik Testi Alt Boyutları Puanlarının Aile Yapısı Değişkeni ANOVA Sonuçları

<i>SDKT Ölçeği Alt Boyutları</i>	<i>f, \bar{x} ve SS Değerleri</i>				<i>ANOVA Sonuçları</i>					
	<i>N</i>	<i>\bar{x}</i>	<i>SS</i>	<i>Var. K.</i>	<i>KT</i>	<i>Sd</i>	<i>KO</i>	<i>F</i>	<i>p</i>	
DIŞA DÖNÜKLÜK ALT BOYUTU	Ayrı yaşayan anne-baba	8	44,12	3,97	G.Arası	544,979	2	181,660	5,593	,001*
	Baba öldü	2	49,50	,707	G.İçi	2988,355	93	32,482		
	Çekirdek aile	49	38,02	6,35	Toplam	3533,333	95			
	Geniş aile	37	41,00	5,10						
	Toplam	96	39,91	6,09						
YUMUŞAK BAŞLILIK ALT BOYUTU	Ayrı yaşayan anne-baba	8	43,50	4,17	G.Arası	522,925	2	174,308	5,256	,002*
	Baba öldü	2	46,00	1,41	G.İçi	3030,814	93	33,161		
	Çekirdek aile	49	36,89	6,14	Toplam	3573,740	95			
	Geniş aile	37	40,13	5,56						
	Toplam	96	38,88	6,13						
SORUMLULUK ALT BOYUTU	Ayrı yaşayan anne-baba	8	29,00	3,77	G.Arası	127,513	2	42,504	2,540	,061
	Baba öldü	2	37,00	,00	G.İçi	1539,393	93	16,733		
	Çekirdek aile	49	29,46	4,12	Toplam		95			
	Geniş aile	37	30,45	4,15						
	Toplam	96	29,96	4,18						
DUYGUSAL DENGESİZLİK ALT BOYUTU	Ayrı yaşayan anne-baba	8	30,87	4,70	G.Arası	39,020	2	13,007	1,096	,355
	Baba öldü	2	34,00	2,82	G.İçi	1091,938	93	11,869		
	Çekirdek aile	49	30,36	3,28	Toplam	1130,958	95			
	Geniş aile	37	29,81	3,37						
	Toplam	96	30,27	3,45						
DENEYİME AÇIKLIK ALT BOYUTU	Ayrı yaşayan anne-baba	8	37,75	3,99	G.Arası	234,330	2	78,110	2,407	,072
	Baba öldü	2	45,50	,707	G.İçi	2985,504	93	32,451		
	Çekirdek aile	49	35,22	5,69	Toplam	3219,833	95			
	Geniş aile	37	36,02	6,04						
	Toplam	96	35,95	5,82						

p<.05

Tablo 4.27. incelendiğinde normal çocuğu olan ebeveynlerin SDKT alt boyutları puan ortalamalarının aile yapısı yönünden incelendiği görülmektedir. ANOVA testi sonuçlarına göre dışa dönüklük alt boyutunda; ayrı yaşayan ebeveynlerin $\bar{x}=44.12$, babanın olmadığı ailelerde $\bar{x}=49.50$, çekirdek aile yapısına sahip ebeveynlerin $\bar{x}=38.02$, geniş aile yapısına sahip olan ebeveynlerin ise $\bar{x}=41.00$ puan ortalamasına sahip olduğu belirlenmiştir. Yumuşak başlılık alt boyutunda; ayrı yaşayan ebeveynlerin $\bar{x}=43.50$; babanın olmadığı ailelerde $\bar{x}=46.00$, çekirdek aile yapısına sahip ebeveynlerin $\bar{x}=36.89$, geniş aile yapısına sahip olan ebeveynlerin ise $\bar{x}=40.13$ puan ortalamasına sahip olduğu; sorumluluk alt boyutunda ise ayrı yaşayan ebeveynlerin $\bar{x}=29.00$; babanın olmadığı ailelerde $\bar{x}=37.00$, çekirdek aile yapısına sahip ebeveynlerin $\bar{x}=29.46$, geniş aile yapısına sahip olan ebeveynlerin ise $\bar{x}=30.45$ puan ortalamasına sahip olduğu görülmüştür. Duygusal dengesizlik alt boyutuna gelindiğinde; ayrı yaşayan ebeveynlerin $\bar{x}=30.87$, babanın olmadığı ailelerde $\bar{x}=34.00$, çekirdek aile yapısında olanların $\bar{x}=30.36$, geniş aile yapısına sahip olanların ise $\bar{x}=29.81$ puan ortalamasına sahip olduğu saptanmıştır. Deneyime açıklık alt boyutunda ise ayrı yaşayan anne-babaların $\bar{x}=37.75$, babanın olmadığı ailede $\bar{x}=45.50$, çekirdek aile yapısında olanların $\bar{x}=35.22$ ve geniş aile yapısında sahip ailelerin ise $\bar{x}=36.02$ olduğu belirlenmiştir. Ayrıca elde edilen veriler incelendiğinde, normal çocuğu olan ebeveynlerin SDKT alt boyutlarından dışa dönüklük ve yumuşak başlılık boyutlarının aile yapısı değişkeni ile anlamlı ilişkisi olduğu ($p<.05$); sorumluluk, duygusal dengesizlik/nevrotizm ve deneyime açıklık boyutlarında anlamlı ilişki olmadığı görülmektedir ($p>.05$).

Tablo 4.28. Engelli Çocuğu Olan Ebeveynlerin Sıfatlara Dayalı Kişilik Testi Alt Boyutları Puanlarının Aile Yapısı Değişkeni ANOVA Sonuçları

<i>SDKT Ölçeği Alt Boyutları</i>	<i>f, \bar{x} ve SS Değerleri</i>			<i>ANOVA Sonuçları</i>						
	<i>N</i>	<i>\bar{x}</i>	<i>SS</i>	<i>Var. K.</i>	<i>KT</i>	<i>Sd</i>	<i>KO</i>	<i>F</i>	<i>p</i>	
DIŞA DÖNÜKLÜK ALT BOYUTU	Ayrı yaşayan anne-baba	3	42,00	3,46	G.Arası	41,213	3	13,738	,302	,824
	Baba öldü	3	42,33	5,68	G.İçi	3780,742	83	45,551		
	Çekirdek aile	31	39,38	6,19	Toplam	3821,954	86			
	Geniş aile	50	40,16	7,20						
	Toplam	87	40,02	6,66						
YUMUŞAK BAŞLILIK ALT BOYUTU	Ayrı yaşayan anne-baba	3	42,00	6,00	G.Arası	14,596	3	4,865	,136	,939
	Baba öldü	3	39,00	3,60	G.İçi	2977,014	83	35,868		
	Çekirdek aile	31	40,16	5,65	Toplam	2991,609	86			
	Geniş aile	50	40,06	6,26						
	Toplam	87	40,12	5,89						
SORUMLULUK ALT BOYUTU	Ayrı yaşayan anne-baba	3	26,66	1,15	G.Arası	49,098	3	16,366	,843	,474
	Baba öldü	3	30,66	2,51	G.İçi	1611,821	83	19,420		
	Çekirdek aile	31	29,96	4,44	Toplam	1660,920	86			
	Geniş aile	50	30,64	4,52						
	Toplam	87	30,26	4,39						
DUYGUSAL DENGESİZLİK ALT BOYUTU	Ayrı yaşayan anne-baba	3	32,33	5,13	G.Arası	13,668	3	4,566	,295	,829
	Baba öldü	3	30,66	2,30	G.İçi	1282,608	83	15,453		
	Çekirdek aile	31	30,38	4,22	Toplam	1296,276	86			
	Geniş aile	50	30,96	3,73						
	Toplam	87	30,79	3,88						
DENEYİME AÇIKLIK ALT BOYUTU	Ayrı yaşayan anne-baba	3	35,33	1,52	G.Arası	23,756	3	7,919	,234	,873
	Baba öldü	3	36,00	5,29	G.İçi	2810,589	83	33,863		
	Çekirdek aile	31	35,51	5,54	Toplam	2834,345	86			
	Geniş aile	50	36,58	6,10						
	Toplam	87	36,13	5,74						

Tablo 4.28. incelendiğinde engelli çocuğu olan ebeveynlerin SDKT alt boyutları puan ortalamalarının aile yapısı yönünden incelendiği görülmektedir. ANOVA testi sonuçlarına göre dışa dönüklük alt boyutunda; ayrı yaşayan ebeveynlerin $\bar{x}=42.00$, babanın olmadığı ailelerde $\bar{x}=42.33$, çekirdek aile yapısına sahip ebeveynlerin $\bar{x}=39.38$, geniş aile yapısına sahip olan ebeveynlerin ise $\bar{x}=40.16$ puan ortalamasına sahip olduğu belirlenmiştir. Yumuşak başlılık alt boyutunda; ayrı yaşayan ebeveynlerin $\bar{x}=42.00$; babanın olmadığı ailelerde $\bar{x}=39.00$, çekirdek aile yapısına sahip ebeveynlerin $\bar{x}=40.16$, geniş aile yapısına sahip olan ebeveynlerin ise $\bar{x}=40.06$ puan ortalamasına sahip olduğu; sorumluluk alt boyutunda ise ayrı yaşayan ebeveynlerin $\bar{x}=26.66$; babanın olmadığı ailelerde $\bar{x}=30.66$, çekirdek aile yapısına sahip ebeveynlerin $\bar{x}=29.96$, geniş aile yapısına sahip olan ebeveynlerin ise $\bar{x}=30.64$ puan ortalamasına sahip olduğu görülmüştür. Duygusal dengesizlik alt boyutuna gelindiğinde; ayrı yaşayan ebeveynlerin $\bar{x}=32.33$, babanın olmadığı ailelerde $\bar{x}=30.66$, çekirdek aile yapısında olanların $\bar{x}=30.38$, geniş aile yapısına sahip olanların ise $\bar{x}=30.96$ puan ortalamasına sahip olduğu saptanmıştır. Deneyime açıklık alt boyutunda ise ayrı yaşayan anne-babaların $\bar{x}=35.33$, babanın olmadığı ailede $\bar{x}=36.00$, çekirdek aile yapısında olanların $\bar{x}=35.51$ ve geniş aile yapısında sahip ailelerin ise $\bar{x}=36.58$ olduğu belirlenmiştir. Ayrıca elde edilen veriler incelendiğinde, engelli çocuğu olan ebeveynlerin SDKT alt boyutları puan ortalamaları ile aile yapısı değişkeni arasında anlamlı ilişki olmadığı görülmektedir ($p>.05$).

Tablo 4.29. Normal Çocuğu Olan Ebeveynlerin Merhamet Puanlarının Aile Yapısı Değişkeni ANOVA Sonuçları

Aile Yapısı	N	\bar{x}	SS	Var. K.	KT	Sd	KO	F	P
Ayrı yaşayan anne baba	8	65,75	10,11	G.Arası	1179,797	3	393,266	4,072	,009*
Baba öldü	2	55,50	10,60	G.İçi	8885,443	92	96,581		
Çekirdek Aile	49	71,94	10,75	Toplam	10065,240	95			
Geniş Aile	37	74,94	10,75						
Toplam	96	72,13	10,29						

$p<.05$

Tablo 4.29. incelendiğinde normal çocuğu olan ebeveynlerin merhamet puan ortalamalarının aile yapısı değişkeni ile arasında anlamlı ilişki olup olmadığını belirlemek amacıyla yapılan ANOVA testinde sonuçlar aşağıdaki gibidir: ayrı

yaşayan ebeveynlerin merhamet puan ortalaması $\bar{x}=65.75$, babanın olmadığı ailelerde $\bar{x}=55.50$, çekirdek aile yapısına sahip olanlarda $\bar{x} =71.94$, geniş aile yapısına sahip ebeveynlerin ise $\bar{x}=74.94$ olarak belirlenmiştir. Normal çocuğu olan ebeveynlerin merhamet puanlarının aile yapısı değişkeni ile arasında anlamlı ilişki olduğu görülmektedir ($p<.05$).

Tablo 4.30. Engelli Çocuğu Olan Ebeveynlerin Merhamet Puanlarının Aile Yapısı Değişkeni ANOVA Sonuçları

Aile Yapısı	N	\bar{x}	SS	Var. K.	KT	Sd	KO	F	P
Ayrı yaşayan anne baba	3	62,00	6,08	G.Arası	486,057	3	162,019	1,375	,256
Baba öldü	3	72,33	6,11	G.İçi	9782,356	83	117,860		
Çekirdek Aile	31	74,09	12,09	Toplam	10268,414	86			
Geniş Aile	50	70,98	10,34						
Toplam	87	71,82	10,92						

$p<.05$

Tablo 4.30. incelendiğinde engelli çocuğu olan ebeveynlerin merhamet puan ortalamalarının aile yapısı değişkeni ile arasında anlamlı ilişki olup olmadığını belirlemek amacıyla yapılan ANOVA testinde sonuçlar aşağıdaki gibidir: ayrı yaşayan ebeveynlerin merhamet puan ortalaması $\bar{x}=62.00$, babanın olmadığı ailelerde $\bar{x}=72.33$, çekirdek aile yapısına sahip olanlarda $\bar{x} =74.09$, geniş aile yapısına sahip ebeveynlerin puan ortalaması ise $\bar{x}=70.98$ olarak belirlenmiştir. Engelli çocuğu olan ebeveynlerin aile yapısı değişkeni ile arasında anlamlı ilişki bulunamamıştır ($p>.05$).

Tablo 4.31. Normal Çocuğu Olan Ebeveynlerin Merhamet Ölçeği Alt Boyutları Puanlarının Aile Yapısı Değişkenine Göre ANOVA Sonuçları

<i>Merhamet Ölçeği Alt Boyutları</i>	<i>f, \bar{x} ve SS Değerleri</i>				<i>ANOVA Sonuçları</i>					
	<i>N</i>	<i>\bar{x}</i>	<i>SS</i>	<i>Var. K.</i>	<i>KT</i>	<i>Sd</i>	<i>KO</i>	<i>F</i>	<i>p</i>	
SEVECENLİK ALT BOYUTU	Ayrı yaşayan anne-baba	8	17,87	1,95	G.Arası	19,223	2	6,408	,721	,542
	Baba öldü	2	14,50	,707	G.İçi	817,267	93	8,883		
	Çekirdek aile	49	17,14	2,85	Toplam	836,490	95			
	Geniş aile	37	16,94	3,32						
	Toplam	96	17,07	2,96						
UMURSAMAZLIK ALT BOYUTU	Ayrı yaşayan anne-baba	8	7,87	3,68	G.Arası	69,297	2	23,099	,1735	,165
	Baba öldü	2	5,50	,707	G.İçi	1224,537	93	13,310		
	Çekirdek aile	49	8,04	3,12	Toplam	1293,833	95			
	Geniş aile	37	9,51	4,27						
	Toplam	96	8,54	3,69						
PAYLAŞIM BİLİNCİNDE OLMA ALT BOYUTU	Ayrı yaşayan anne-baba	8	13,62	5,52	G.Arası	58,269	2	19,423	1,208	,311
	Baba öldü	2	11,00	5,65	G.İçi	1479,064	93	16,077		
	Çekirdek aile	49	15,14	3,86	Toplam	1537,333	95			
	Geniş aile	37	15,54	3,79						
	Toplam	96	15,08	4,02						
BAĞLANTISIZLIK ALT BOYUTU	Ayrı yaşayan anne-baba	8	6,50	3,07	G.Arası	54,828	2	18,276	1,519	,215
	Baba öldü	2	7,50	3,53	G.İçi	1107,005	93	12,033		
	Çekirdek aile	49	8,67	3,21	Toplam	1161,833	95			
	Geniş aile	37	9,29	3,85						
	Toplam	96	8,70	3,49						
BİLİNÇLİ FARKINDALIK ALT BOYUTU	Ayrı yaşayan anne-baba	8	15,00	3,25	G.Arası	31,682	2	10,561	1,253	,295
	Baba öldü	2	14,00	,000	G.İçi	775,651	93	8,431		
	Çekirdek aile	49	16,69	2,83	Toplam	807,333	95			
	Geniş aile	37	16,48	2,95						
	Toplam	96	16,41	2,91						
İLİŞKİ KESME ALT BOYUTU	Ayrı yaşayan anne-baba	8	6,37	3,70	G.Arası	130,544	2	43,515	4,125	,009*
	Baba öldü	2	4,00	,000	G.İçi	970,414	93	10,548		
	Çekirdek aile	49	7,59	3,40	Toplam	1100,958	95			
	Geniş aile	37	9,37	2,97						
	Toplam	96	8,10	3,40						

p<.05

Tablo 4.31. incelendiğinde Merhamet Ölçeği alt boyutlarının puan ortalamalarının aile yapısı ile arasında anlamlı bir ilişki olup olmadığını belirlemek amacıyla ANOVA testi yapılmıştır. ANOVA testi sonuçları incelendiğinde sevecenlik alt boyutunda, ayrı yaşayan ebeveynlerin puan ortalamaları $\bar{x}=17.87$, babanın olmadığı ailelerde $\bar{x}=14.50$, çekirdek aile yapısında olan ebeveynlerin $\bar{x}=17.14$, geniş aile yapısına sahip olan ebeveynlerin ise $\bar{x}=16.94$ olduğu belirlenmiştir. Umursamazlık alt boyutu puanları incelendiğinde ise ayrı yaşayan ebeveynlerin puan ortalaması $\bar{x}=7.87$, babanın olmadığı ailelerde $\bar{x}=5.50$, çekirdek aile yapısında olan ebeveynlerin $\bar{x}=8.04$, geniş aile yapısında olan aileler için $\bar{x}=9.51$ olarak belirlenmiştir. Paylaşım bilincinde olma alt boyutlarına bakıldığında, ayrı yaşayan ebeveynlerin puan ortalamaları $\bar{x}=13.62$, babanın olmadığı ailelerde $\bar{x}=11.00$, çekirdek aile yapısına sahip ebeveynlerin $\bar{x}=15.14$, geniş aile yapısına sahip ebeveynlerin ise $\bar{x}=15.54$; bağlantısızlık alt boyutu değerlerine bakıldığında ayrı yaşayan ebeveynlerin $\bar{x}=6.50$, babanın olmadığı ailelerde $\bar{x}=7.50$, çekirdek aile yapısında olan ebeveynlerin $\bar{x}=8.67$, geniş aile yapısında sahip olan ebeveynlerin ise $\bar{x}=9.29$ puan ortalamasına sahip olduğu görülmektedir. İlişki kesme alt boyutuna bakıldığında ayrı yaşayan ebeveynlerin puan ortalaması $\bar{x}=6.37$, babanın olmadığı ailelerde $\bar{x}=4.00$, çekirdek aile yapısında olan ebeveynler için $\bar{x}=7.59$, geniş aile yapısında olan ebeveynler için ise $\bar{x}=9.37$ puan ortalamasına sahip olduğu belirlenmiştir. ANOVA testi sonuçları değerlendirildiğinde sevecenlik, umursamazlık, paylaşım bilincinde olma, bağlantısızlık, bilinçli farkındalık alt boyutlarında anlamlı ilişki görülmezken; ilişki kesme alt boyutu ile aile yapısı değişkeni arasında anlamlı ilişki olduğu görülmektedir ($p<.05$).

Tablo 4.32. Engelli Çocuğu Olan Ebeveynlerin Merhamet Ölçeği Alt Boyutları Puanlarının Aile Yapısı Değişkenine Göre ANOVA Sonuçları

<i>Merhamet Ölçeği Alt Boyutları</i>	<i>f, \bar{x} ve SS Değerleri</i>				<i>ANOVA Sonuçları</i>					
	<i>N</i>	<i>\bar{x}</i>	<i>SS</i>	<i>Var. K.</i>	<i>KT</i>	<i>Sd</i>	<i>KO</i>	<i>F</i>	<i>p</i>	
SEVECENLİK ALT BOYUTU	Ayrı yaşayan anne-baba	3	15,66	5,13	G.Arası	13,404	3	4,468	,468	,705
	Baba öldü	3	16,33	2,51	G.İçi	791,653	83	9,538		
	Çekirdek aile	31	17,00	3,31	Toplam	805,057	86			
	Geniş aile	50	17,44	2,84						
	Toplam	87	17,18	3,05						
UMURSAMAZLIK ALT BOYUTU	Ayrı yaşayan anne-baba	3	9,00	3,60	G.Arası	41,087	3	13,696	1,137	,339
	Baba öldü	3	9,33	2,30	G.İçi	999,763	83	12,045		
	Çekirdek aile	31	9,64	3,72	Toplam	1040,851	86			
	Geniş aile	50	8,20	3,33						
	Toplam	87	8,78	3,47						
PAYLAŞIM BİLİNCİNDE OLMA ALT BOYUTU	Ayrı yaşayan anne-baba	3	14,66	2,30	G.Arası	,903	3	,301	,017	,997
	Baba öldü	3	14,33	2,88	G.İçi	1494,200	83	18,002		
	Çekirdek aile	31	14,70	4,10	Toplam	1495,103	86			
	Geniş aile	50	14,52	4,43						
	Toplam	87	14,58	4,16						
BAĞLANTISIZLIK ALT BOYUTU	Ayrı yaşayan anne-baba	3	6,66	3,05	G.Arası	30,8873	3	10,291	1,066	,368
	Baba öldü	3	9,00	1,00	G.İçi	801,564	83	9,657		
	Çekirdek aile	31	9,54	3,11	Toplam	832,437	86			
	Geniş aile	50	8,66	3,15						
	Toplam	87	8,91	3,11						
BİLİNÇLİ FARKINDALIK ALT BOYUTU	Ayrı yaşayan anne-baba	3	11,00	7,00	G.Arası	64,427	3	21,476	1,670	,180
	Baba öldü	3	16,00	4,58	G.İçi	1067,297	83	12,859		
	Çekirdek aile	31	15,45	3,57	Toplam	1131,724	86			
	Geniş aile	50	14,74	3,33						
	Toplam	87	15,48	3,62						
İLİŞKİ KESME ALT BOYUTU	Ayrı yaşayan anne-baba	3	7,00	5,19	G.Arası	33,742	3	11,247	,839	,476
	Baba öldü	3	9,66	5,13	G.İçi	1112,005	83	13,398		
	Çekirdek aile	31	9,19	3,34	Toplam	1145,747	86			
	Geniş aile	50	8,10	3,69						
	Toplam	87	8,50	3,65						

Tablo 4.32. incelendiğinde engelli çocuğu olan ebeveynlerin merhamet alt boyutları puan ortalamalarının aile yapısı yönünden incelendiği görülmektedir. ANOVA testi sonuçlarına göre sevecenlik alt boyutunda; ayrı yaşayan ebeveynlerin $\bar{x}=15.66$, babanın olmadığı ailelerde $\bar{x}=16.33$, çekirdek aile yapısına sahip ebeveynlerin $\bar{x}=17.00$, geniş aile yapısına sahip olan ebeveynlerin ise $\bar{x}=17.44$ puan ortalamasına sahip olduğu belirlenmiştir. Umursamazlık alt boyutunda; ayrı yaşayan ebeveynlerin $\bar{x}=9.00$; babanın olmadığı ailelerde $\bar{x}=9.33$, çekirdek aile yapısına sahip ebeveynlerin $\bar{x}=9.64$, geniş aile yapısına sahip olan ebeveynlerin ise $\bar{x}=8.20$ puan ortalamasına sahip olduğu; paylaşım bilincinde olma alt boyutunda ise ayrı yaşayan ebeveynlerin $\bar{x}=14.66$; babanın olmadığı ailelerde $\bar{x}=14.33$, çekirdek aile yapısına sahip ebeveynlerin $\bar{x}=14.70$, geniş aile yapısına sahip olan ebeveynlerin ise $\bar{x}=14.52$ puan ortalamasına sahip olduğu görülmüştür. Bağlantısızlık alt boyutuna gelindiğinde; ayrı yaşayan ebeveynlerin $\bar{x}=6.66$, babanın olmadığı ailelerde $\bar{x}=9.00$, çekirdek aile yapısında olanların $\bar{x}=9.54$, geniş aile yapısına sahip olanların ise $\bar{x}=8.66$ puan ortalamasına sahip olduğu saptanmıştır. Bilinçli farkındalık alt boyutunda ise ayrı yaşayan anne-babaların $\bar{x}=11.00$, babanın olmadığı ailede $\bar{x}=16.00$, çekirdek aile yapısında olanların $\bar{x}=15.45$ ve geniş aile yapısında sahip ailelerin ise $\bar{x}=14.74$ olduğu belirlenmiştir. İlişki kesme alt boyutunda ise ayrı yaşayan anne-babaların $\bar{x}=7.00$, babanın olmadığı ailede $\bar{x}=9.66$, çekirdek aile yapısında olanların $\bar{x}=9.19$ ve geniş aile yapısında sahip ailelerin ise $\bar{x}=8.10$ puan ortalamasına sahip olduğu belirlenmiştir. Ayrıca elde edilen veriler incelendiğinde, engelli çocuğu olan ebeveynlerin merhamet alt boyutları puan ortalamaları ile aile yapısı değişkeni arasında anlamlı ilişki olmadığı görülmektedir ($p>.05$).

Tablo 4.33. Ebeveynlerin Öz Anlayış Puanlarının Engelli Çocuğu Olup Olmama Durumuna Göre *t*-Testi Sonuçları

Ailede engelli birey var mı?		N	\bar{x}	Ss	t-Testi		
					T	Sd	p
	Evet	87	68,29	11,55	-,095	181	,924
	Hayır	96	68,45	11,07			

$p<.05$

Tablo 4.33. incelendiğinde ebeveynlerin öz anlayış puanlarının ailede engelli çocuğun bulunması değişkeni yönünden anlamlı farklılaşıp farklılaşmadığını

anlamak için *t*-testi yapılmıştır. Öz anlayış puan ortalamalarına bakıldığında, engelli çocuğu olan ebeveynlerin \bar{x} =68.29, normal çocuğu olan ebeveynlerin ise \bar{x} =68.45 olduğu belirlenmiştir. Ebeveynlerin engelli çocuğu olma ve olmama değişkeni ile öz anlayış puanları arasında anlamlı ilişki görülmemiştir.

Tablo 4.34. Ebeveynlerin Sıfatlara Dayalı Kişilik Testi Ölçeği Alt Boyutları Puanlarının Ebeveynlerin Engelli Çocuğu Olup Olmama Durumuna Göre *t*-Testi Sonuçları

Ailede engelli birey var mı?		N	\bar{x}	Ss	<i>t</i> -Testi		
					t	Sd	p
1.Dışa Dönüklük	Evet	87	40,02	6,66	,113	181	,910
	Hayır	96	39,91	6,09			
2.Yumuşak Başlılık	Evet	87	39,52	6,46	,691	181	,491
	Hayır	96	38,88	6,13			
3.Sorumluluk	Evet	87	30,26	4,39	,466	181	,642
	Hayır	96	29,96	4,18			
4.Duygusal Dengesizlik	Evet	87	30,79	3,88	,963	181	,337
	Hayır	96	30,27	3,45			
5.Deneyime Açıklık	Evet	87	36,13	5,74	,210	181	,834
	Hayır	96	35,95	5,82			

$p < .05$

Tablo 4.34. incelendiğinde, ebeveynlerin SDKT ölçeği alt boyutları ile ailede engelli çocuğun olup olmama durumuna göre anlamlı olarak farklılaşıp farklılaşmadığını belirlemek amacıyla *t*-testi yapılmıştır. *t*-testi sonuçlarına göre; dışa dönüklük alt boyutunda engelli çocuğu bulunan ebeveynlerin \bar{x} =40.02, normal çocuğu bulunanların \bar{x} =39.91; yumuşak başlılık alt boyutunda engelli çocuğu bulunanların \bar{x} =39.52, normal çocuğu bulunanların \bar{x} =38.88; sorumluluk alt boyutunda engelli çocuğu bulunanların \bar{x} =30.26, normal çocuğu bulunanların \bar{x} =29.96, duygusal dengesizlik alt boyutunda engelli çocuğu bulunanların \bar{x} =36.13, normal çocuğu bulunanların ise \bar{x} =30.25; deneyime açıklık alt boyutunda engelli çocuğu bulunanların \bar{x} =36.13, normal çocuğu bulunan ebeveynlerin ise \bar{x} =35.95 puan ortalamasına sahip olduğu görülmüştür. Ayrıca ebeveynlerin SDKT alt boyutları olan dışa dönüklük, yumuşak başlılık, sorumluluk, duygusal dengesizlik ve deneyime açıklık alt boyutları puanlarının ebeveynlerin engelli çocuğunun olup olmama değişkenine göre anlamlı olarak farklılaşmadığı saptanmıştır ($p > .05$).

Tablo 4.35. Ebeveynlerin Merhamet Ölçeği Alt Boyutları Puanlarının Ebeveynlerin Engelli Çocuğu Olup Olmama Durumuna Göre *t*-Testi

Ailede engelli birey var mı?		N	\bar{x}	Ss	t-Testi		
					t	Sd	p
1.Sevecenlik	Evet	87	17,18	3,05	2,249	181	,804
	Hayır	96	17,07	2,96			
2.Umursamazlık	Evet	87	8,78	3,47	,451	181	,652
	Hayır	96	8,54	3,69			
3.Paylaşım Bilincinde Olma	Evet	87	14,58	4,16	-,821	181	,413
	Hayır	96	15,08	4,02			
4.Bağlantısızlık	Evet	87	8,91	3,11	,430	181	,668
	Hayır	96	8,70	3,49			
5.Bilinçli Farkındalık	Evet	87	15,48	3,62	-1,928	181	,055
	Hayır	96	16,41	2,91			
6.İlişki Kesme	Evet	87	8,50	3,65	,770	181	,442
	Hayır	96	8,10	3,40			

p<.05

Tablo 4.35. de ebeveynlerin engelli çocuğu olup olmama değişkeni ile Merhamet Ölçeği alt boyutları puanı arasında anlamlı ilişki olup olmadığını belirlemek amacıyla *t*-testi yapılmıştır. *t*-testi sonuçları incelendiğinde; sevecenlik alt boyutunda engelli çocuğu bulunan ebeveynlerin \bar{x} =17.18, normal çocuğu olanların \bar{x} =17.07, umursamazlık alt boyutunda engelli çocuğu olan ebeveynlerin \bar{x} =8.78, normal çocuğu olanların \bar{x} =8.54, paylaşım bilincinde olma alt boyutunda engelli çocuğu olan ebeveynlerin \bar{x} =14.58, normal çocuğu olanların \bar{x} =15.08, bağlantısızlık alt boyutunda engelli çocuğu bulunan ebeveynlerin \bar{x} =8.91, normal çocuğu bulunanların \bar{x} =8.70, bilinçli farkındalık alt boyutunda engelli çocuğu bulunan ebeveynlerin \bar{x} =15.48, normal çocuğu olanların \bar{x} =16.41, ilişki kesme alt boyutunda engelli çocuğu bulunan ebeveynlerin \bar{x} =8.50 iken normal çocuğu olan ebeveynlerin ise \bar{x} =8.10 olduğu belirlenmiştir. Ebeveynlerin Merhamet Ölçeği sevecenlik, umursamazlık, paylaşım bilincinde olma, bağlantısızlık, bilinçli farkındalık ve ilişki kesme alt boyutları ile ebeveynlerin engelli çocuğu olup olmama değişkeni ile anlamlı olarak değişmediği görülmektedir (p>.05).

Tablo 4.36. Engelli Çocuğu Bulunan Ebeveynlerin Öz Anlayış Puanlarının Çocuğun Engel Türü Değişkenine Göre ANOVA Sonuçları

Çocuğun Engel Türü	N	\bar{x}	SS	Var. K.	KT	Sd	KO	F	P
Fiziksel Engel	9	66,11	10,86	G.Arası	1042,845	6	173,802	1,332	,253
Zihinsel Engel	33	66,39	10,50	G.içi	10441,385	80	130,517		
İşitme Engeli	11	73,09	10,16	Toplam	11484,230	86			
Görme Engeli	2	63,00	26,87						
Down Sendromu	4	80,00	12,51						
Otizm	4	70,25	7,54						
Diğer	24	67,70	12,45						
Toplam	87	68,29	11,55						

p<.05

Tablo 4.36. incelendiğinde ebeveynlerden engelli çocuğu bulunanların, engel türü değişkenine göre öz anlayış puanlarının değişip değişmediğini belirlemek amacıyla ANOVA testi yapılmıştır. ANOVA sonuçları incelendiğinde çocuğunun engel türü fiziksel engel olan ebeveynlerin puan ortalamaları \bar{x} =66.11, zihinsel engel olanların \bar{x} =66.39, işitme engelli olanların \bar{x} =73.09, görme engelli olanların \bar{x} =63.00, down sendromu olanların \bar{x} =80.00, otizm olanların \bar{x} =70.25, diğer engel türlerine sahip çocuğu olanların ise \bar{x} =67.70 olduğu görülmüştür. Engelli çocuğu bulunan ebeveynlerin öz anlayış puanları ile engel türü değişkeni arasında anlamlı bir fark bulunamamıştır (p>.05).

Tablo 4.37. Engelli Çocuğu Olan Ebeveynlerin Sıfatlara Dayalı Kişilik Testi Alt Boyutları Puanlarının Çocuğun Engel Türü Değişkenine Göre ANOVA Sonuçları

<i>Merhamet Ölçeği Alt Boyutları</i>		<i>f, \bar{x} ve SS Değerleri</i>			<i>ANOVA Sonuçları</i>					
		<i>N</i>	<i>\bar{x}</i>	<i>SS</i>	<i>Var. K.</i>	<i>KT</i>	<i>Sd</i>	<i>KO</i>	<i>F</i>	<i>p</i>
DIŞA DÖNÜKLÜLÜK ALT BOYUTU	Fiziksel Engel	9	40,00	9,27	G.Arası	77,753	6	12,959	,277	,946
	Zihinsel Engel	33	39,57	6,20	G.İçi	3744,201	80	46,803		
	İşitme Engeli	11	40,72	7,05	Toplam		86			
	Görme Engeli	2	41,50	3,53						
	Down Sendromu	4	40,25	4,64						
	Otizm	4	43,75	5,31						
	Diğer	24	39,54	7,11						
	Toplam	87	40,02	6,66						
YUMUŞAK BAŞLILIK ALT BOYUTU	Fiziksel Engel	9	40,00	5,78	G.Arası	72,844	6	12,141	,333	,918
	Zihinsel Engel	33	40,12	5,84	G.İçi	2918,765	80	36,485		
	İşitme Engeli	11	42,00	6,98	Toplam	2991,609	86			
	Görme Engeli	2	40,00	2,82						
	Down Sendromu	4	39,00	4,76						
	Otizm	4	41,75	6,23						
	Diğer	24	39,25	6,17						
	Toplam	87	40,12	5,89						
SORUMLULUK ALT BOYUTU	Fiziksel Engel	9	30,11	4,93	G.Arası	64,750	6	10,792	,541	,776
	Zihinsel Engel	33	30,03	4,26	G.İçi	1596,169	80	19,952		
	İşitme Engeli	11	31,45	4,94	Toplam	1660,920	86			
	Görme Engeli	2	30,00	1,41						
	Down Sendromu	4	30,50	5,50						
	Otizm	4	33,25	3,20						
	Diğer	24	29,58	4,20						
	Toplam	87	30,26	4,39						

Tablo 4.37 (devamı). Engelli Çocuğu Bulunan Ebeveynlerin Sıfatlara Dayalı Kişilik Testi Alt Boyutları Puanlarının Çocuğun Engel Türü Değişkenine Göre ANOVA Sonuçları

<i>Merhamet Ölçeği Alt Boyutları</i>		<i>f, \bar{x} ve SS Değerleri</i>			<i>ANOVA Sonuçları</i>									
		<i>N</i>	<i>\bar{x}</i>	<i>SS</i>	<i>Var. K.</i>	<i>KT</i>	<i>Sd</i>	<i>KO</i>	<i>F</i>	<i>p</i>				
DUYGUSAL DENGESİZLİK ALT BOYUTU	Fiziksel Engel	9	30,88	3,05	G.Arası	168,228	6	28,038	1,988	,077				
	Zihinsel Engel	33	30,45	2,90							G.İçi	1128,048	80	14,101
	İşitme Engeli	11	31,54	4,36										
	Görme Engeli	2	28,00	1,41										
	Down Sendromu	4	26,25	3,86										
	Otizm	4	34,50	3,69										
	Diğer	24	31,25	4,68										
	Toplam	87	30,79	3,88										
DENEYİME AÇIKLIK ALT BOYUTU	Fiziksel Engel	9	33,55	11,33	G.Arası	158,907	6	26,484	,792	,579				
	Zihinsel Engel	33	36,81	5,25							G.İçi	2675,438	80	33,443
	İşitme Engeli	11	37,72	4,71										
	Görme Engeli	2	37,50	,707										
	Down Sendromu	4	35,00	3,82										
	Otizm	4	38,50	3,00										
	Diğer	24	35,12	4,04										
	Toplam	87	36,13	5,74										

p<.05

Tablo 4.37.'e göre engelli çocuğu bulunan ebeveynlerin, çocuklarının engel türü değişkenine göre SDKT alt boyut puanlarının nasıl değiştiiğini anlamak amacıyla ANOVA testi yapıldığı görülmektedir. Ebeveynlerin SDKT alt boyutları puan ortalamaları incelendiğinde; dışa dönüklük alt boyutunda, fiziksel engelli çocuğu bulunan ebeveynlerin $\bar{x}=40.00$, zihinsel engelli çocuğu olanların $\bar{x}=39.57$, işitme engelli çocuğu olanların $\bar{x}=40.72$, görme engelli olanların $\bar{x}=41.50$, down sendromlu çocuğu olanların $\bar{x}=40.25$, otizmlili çocuğu olanların $\bar{x}=43.75$ ve diğer engel türlerine sahip çocuğu olan ebeveynlerin ise $\bar{x}=39.54$ olduğu görülmektedir. Ayrıca yumuşak başlılık alt boyutlarında fiziksel engelli çocuğu bulunan ebeveynlerin puan ortalamasının $\bar{x}=40.00$, zihinsel engelli çocuğu olanların $\bar{x}=40.12$, işitme engelli çocuğu olanların $\bar{x}=42.00$, görme engelli çocuğu bulunanların $\bar{x}=40.00$, down sendromlu çocuğu bulunanların $\bar{x}=39.00$, otizmlili çocuğu olanların $\bar{x}=41.75$ ve diğer engel grubuna sahip çocuğu bulunanların ise $\bar{x}=39.25$ olduğu görülmüştür. Sorumluluk alt boyutu puan ortalamalarına göre; fiziksel engelli çocuğu olanların $\bar{x}=30.11$, zihinsel engelli çocuğu olanların $\bar{x}=30.03$, işitme engelli çocuğu bulunanların $\bar{x}=31.45$, görme engelli çocuğu bulunanların $\bar{x}=30.00$, down sendromlu çocuğu bulunanların $\bar{x}=30.50$, otizmlili çocuğu olanların $\bar{x}=33.25$ ve diğer engel gruplarına sahip çocuğu bulunanların ise $\bar{x}=29.58$ olduğu saptanmıştır. Duygusal dengesizlik alt boyutuna gelindiğinde; fiziksel engelli çocuğu bulunanların $\bar{x}=30.88$, zihinsel engelli çocuğu bulunanların $\bar{x}=30.45$, işitme engelli çocuğu bulunanların $\bar{x}=31.54$, görme engelli çocuğu bulunanların $\bar{x}=28.00$, down sendromlu çocuğu bulunanların $\bar{x}=26.25$, otizmlili çocuğu olanların $\bar{x}=34.50$ ve diğer engel gruplarına sahip çocuğu olanların ise $\bar{x}=31.25$ puan ortalamasına sahip olduğu görülmektedir. Deneyime açıklık alt boyutunda ise fiziksel engelli çocuğu bulunanların $\bar{x}=33.55$, zihinsel engelli çocuğu bulunanların $\bar{x}=36.81$, işitme engelli çocuğu olanların $\bar{x}=37.72$, görme engelli çocuğu bulunanların $\bar{x}=37.50$, down sendromlu çocuğu bulunanların $\bar{x}=35.00$, otizmlili çocuğu bulunanların $\bar{x}=38.50$ ve diğer engel gruplarına sahip çocuğu olan ebeveynlerin ise $\bar{x}=35.12$ olduğu saptanmıştır. Bununla birlikte engelli çocuğu bulunan ebeveynlerin SDKT alt boyutları puan ortalamaları ile engel türü değişkeni arasında anlamlı bir ilişki saptanmamıştır ($p>.05$).

Tablo 4.38. Engelli Çocuğu Bulunan Ebeveynlerin Merhamet Puanlarının Çocuğun Engel Türü Değişkenine Göre ANOVA Sonuçları

Çocuğun Engel Türü	N	\bar{x}	SS	Var. K.	KT	Sd	KO	F	P
Fiziksel Engel	9	65,77	9,07	G.Arası	807,457	6	134,576	1,138	,348
Zihinsel Engel	33	72,54	11,59	G.İçi	9460,957	80	118,262		
İşitme Engeli	11	76,81	9,76	Toplam	10268,414	86			
Görme Engeli	2	64,50	7,77						
Down Sendromu	4	70,50	9,84						
Otizm	4	67,75	9,91						
Diğer	24	72,33	11,22						
Toplam	87	71,82	10,92						

p<.05

Tablo 4.37. incelendiğinde engelli çocuğu bulunan ebeveynlerin merhamet puan ortalamalarının, çocuklarının engel türüne göre değişip değişmediğini belirlemek amacıyla ANOVA testi yapıldığı görülmektedir. ANOVA testi sonuçları incelendiğinde, fiziksel engelli çocuğu olan ebeveynlerin merhamet puan ortalamaları $\bar{x}=65.77$, zihinsel engelli çocuğu olanların $\bar{x}=72.54$, işitme engelli çocuğu olanların $\bar{x}=76.81$, görme engelli çocuğu olanların $\bar{x}=64.50$, down sendromlu çocuğu olanların $\bar{x}=70.50$, otizmlili çocuğu olanların $\bar{x}=67.75$ ve diğer engel türüne sahip çocuğu olan ebeveynlerin ise $\bar{x}=72.33$ olduğu saptanmıştır. Bununla birlikte engelli çocuğu bulunan ebeveynlerin merhamet puanlarının çocuklarının engel türüne değişkenine göre farklılaşmadığı ve aralarında anlamlı bir ilişki bulunmadığı görülmektedir ($p>.05$).

Tablo 4.39. Engelli Çocuğu Bulunan Ebeveynlerin Merhamet Ölçeği Alt Boyutları Puanlarının Çocuğun Engel Türü Değişkenine Göre ANOVA Sonuçları

<i>Merhamet Ölçeği Alt Boyutları</i>		<i>f, \bar{x} ve SS Değerleri</i>			<i>ANOVA Sonuçları</i>					
		<i>N</i>	<i>\bar{x}</i>	<i>SS</i>	<i>Var. K.</i>	<i>KT</i>	<i>Sd</i>	<i>KO</i>	<i>F</i>	<i>p</i>
SEVECENLİK ALT BOYUTU	Fiziksel Engel	9	16,55	1,94	G.Arası	45,563	6	7,594	,800	,573
	Zihinsel Engel	33	17,09	3,32	G.İçi	759,495	80			
	İşitme Engeli	11	17,63	2,87	Toplam	805,057	86			
	Görme Engeli	2	18,00	2,82						
	Down Sendromu	4	18,50	3,00						
	Otizm	4	14,50	3,10						
	Diğer	24	17,50	3,14						
	Toplam	87	17,18	3,05						
UMURSAMAZLIK ALT BOYUTU	Fiziksel Engel	9	7,88	3,59	G.Arası	97,909	6	16,318	1,384	,231
	Zihinsel Engel	33	8,48	3,16	G.İçi	942,942	80	11,787		
	İşitme Engeli	11	10,54	3,80	Toplam	1040,851	86			
	Görme Engeli	2	5,00	1,41						
	Down Sendromu	4	8,50	3,41						
	Otizm	4	11,25	1,89						
	Diğer	24	8,66	3,76						
	Toplam	87	8,78	3,47						
PAYLAŞIM BİLİNCİNDE OLMA ALT BOYUTU	Fiziksel Engel	9	13,44	4,12	G.Arası	68,150	6	11,358	,637	,700
	Zihinsel Engel	33	15,30	4,26	G.İçi	1426,953	80	17,837		
	İşitme Engeli	11	14,18	4,79	Toplam	1495,103	86			
	Görme Engeli	2	12,00	7,07						
	Down Sendromu	4	14,25	5,05						
	Otizm	4	12,25	3,86						
	Diğer	24	14,87	3,66						
	Toplam	87	14,58	4,16						

Tablo 4.39 (devamı). Engelli Çocuğu Olan Ebeveynlerin Merhamet Ölçeği Alt Boyutları Puanlarının Çocuğun Engel Türü Değişkenine Göre ANOVA Sonuçları

<i>Merhamet Ölçeği Alt Boyutları</i>		<i>f, \bar{x} ve SS Değerleri</i>			<i>ANOVA Sonuçları</i>					
		<i>N</i>	<i>\bar{x}</i>	<i>SS</i>	<i>Var. K.</i>	<i>KT</i>	<i>Sd</i>	<i>KO</i>	<i>F</i>	<i>p</i>
BAĞLANTISIZLIK ALT BOYUTU	Fiziksel Engel	9	7,55	3,08	G.Arası	53,321	6	8,887	,912	,490
	Zihinsel Engel	33	8,93	3,17	G.içi	779,116	80	9,739		
	İşitme Engeli	11	10,27	2,79	Toplam	832,437	86			
	Görme Engeli	2	7,00	4,24						
	Down Sendromu	4	8,25	3,09						
	Otizm	4	10,25	3,77						
	Diğer	24	8,83	3,04						
	Toplam	87	8,91	3,11						
BİLİNÇLİ FARKINDALIK ALT BOYUTU	Fiziksel Engel	9	14,33	2,00	G.Arası	91,895	6	15,316	1,178	,326
	Zihinsel Engel	33	16,18	3,30	G.içi	1039,830	80	12,998		
	İşitme Engeli	11	15,63	3,61	Toplam	1131,724	86			
	Görme Engeli	2	18,00	2,82						
	Down Sendromu	4	14,75	2,75						
	Otizm	4	12,00	4,24						
	Diğer	24	15,37	4,39						
	Toplam	87	15,48	3,62						
İLİŞKİ KESME ALT BOYUTU	Fiziksel Engel	9	7,22	2,77	G.Arası	123,188	6	20,531	1,606	,156
	Zihinsel Engel	33	7,93	3,48	G.içi	1022,559	80	12,782		
	İşitme Engeli	11	11,00	4,21	Toplam	1145,747	86			
	Görme Engeli	2	5,50	,707						
	Down Sendromu	4	7,50	3,10						
	Otizm	4	9,50	5,00						
	Diğer	24	8,87	3,55						
	Toplam	87	8,50	3,65						

p<.05

Tablo 4.39. incelendiğinde engelli çocuğu bulunan ebeveynlerin merhamet alt boyutları ile engel türü değişkeni arasında anlamlı ilişki olup olmadığını anlamak amacıyla ANOVA testi yapıldığı görülmektedir. ANOVA testi sonuçları incelendiğinde sevecenlik alt boyutu puan ortalamalarının; fiziksel engelli çocuğu bulunan ebeveynlerin $\bar{x}=16.55$, zihinsel engelli çocuğu olanların $\bar{x}=17.09$, işitme engelli çocuğu olanların $\bar{x}=17.63$, görme engelli çocuğu olanların $\bar{x}=17.63$, down sendromlu çocuğu olanların $\bar{x}=18.50$, otizmlili çocuğu olanların $\bar{x}=14.50$ ve diğer engel türlerine sahip çocuğu olanların ise $\bar{x}=17.50$ olduğu saptanmıştır. Umursamazlık alt boyutu puan ortalamalarına bakıldığında; fiziksel engelli çocuğu olanların $\bar{x}=7.88$, zihinsel engelli çocuğu olanların $\bar{x}=8.48$, işitme engelli çocuğu olanların $\bar{x}=10.54$, görme engelli çocuğu olanların $\bar{x}=5.00$, down sendromlu çocuğu olanların $\bar{x}=8.50$, otizmlili çocuğu olanların $\bar{x}=11.25$ ve diğer engel türlerine sahip çocuğu olanların ise $\bar{x}=8.66$ olduğu belirlenmiştir. Ayrıca paylaşım bilincinde olma alt boyutu puan ortalamaları; fiziksel engelli çocuğu olanların $\bar{x}=13.44$, zihinsel engelli çocuğu olanların $\bar{x}=15.30$, işitme engelli çocuğu olanların $\bar{x}=14.18$, görme engelli çocuğu olanların $\bar{x}=12.00$, down sendromlu çocuğu olanların $\bar{x}=14.25$, otizmlili çocuğu olanların $\bar{x}=12.25$, diğer engel türlerine sahip çocuğu olanların ise $\bar{x}=14.87$ olduğu görülmektedir. Ebeveynlerin bağlantısızlık alt boyutu puan ortalamalarında; fiziksel engelli çocuğu olanları $\bar{x}=7.55$, zihinsel engelli çocuğu olanların $\bar{x}=8.93$, işitme engelli çocuğu olanların $\bar{x}=10.27$, görme engelli çocuğu olanların $\bar{x}=7.00$, down sendromlu çocuğu olanların $\bar{x}=8.25$, otizmlili çocuğu olanların $\bar{x}=10.25$ ve diğer engel türlerine sahip çocuğu olanların ise $\bar{x}=8.83$ olduğu belirlenmiştir. Bilinçli farkındalık alt boyutunda; fiziksel engelli çocuğu olan ebeveynler $\bar{x}=14.33$, zihinsel engelli çocuğu bulunanlar $\bar{x}=16.18$, işitme engelli çocuğu olanlar $\bar{x}=15.63$, görme engelli çocuğu olanlar $\bar{x}=18.00$, down sendromlu çocuğu olanlar $\bar{x}=14.75$, otizmlili çocuğu olanlar $\bar{x}=12.00$, diğer engel türlerine sahip çocuğu olanların ise $\bar{x}=15.37$ puan ortalamasına sahip olduğu görülmektedir. Bununla birlikte ilişki kesme alt boyutuna bakıldığında; fiziksel engelli çocuğa sahip ebeveynlerin puan ortalamalarının $\bar{x}=7.22$, zihinsel engelli çocuğu olanların $\bar{x}=7.93$, işitme engelli çocuğu olanların $\bar{x}=11.00$, görme engelli çocuğu olanların $\bar{x}=5.50$, down sendromlu çocuğu olanların $\bar{x}=7.50$, otizmlili çocuğu olanların $\bar{x}=9.50$ ve diğer engel türlerine sahip çocuğu olanların ise $\bar{x}=8.87$ olduğu görülmektedir. Ayrıca

engelli çocuğu bulunan ebeveynlerin merhamet alt boyutu puanlarının çocuğun engel türü yönünden anlamlı olarak farklılaşmadığı görülmüştür ($p>.05$).

Tablo 4.40. Engelli Çocuğu Olan Ebeveynlerin Öz Anlayış Puanlarının Çocuğun Engel Sebebi Değişkenine Göre ANOVA Sonuçları

Engel Sebebi	N	\bar{x}	SS	Var. K.	KT	Sd	KO	F	P
Doğum öncesi	45	66,86	13,05	G.Arası	587,684	2	293,842	2,265	,110
Doğum Anı	16	73,75	10,01	G.İçi	10896,546	84	129,721		
Doğum Sonrası	26	67,42	8,70	Toplam	11484,230	86			
Toplam	87	68,29	11,55						

$p<.05$

Tablo 4.39. incelendiğinde engelli çocuğu bulunan ebeveynlerin öz anlayış puanları ile çocuğun engel sebebi arasında anlamlı bir ilişkisini belirlemek amacıyla ANOVA testi yapılmıştır. Engelli çocuğu bulunan ebeveynlerin çocuğun engel sebebi doğum öncesi, doğum anı ve doğum sonrası olmak üzere üç farklı değişken yönünden incelenmiştir. Doğum öncesinde engel durumu oluşan ebeveynlerin öz anlayış puan ortalamaları $\bar{x}=66.86$, doğum anında oluşanların $\bar{x}=73.75$, doğum sonrasında engel durumu oluşanların ise $\bar{x}=67.42$ olduğu görülmektedir. Bununla birlikte ebeveynlerin öz anlayış puanları ile çocuğun engel sebebi arasında anlamlı bir ilişki olmadığı belirlenmiştir ($p>.05$).

Tablo 4.41. Engelli Çocuğu Olan Ebeveynlerin Sıfatlara Dayalı Kişilik Testi Alt Boyutları Puanlarının Çocuğun Engel Sebebi Değişkenine Göre ANOVA Sonuçları

<i>SDKT Ölçeği Alt Boyutları</i>		<i>f, \bar{x} ve SS Değerleri</i>			<i>ANOVA Sonuçları</i>					
		<i>N</i>	<i>\bar{x}</i>	<i>SS</i>	<i>Var. K.</i>	<i>KT</i>	<i>Sd</i>	<i>KO</i>	<i>F</i>	<i>p</i>
DIŞA DÖNÜKLÜK ALT BOYUTU	Doğum öncesi	45	39,68	6,69	G.Arası	51,175	2	25,587	,570	,568
	Doğum anı	16	39,12	6,50	G.İçi	3770,779	84	44,890		
	Doğum sonrası	26	41,15	6,82	Toplam	3821,954	86			
	Toplam	87	40,02	6,66						
YUMUŞAK BAŞLILIK ALT BOYUTU	Doğum öncesi	45	39,80	5,55	G.Arası	110,871	2	55,435	1,616	,205
	Doğum anı	16	38,50	4,70	G.İçi	2880,738	84	34,295		
	Doğum sonrası	26	41,69	6,89	Toplam	2991,609	86			
	Toplam	87	40,12	5,89						
SORUMLULUK ALT BOYUTU	Doğum öncesi	45	30,42	4,34	G.Arası	68,096	2	34,048	1,796	,172
	Doğum anı	16	28,50	3,14	G.İçi	1592,824	84	18,962		
	Doğum sonrası	26	31,07	4,95	Toplam	1660,920	86			
	Toplam	87	30,26	4,39						
DUYGUSAL DENGESİZLİK ALT BOYUTU	Doğum öncesi	45	30,95	3,57	G.Arası	86,812	2	43,406	3,015	,054
	Doğum anı	16	28,81	4,30	G.İçi	1209,464	84	14,398		
	Doğum sonrası	26	31,73	4,17	Toplam	1296,276	86			
	Toplam	87	30,79	3,88						
DENEYİME AÇIKLIK ALT BOYUTU	Doğum öncesi	45	36,44	4,98	G.Arası	20,868	2	10,434	,312	,733
	Doğum anı	16	35,12	7,14	G.İçi	2813,476	84	33,494		
	Doğum sonrası	26	36,23	6,17	Toplam	2834,345	86			
	Toplam	87	36,13	5,74						

Tablo 4.41.'de engelli çocuğu bulunan ebeveynlerin SDKT alt boyutları puanlarının çocuğun engel sebebi değişkenine göre anlamlı olarak farklılaşıp farklılaşmadığı kontrol edilmiştir. Ebeveynlerin SDKT alt boyutları puan ortalamaları; dışa dönüklük alt boyutunda, doğum öncesinde $\bar{x}=39.68$, doğum anında $\bar{x}=39.12$, doğumdan sonra $\bar{x}=41.15$; yumuşak başlılık alt boyutunda doğum öncesinde $\bar{x}=39.80$, doğum anında $\bar{x}=38.50$, doğumdan sonra $\bar{x}=41.69$; sorumluluk alt boyutunda doğumdan önce $\bar{x}=30.42$, doğum esnasında $\bar{x}=28.50$, doğumdan sonra $\bar{x}=31.07$; duygusal dengesizlik alt boyutuna bakıldığında, doğum öncesi $\bar{x}=30.95$, doğum anında $\bar{x}=28.81$ ve doğumdan sonra $\bar{x}=31.73$; deneyime açıklık alt boyutuna bakıldığında ise doğumdan önce $\bar{x}=36.44$, doğum anında $\bar{x}=35.12$ ve doğumdan sonra $\bar{x}=36.23$ olduğu belirlenmiştir. Ayrıca engelli çocuğu bulunan ebeveynlerin SDKT puanlarının çocuğun engel türü değişkenine göre anlamlı olarak farklılaşmadığı görülmüştür ($p>.05$).

Tablo 4.42. Engelli Çocuğu Olan Ebeveynlerin Merhamet Puanlarının Çocuğun Engel Sebebi Değişkenine Göre ANOVA Sonuçları

Engel Sebebi	N	\bar{x}	SS	Var. K.	KT	Sd	KO	F	P
Doğum öncesi	45	71,35	10,90	G.Arası	122,011	2	61,006	,505	,605
Doğum anı	16	74,31	13,01	G.İçi	10146,402	84	120,791		
Doğum sonrası	26	71,11	9,73	Toplam	10268,414	86			
Toplam	85	71,82							

$p<.05$

Tablo 4.42. incelendiğinde engelli çocuğu bulunan ebeveynlerin merhamet puan ortalamalarının çocuğun engel türü değişkeni yönünden anlamlı olarak farklılaşıp farklılaşmadığı incelenmiş ve sonuçlar şu şekilde belirlenmiştir. ANOVA testi sonuçlarına göre; doğum öncesinde meydana gelen engel türleri yönünden ebeveynlerin merhamet puan ortalaması $\bar{x}=71.35$, doğum anında $\bar{x}=74.31$, doğumdan sonra meydana gelenler içinse $\bar{x}=71.11$ olduğu belirlenmiştir. Ayrıca çocuğun engel türü değişkeni açısından ebeveynlerin merhamet puanlarının anlamlı olarak değişmediği saptanmıştır ($p>.05$).

Tablo 4.43. Engelli Çocuğu Olan Ebeveynlerin Merhamet Ölçeği Alt Boyutları Puanlarının Çocuğun Engel Nedeni Değişkenine Göre ANOVA Sonuçları

<i>Merhamet Ölçeği Alt Boyutları</i>		<i>f, \bar{x} ve SS Değerleri</i>			<i>ANOVA Sonuçları</i>					
		<i>N</i>	<i>\bar{x}</i>	<i>SS</i>	<i>Var. K.</i>	<i>KT</i>	<i>Sd</i>	<i>KO</i>	<i>F</i>	<i>p</i>
SEVECENLİK ALT BOYUTU	Doğum öncesi	45	17,00	3,16	G.Arası	6,673	2	3,336	,351	,705
	Doğum anı	16	17,75	2,08	G.İçi	798,385	84	9,505		
	Doğum sonrası	26	17,15	3,41	Toplam	805,057	86			
	Toplam	87	17,18	3,05						
UMURSAMAZLIK ALT BOYUTU	Doğum öncesi	45	8,55	3,74	G.Arası	36,501	2	18,052	1,509	,227
	Doğum anı	16	10,12	3,46	G.İçi	1004,746	84	11,961		
	Doğum sonrası	26	8,34	2,88	Toplam	1040,851	86			
	Toplam	87	8,78	3,47						
PAYLAŞIM BİLİNCİNDE OLMA ALT BOYUTU	Doğum öncesi	45	14,68	4,32	G.Arası	5,094	2	2,547	,144	,866
	Doğum anı	16	14,87	4,11	G.İçi	1490,010	84	17,738		
	Doğum sonrası	26	14,23	4,06	Toplam	1495,103	86			
	Toplam	87	14,58	4,16						
BAĞLANTISIZLIK ALT BOYUTU	Doğum öncesi	45	9,06	3,23	G.Arası	18,584	2	9,292	,959	,387
	Doğum anı	16	9,56	3,82	G.İçi	813,853	84	9,689		
	Doğum sonrası	26	8,26	2,30	Toplam	832,437	86			
	Toplam	87	8,91	3,11						
BİLİNÇLİ FARKINDALIK ALT BOYUTU	Doğum öncesi	45	15,22	3,82	G.Arası	11,547	2	5,774	5,774	,433
	Doğum anı	16	15,31	3,30	G.İçi	1120,177	84	13,335		
	Doğum sonrası	26	16,03	3,53	Toplam	1131,724	86			
	Toplam	87	15,48	3,62						
İLİŞKİ KESME ALT BOYUTU	Doğum öncesi	45	8,48	3,73	G.Arası	1,964	2	,982	,072	,930
	Doğum anı	16	8,25	3,21	G.İçi	1143,783	84	13,616		
	Doğum sonrası	26	8,69	3,87	Toplam	1145,747	76			
	Toplam	87	8,50	3,65						

Tablo 4.43. de ebeveynlerin merhamet alt boyutu puanlarının engel türü değişkeni açısından anlamlı değişip değişmediği incelenmeye çalışılmıştır. Engelli çocuğu bulunan ebeveynlerin merhamet alt boyutu puanlarının engel türü değişkeni yönünden puan ortalamaları şöyledir: Sevecenlik alt boyutu için doğum öncesi engel oluşan ebeveynlerin $\bar{x}=17.00$, doğum anında oluşanların $\bar{x}=17.75$ ve doğumdan sonra meydana gelen engel durumları için $\bar{x}=17.15$ olduğu görülmüştür. Umursamazlık alt boyutuna gelindiğinde engel sebebi yönünden doğum öncesi $\bar{x}=8.55$, doğum anı $\bar{x}=10.12$ ve doğum sonrası için $\bar{x}=8.34$ olduğu saptanmıştır. Paylaşım bilincinde olma alt boyutunda ise doğum öncesi $\bar{x}=14.68$, doğum anında $\bar{x}=14.87$, doğum sonrasında ise $\bar{x}=14.23$ olduğu görülmüştür. Bağlantısızlık alt boyutunda doğum öncesi $\bar{x}=9.06$, doğum anı $\bar{x}=9.56$ ve doğum sonrası ise $\bar{x}=8.26$ bulunmuştur. Bilinçli farkındalık alt boyutunda doğum öncesinde $\bar{x}=15.22$, doğum anında $\bar{x}=15.31$ ve doğum sonrası $\bar{x}=16.03$ olduğu belirlenmiştir. İlişki kesme alt boyutunda doğum öncesi $\bar{x}=8.48$, doğum anı $\bar{x}=8.25$ ve doğum sonrası ise $\bar{x}=8.69$ olduğu belirlenmiştir. Ayrıca engelli çocuğu bulunan ebeveynlerin çocuklarının engel türüne göre merhamet alt boyutları olan sevecenlik, umursamazlık, paylaşım bilincinde olma, bağlantısızlık, bilinçli farkındalık ve ilişki kesme boyutları ile anlamlı olarak değişmediği saptanmıştır ($p>.05$).

Tablo 4.44. Öz Anlayış, Kişilik Özellikleri ve Merhamet Arasında Basit Korelasyon Katsayıları, Ortalama ve Standart Sapma Değerleri

<i>Değişkenler</i>	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14
1.ÖZ ANLAYIŞ														
2.SIFATLARA DAYALI KİŞİLİK	-,061													
3.Dışa Dönüklük	,008	,904**												
4.Yumuşak Başlılık	-,053	,909**	,853**											
5.Sorumluluk	-,021	,758**	,577**	,585**										
6.Duygusal Dengesizlik	-,194**	,527**	,308**	,403**	,422**									
7.Deneyimlere Açıklık	-,036	,811**	,680**	,628**	,555**	,229**								
8.MERHAMET	,365**	-,129	-,109	-,125	-,113	-,195**	-,031							
9.Sevecenlik	,429**	-,251**	-,228**	-,219**	-,193*	-,195**	-,165	,505**						
10.Umursamazlık	,077	,110	,134	,096	,021	,074	,071	,471**	-,105**					
11.Paylaşım Bilincinde Olma	,297**	-,083	-,042	-,047	-,116	-,121	-,054	,566**	,337**	-,155**				
12.Bağlantısızlık	,085	,010	,015	-,005	,022	-,037	,018	,555**	,086	,621**	-,098			
13.Bilinçli Farkındalık	,196**	-,221**	-,216**	-,238**	-,184*	-,271**	-,019	,500**	,535**	-,205**	,412**	,118		
14.İlişki Kesme	,035	,054	,030	,075	,075	-,036	,048	,529**	-,164**	,439**	-,134	,541**	-,138	
Ortalama	68,38	174,40	39,96	39,19	30,10	30,51	36,04	71,98	17,12	8,65	14,84	8,80	15,97	8,29
S	11,27	20,98	6,35	6,28	30,51	3,66	5,76	10,57	3,00	3,58	4,08	3,31	3,29	3,51

N=183, *p<.05, **p<.01

Tablo 4.44.'deki Pearson korelasyon katsayıları incelediğinde öz anlayış toplam puanı ile merhamet toplam puanı arasında pozitif yönde anlamlı bir ilişki olduğu görülmektedir ($p < .05$). Bununla birlikte Merhamet Ölçeği alt boyutlarından; sevecenlik, paylaşım bilincinde olma ve bilinçli farkındalık alt boyutları ile öz anlayış toplam puanı arasında pozitif yönde anlamlı ilişki olduğu belirlenmiştir ($p < .05$). Ayrıca SDKT toplam puanı ile Merhamet Ölçeği toplam puanı arasında anlamlı ilişkiye rastlanmamış, Merhamet Ölçeği alt boyutlarından sevecenlik ve bilinçli farkındalık alt boyutları ile negatif yönde anlamlı değiştiği saptanmıştır ($p < .05$). SDKT alt boyutu dışa dönüklük, yumuşak başlılık ve sorumluluk alt boyutları ile Merhamet Ölçeği alt boyutlarından; sevecenlik ve bilinçli farkındalık alt boyutları ile negatif yönde anlamlı ilişki gösterdiği belirlenmiştir ($p < .05$). Bununla birlikte SDKT alt boyutu olan duygusal dengesizlik alt boyutunun, Merhamet Ölçeği alt boyutlarından sevecenlik, bilinçli farkındalık alt boyutları ile negatif anlamlı ilişkisi olduğu, Öz Anlayış ve Merhamet Ölçeği toplam puanları ile de negatif yönde anlamlı ilişki gösterdiği belirlenmiştir ($p < .05$). Ayrıca SDKT alt boyutu deneyime açıklık boyutunun Öz Anlayış, Merhamet ve Merhamet Ölçeği alt boyutları ile anlamlı ilişkisi olmadığı görülmektedir ($p > .05$). Merhamet Ölçeği sevecenlik alt boyutu ile umursamazlık ve ilişki kesme alt boyutlarının negatif yönde anlamlı ilişki gösterdiği, bilinçli farkındalık ve paylaşım bilincinde olma alt boyutlarında ise pozitif yönde anlamlı ilişki olduğu saptanmıştır ($p < .05$). Ayrıca umursamazlık alt boyutunun, paylaşım bilincinde olma ve bilinçli farkındalık boyutları ile negatif yönde anlamlı ilişki gösterdiği, ilişki kesme ve bağlantısızlık alt boyutlarında ise pozitif yönde anlamlı ilişki gösterdiği belirlenmiştir. Paylaşım bilincinde olma alt boyutu ile bilinçli farkındalık alt boyutu arasında pozitif yönde anlamlı ilişki olduğu gözlenmiş ($p < .05$), bağlantısızlık alt boyutu ile ilişki kesme alt boyutunun da pozitif yönde anlamlı ilişkisi olduğu belirlenmiştir ($p < .05$).

BEŞİNCİ BÖLÜM

TARTIŞMA VE DEĞERLENDİRME

Bu bölümde araştırmaya ilişkin sonuçlara, tartışmalara ve bulgular üzerinden yer verilecek önerilere yer verilmiştir.

5.1. Tartışma ve Yorum

Araştırmada, engelli çocuğu olan ve olmayan ebeveynlerin öz anlayış, kişilik ve merhamet ile merhamet alt boyutları puanlarının anlamlı değişip değişmediğini ortaya koymak amaçlanmıştır. Araştırma sonucunda, engelli çocuğu olan ve olmayan ebeveynlerin cinsiyet, ebeveynin öğrenim durumu, aylık gelir düzeyi, aile yapısı, ailede engelli çocuğun bulunması ve ayrıca engelli çocuğu bulunan aileler için çocuğun engel türü, engel sebebi değişkenleri yönünden incelenmiştir. Elde edilen veriler aşağıdaki gibidir:

Normal çocuğu olan ebeveynlerin cinsiyet faktörünün öz anlayış puan ortalamaları üzerindeki etkisinin incelenmiş, normal çocuğu olan erkek ebeveynlerin puan ortalamaları $\bar{x}=66,26$ ve kadınların $\bar{x}=70,48$ olduğu belirlenmiştir. p değeri incelendiğinde cinsiyet faktörünün normal çocuğu olan ebeveynlerin öz anlayış düzeyleri arasında anlamlı bir ilişkiye rastlanmamıştır ($p>.05$). Engelli çocuğu olan ebeveynlerin öz anlayış puan ortalamaları cinsiyet faktörü ile ilişkisinde erkek ebeveynlerin puan ortalaması $\bar{x}=68,13$ iken kadın ebeveynlerin puan ortalaması $\bar{x}=68.13$ olarak belirlenmiştir. p değeri incelendiğinde engelli çocuğu olan ebeveynlerin öz anlayış düzeylerinin cinsiyet yönünden anlamlı ilişkisi olmadığı belirlenmiştir.

Normal çocuğu olan ebeveynlerin cinsiyetleri ile SDKT puan ortalamaları üzerindeki etkisinin incelenmiş ve dışa dönüklük alt boyutunda, normal çocuğu olan erkek ebeveynlerin puan ortalamaları $\bar{x}=38.97$ ve kadınların $\bar{x}=40.78$ olduğu belirlenmiştir. Bununla birlikte yumuşak başlılık alt boyutunda erkek ebeveynlerin puan

ortalamları $\bar{x}=38.28$, kadınların $\bar{x}=39.44$ olduğu görülmektedir. Sorumluluk alt boyutunda erkek ebeveynlerin puan ortalamaları $\bar{x}=29.84$, kadınları ise $\bar{x}=30.08$ olduğu belirlenmiştir. Duygusal dengesizlik alt boyutunda erkek ebeveynlerin $\bar{x}=30.26$, kadınların $\bar{x}=30.28$ puan ortalamasına sahip olduğu görülürken; deneyime açıklık alt boyutunda erkek ebeveynlerin $\bar{x}=35.23$ kadınların ise $\bar{x}=36.62$ olduğu görülmüştür. p değeri incelendiğinde cinsiyet faktörünün normal çocuğu olan ebeveynlerin SDKT düzeyleri ile anlamlı olarak değişmediği belirlenmiştir ($p>.05$). Engelli çocuğu olan ebeveynlerin cinsiyet faktörünün SDKT puan ortalamaları üzerindeki etkisinin incelendiğinde; dışa dönüklük alt boyutunda, engelli çocuğu olan erkek ebeveynlerin puan ortalamaları $\bar{x}=40.02$ ve kadınların $\bar{x}=40.02$ olduğu belirlenmiştir. Bununla birlikte yumuşak başlılık alt boyutunda erkek ebeveynlerin puan ortalamaları $\bar{x}=40.41$, kadınların $\bar{x}=39.84$ olduğu görülmektedir. Sorumluluk alt boyutunda erkek ebeveynlerin puan ortalamaları $\bar{x}=30.79$, kadınları ise $\bar{x}=29.75$ olduğu belirlenmiştir. Duygusal dengesizlik alt boyutunda erkek ebeveynlerin $\bar{x}=31.02$, kadınların $\bar{x}=30.56$ puan ortalamasına sahip olduğu görülürken; deneyime açıklık alt boyutunda erkek ebeveynlerin $\bar{x}=36.41$ kadınların ise $\bar{x}=35.86$ olduğu görülmüştür. p değeri incelendiğinde cinsiyet faktörünün engelli çocuğu olan ebeveynlerin SDKT düzeyleri ile anlamlı olarak değişmediği belirlenmiştir ($p>.05$).

Normal çocuğu olan ebeveynlerin merhamet puan ortalamalarının cinsiyet faktörü yönünden ilişkisi incelendiğinde normal çocuğu olan erkek ebeveynlerin puan ortalamaları $\bar{x}=72.30$, kadınların ise $\bar{x}=71.98$ olduğu belirlenmiştir. p değeri incelendiğinde normal çocuğu olan ebeveynlerin merhamet puan ortalamalarının cinsiyet yönünden anlamlı değişmediği belirlenmiştir ($p>.05$). Engelli çocuğu olan ebeveynlerin merhamet puan ortalamaları şu şekildedir: Erkek ebeveynlerin puan ortalamaları $\bar{x}=72.93$, kadınların ise $\bar{x}=70.75$ olduğu belirlenmiştir. p değeri incelendiğinde engelli çocuğu olan ebeveynlerin merhamet puan ortalamalarının cinsiyet yönünden anlamlı değişmediği belirlenmiştir ($p>.05$). Normal çocuğu olan ebeveynlerin cinsiyet faktörünün merhamet alt boyutları puan ortalamaları üzerindeki etkisinin incelendiğinde; sevecenlik alt boyutunda, normal çocuğu olan erkek ebeveynlerin puan ortalamaları $\bar{x}=16.41$ ve kadınların $\bar{x}=17.68$ olduğu

belirlenmiştir. Bununla birlikte umursamazlık alt boyutunda erkek ebeveynlerin puan ortalamaları $\bar{x}=8.22$, kadınların $\bar{x}=8.89$ olduğu görülmektedir. Paylaşım bilincinde olma alt boyutunda erkek ebeveynlerin puan ortalamaları $\bar{x}=15.15$, kadınların ise $\bar{x}=15.02$ olduğu belirlenmiştir. Bağlantısızlık alt boyutunda erkek ebeveynlerin $\bar{x}=9.00$, kadınların $\bar{x}=8.44$ puan ortalamasına sahip olduğu; bilinçli farkındalık alt boyutunda erkek ebeveynlerin $\bar{x}=16.58$, kadınların ise $\bar{x}=16.23$ olduğu görülmüştür. Ayrıca ilişki kesme alt boyutunda erkek ebeveynler $\bar{x}=8.60$ puan ortalamasına sahipken, kadınların $\bar{x}=7.64$ olduğu belirlenmiştir. p değeri incelendiğinde cinsiyet faktörünün normal çocuğu olan ebeveynlerin merhamet puan ortalamalarının sevecenlik alt boyutunda anlamlı şekilde değiştiği ($p<.05$); umursamazlık, paylaşım bilincinde olma, bağlantısızlık, bilinçli farkındalık ve ilişki kesme alt boyutlarında anlamlı olarak değişmediği belirlenmiştir ($p>.05$). Engelli çocuğu olan ebeveynlerin merhamet ölçeği alt boyutları ile cinsiyet faktörü arasındaki ilişkinin belirlenmeye çalışılmış ve şu sonuçlara ulaşılmıştır: sevecenlik alt boyutunda engelli çocuğu olan erkek ebeveynlerin merhamet puan ortalamaları $\bar{x}=17.11$, kadınların $\bar{x}=17.25$; umursamazlık alt boyutunda erkeklerin $\bar{x}=9.04$, kadınların $\bar{x}=8.52$; paylaşım bilincinde olma alt boyutunda erkeklerin $\bar{x}=14.39$, kadınların $\bar{x}=14.77$; bağlantısızlık alt boyutunda erkeklerin $\bar{x}=9.55$, kadınların $\bar{x}=8.29$; bilinçli farkındalık alt boyutunda erkeklerin $\bar{x}=15.46$, kadınların $\bar{x}=15.50$; ilişki kesme alt boyutunda ise erkeklerin $\bar{x}=9.06$, kadınların $\bar{x}=7.95$ puan ortalamasına sahip olduğu belirlenmiştir. Ayrıca p değerleri açısından sonuçlar incelendiğinde engelli çocuğu olan ebeveynlerin merhamet ölçeği alt boyutlarının puan ortalamalarının cinsiyet yönünden anlamlı olarak değişmediği belirlenmiştir ($p>.05$). Bununla birlikte Sümer (2008)'in üniversite öğrencilerinin öz anlayış düzeylerini cinsiyet, sınıf, bölüm ve sosyo-ekonomik değişkenler açısından incelemiş ve araştırma sonucunda, cinsiyet değişkeni ile öz anlayış puanlarının anlamlı olarak farklılaşmadığını tespit etmiştir. Sarı (2013) da üniversite öğrencilerinin kişilik özellikleri ve tükenmişlik düzeyleri arasındaki ilişkiyi ortaya koymaya çalıştığı çalışmasının sonucunda, kişilik özelliklerinin cinsiyet değişkeni yönünden anlamlı farklılaşmadığını saptamıştır. Bu bilgiler araştırmamızı destekler niteliktedir. Ancak Akdeniz (2014) ise farklı merhamet düzeylerine sahip üniversite öğrencilerinin depresyon, anksiyete, stres ve

duygusal zekaları ilişkisini incelerken cinsiyet faktörünün merhamet düzeylerini belirlemede etkili olduğunu; yine Tatlılıoğlu (2014) de üniversite öğrencilerinin öz saygı, karar verme stilleri ve kişilik özellikleri alt boyutlarını farklı değişkenler açısından incelemiş ve yaptığı çalışmasında, kişilik özellikleri ile cinsiyet değişkeninin ilişkili olduğunu ortaya koymuştur.

Normal çocuğu olan ebeveynlerin öz anlayış puan ortalamaları öğrenim durumu değişkeni açısından incelenmiş; okur yazar olmayan ebeveynlerin $\bar{x}=70.40$, okur yazar olan ancak diploması olmayan ebeveynlerin $\bar{x}=65.20$, ilkokul mezunu ebeveynlerin $\bar{x}=69.54$, ortaokul mezunu ebeveynlerin $\bar{x}=65.55$, lise mezunu ebeveynlerin $\bar{x}=71.00$, lisans-lisansüstü eğitim mezunu ebeveynlerin ise $\bar{x}=68.33$ olduğu belirlenmiştir. p değeri incelendiğinde öz anlayış puan ortalamalarının öğrenim durumu değişkeni açısından anlamlı olarak değişmediği görülmektedir ($p>.05$). Engelli çocuğu olan ebeveynlerin öz anlayış puan ortalamaları; okur yazar olmayan ebeveynlerin $\bar{x}=70.82$; okur yazar olan ancak diploması olmayan ebeveynlerin $\bar{x}=68.00$; ilkokul mezunu ebeveynlerin $\bar{x}=65.94$; ortaokul mezunu ebeveynlerin $\bar{x}=65.10$; lise mezunu ebeveynlerin $\bar{x}=72.75$; lisans-lisansüstü eğitim mezunu ebeveynlerin ise $\bar{x}=67.50$ olduğu belirlenmiştir. p değeri incelendiğinde öz anlayış puan ortalamalarının öğrenim durumu değişkeni açısından anlamlı olarak değişmediği görülmektedir ($p>.05$). Normal çocuğu olan ebeveynlerin SDKT puan ortalamalarının öğrenim durumu yönünden anlamlı ilişkisi incelenmiş ve sonuçlar şu şekilde elde edilmiştir: dışa dönüklük alt boyutunda okur yazar olmayan ebeveynlerin $\bar{x}=40.84$; okur yazar olan ancak diploması olmayan ebeveynlerin $\bar{x}=37.40$; ilkokul mezunu olan ebeveynlerin $\bar{x}=40.64$; ortaokul mezunu ebeveynlerin $\bar{x}=38.96$; lise mezunu ebeveynlerin $\bar{x}=39.20$ ve lisans-lisansüstü eğitim mezunu ebeveynlerin ise $\bar{x}=38.66$ puan ortalamasına sahip olduğu belirlenmiştir. Yumuşak başlılık alt boyutunda okur yazar olmayan ebeveynlerin $\bar{x}=39.24$; okur yazar olan ancak diploması olmayan ebeveynlerin $\bar{x}=36.00$; ilkokul mezunu olan ebeveynlerin $\bar{x}=39.54$; ortaokul mezunu ebeveynlerin $\bar{x}=38.59$; lise mezunu ebeveynlerin $\bar{x}=38.00$ ve lisans-lisansüstü eğitim mezunu ebeveynlerin ise $\bar{x}=38.00$ puan ortalamasına sahip olduğu belirlenmiştir. Sorumluluk alt boyutunda okur yazar olmayan ebeveynlerin

$\bar{x}=29.80$; okur yazar olan ancak diploması olmayan ebeveynlerin $\bar{x}=30.00$; ilkokul mezunu olan ebeveynlerin $\bar{x}=29.70$; ortaokul mezunu ebeveynlerin $\bar{x}=30.44$; lise mezunu ebeveynlerin $\bar{x}=30.20$ ve lisans-lisansüstü eğitim mezunu ebeveynlerin ise $\bar{x}=38.00$ puan ortalamasına sahip olduğu belirlenmiştir. Duygusal dengesizlik/nevrotizm alt boyutunda okur yazar olmayan ebeveynlerin $\bar{x}=30.36$; okur yazar olan ancak diploması olmayan ebeveynlerin $\bar{x}=29.40$; ilkokul mezunu olan ebeveynlerin $\bar{x}=30.16$; ortaokul mezunu ebeveynlerin $\bar{x}=30.88$; lise mezunu ebeveynlerin $\bar{x}=29.60$ ve lisans-lisansüstü eğitim mezunu ebeveynlerin ise $\bar{x}=27.66$ puan ortalamasına sahip olduğu belirlenmiştir. Deneyime açıklık alt boyutunda okur yazar olmayan ebeveynlerin $\bar{x}=36.36$; okur yazar olan ancak diploması olmayan ebeveynlerin $\bar{x}=37.40$; ilkokul mezunu olan ebeveynlerin $\bar{x}=36.38$; ortaokul mezunu ebeveynlerin $\bar{x}=35.18$; lise mezunu ebeveynlerin $\bar{x}=35.20$ ve lisans-lisansüstü eğitim mezunu ebeveynlerin ise $\bar{x}=34.00$ puan ortalamasına sahip olduğu belirlenmiştir. p değerleri incelendiğinde normal çocuğu olan ebeveynlerin öğrenim durumunun SDKT puan ortalamaları ile anlamlı değişmediği belirlenmiştir ($p>.05$). Engelli çocuğu olan ebeveynlerin SDKT puan ortalamaları dışı dönüklük alt boyutunda, okur yazar olmayan ebeveynlerin $\bar{x}=39.64$; okur yazar olan ancak diploması olmayan ebeveynlerin $\bar{x}=37.00$; ilkokul mezunu olan ebeveynlerin $\bar{x}=40.76$; ortaokul mezunu ebeveynlerin $\bar{x}=40.80$; lise mezunu ebeveynlerin $\bar{x}=42.50$ ve lisans-lisansüstü eğitim mezunu ebeveynlerin ise $\bar{x}=41.00$ puan ortalamasına sahip olduğu belirlenmiştir. Yumuşak başlılık alt boyutunda okur yazar olmayan ebeveynlerin $\bar{x}=38.47$; okur yazar olan ancak diploması olmayan ebeveynlerin $\bar{x}=40.06$; ilkokul mezunu olan ebeveynlerin $\bar{x}=39.91$; ortaokul mezunu ebeveynlerin $\bar{x}=41.90$; lise mezunu ebeveynlerin $\bar{x}=42.00$ ve lisans-lisansüstü eğitim mezunu ebeveynlerin ise $\bar{x}=42.00$ puan ortalamasına sahip olduğu belirlenmiştir. Sorumluluk alt boyutunda okur yazar olmayan ebeveynlerin $\bar{x}=30.11$; okur yazar olan ancak diploması olmayan ebeveynlerin $\bar{x}=30.12$; ilkokul mezunu olan ebeveynlerin $\bar{x}=29.97$; ortaokul mezunu ebeveynlerin $\bar{x}=31.20$; lise mezunu ebeveynlerin $\bar{x}=31.75$ ve lisans-lisansüstü eğitim mezunu ebeveynlerin ise $\bar{x}=27.00$ puan ortalamasına sahip olduğu belirlenmiştir. Duygusal dengesizlik/nevrotizm alt boyutunda okur yazar olmayan ebeveynlerin

$\bar{x}=29.17$; okur yazar olan ancak diploması olmayan ebeveynlerin $\bar{x}=32.12$; ilkokul mezunu olan ebeveynlerin $\bar{x}=30.41$; ortaokul mezunu ebeveynlerin $\bar{x}=30.40$; lise mezunu ebeveynlerin $\bar{x}=32.75$ ve lisans-lisansüstü eğitim mezunu ebeveynlerin ise $\bar{x}=34.50$ puan ortalamasına sahip olduğu belirlenmiştir. Deneyime açıklık alt boyutunda okur yazar olmayan ebeveynlerin $\bar{x}=33.41$; okur yazar olan ancak diploması olmayan ebeveynlerin $\bar{x}=36.56$; ilkokul mezunu olan ebeveynlerin $\bar{x}=36.61$; ortaokul mezunu ebeveynlerin $\bar{x}=37.30$; lise mezunu ebeveynlerin $\bar{x}=38.00$ ve lisans-lisansüstü eğitim mezunu ebeveynlerin ise $\bar{x}=34.50$ puan ortalamasına sahip olduğu belirlenmiştir. p değerleri incelendiğinde engelli çocuğu olan ebeveynlerin öğrenim durumunun SDKT puan ortalamaları ile anlamlı değişmediği belirlenmiştir. Normal çocuğu olan ebeveynlerin öğrenim durumu değişkeninin merhamet puan ortalamaları ile ilişkisinde; okuma yazması olmayan ebeveynlerin merhamet puan ortalamaları $\bar{x}=69.72$, okur yazar olan ancak diploması bulunmayan ebeveynlerin $\bar{x}=72.10$, ilkokul mezunu olan ebeveynlerin $\bar{x}=75.38$, ortaokul mezunu ebeveynlerin $\bar{x}=71.00$, lise mezunu ebeveynlerin $\bar{x}=68.80$ ve lisans-lisansüstü eğitimi tamamlayan ebeveynlerin ise $\bar{x}=74.33$ olduğu belirlenmiştir. Bununla birlikte öğrenim durumu değişkeninin merhamet puanları üzerinde anlamlı farklılaşmadığı görülmektedir ($p>.05$). Engelli çocuğu olan ebeveynlerin öğrenim durumu değişkeninin merhamet puan ortalamaları ise okuma yazması olmayan ebeveynlerin merhamet puan ortalamaları $\bar{x}=69.05$, okur yazar olan ancak diploması bulunmayan ebeveynlerin $\bar{x}=71.68$, ilkokul mezunu olan ebeveynlerin $\bar{x}=72.47$, ortaokul mezunu ebeveynlerin $\bar{x}=72.30$, lise mezunu ebeveynlerin $\bar{x}=76.62$ ve lisans-lisansüstü eğitimi tamamlayan ebeveynlerin ise $\bar{x}=64.00$ olduğu belirlenmiştir. Bununla birlikte engelli çocuğu olan ebeveynlerin öğrenim durumu değişkeninin merhamet puanları üzerinde anlamlı farklılaşmadığı görülmektedir ($p>.05$).

Normal çocuğu olan ebeveynlerin sevecenlik alt boyutu puan ortalamalarının öğrenim durumu değişkenine göre değerleri şu şekildedir: okuma-yazma bilmeyen ebeveynlerin puan ortalamaları $\bar{x}=17.00$, okuma yazma bilen ancak diploması olmayan ebeveynlerin $\bar{x}=17.80$, ilkokul mezunu olan ebeveynlerin $\bar{x}=17.00$, ortaokul mezunu ebeveynlerin $\bar{x}=16.74$, lise mezunu ebeveynlerin 18.80 ve lisans-

lisansüstü eğitimi tamamlayan ebeveynlerin ise $\bar{x}=17,33$ olarak belirlenmiştir. Umursamazlık alt boyutu için ebeveynlerin öğrenim değişkeni yönünden puan ortalamaları, okur-yazar olmayan ebeveynlerin $\bar{x}=7.80$, okur-yazar olan ancak diploması olmayan ebeveynlerin $\bar{x}=7.40$, ilkokul mezunu ebeveynlerin $\bar{x}=8.77$, ortaokul mezunu ebeveynlerin $\bar{x}=9.51$, lise mezunu ebeveynlerin $\bar{x}=5.20$ ve lisans-lisansüstü eğitimi mezunu ebeveynlerin ise $\bar{x}=11.00$ olarak bulunmuştur. Paylaşım bilinci alt boyutunda; okur-yazar olmayan ebeveynlerin $\bar{x}=15.20$, okur-yazar olan ancak diploması bulunmayan ebeveynlerin $\bar{x}=13.80$, ilkokul mezunu olan ebeveynlerin $\bar{x}=16.29$, ortaokul mezunu ebeveynlerin $\bar{x}=13.59$, lise mezunu ebeveynlerin $\bar{x}=15.40$ ve lisans-lisansüstü eğitimi tamamlayan ebeveynlerin puan ortalamaları ise $\bar{x}=16.66$ olarak bulunmuştur. Bağlantısızlık alt boyutunda; okur-yazar olmayan ebeveynlerin puan ortalaması $\bar{x}=7.88$, okur-yazar olan ancak diploması bulunmayan ebeveynlerin $\bar{x}=9.00$, ilkokul mezunu ebeveynlerin $\bar{x}=8.96$, ortaokul mezunu ebeveynlerin $\bar{x}=9.62$, lise mezunu ebeveynlerin $\bar{x}=6.20$, lisans-lisansüstü eğitimi tamamlayan ebeveynlerin ise $\bar{x}=8.33$ olarak belirlenmiştir. Bilinçli farkındalık alt boyutunda, okur-yazar olmayan ebeveynlerin $\bar{x}=16.08$, okur-yazar olan ancak diploması bulunmayan ebeveynlerin $\bar{x}=17.20$, ilkokul mezunu olan ebeveynlerin $\bar{x}=17.48$, ortaokul mezunu olan ebeveynlerin $\bar{x}=15.44$, lise mezunu olan ebeveynlerin $\bar{x}=16.80$, lisans-lisansüstü eğitimi mezunu ebeveynlerin ise $\bar{x}=15.00$ olduğu görülmektedir. İlişki kesme alt boyutuna gelindiğinde; okuma-yazma bilmeyen ebeveynlerin $\bar{x}=7.00$, okur-yazar olan ancak diploması bulunmayan ebeveynlerin $\bar{x}=8.00$, ilkokul mezunu olan ebeveynlerin $\bar{x}=9.32$, ortaokul mezunu olan ebeveynlerin $\bar{x}=7.92$, lise mezunu ebeveynlerin $\bar{x}=7.80$ ve lisans-lisansüstü eğitimi tamamlayan ebeveynlerin ise $\bar{x}=7.00$ puan ortalamasına sahip olduğu belirlenmiştir. p değerleri açısından incelendiğinde; normal çocuğu olan ebeveynlerin merhamet alt boyutları puan ortalamalarının öğrenim durumu değişkeni açısından anlamlı olarak değişmediği görülmektedir ($p>.05$). Engelli çocuğu olan ebeveynlerin sevecenlik alt boyutu puan ortalamalarının öğrenim durumu değişkenine göre değerleri şu şekildedir: okuma-yazma bilmeyen ebeveynlerin puan ortalamaları $\bar{x}=17.76$, okuma yazma bilen ancak diploması olmayan ebeveynlerin $\bar{x}=18.00$, ilkokul mezunu olan ebeveynlerin $\bar{x}=16.64$, ortaokul mezunu ebeveynlerin $\bar{x}=17.30$,

lise mezunu ebeveynlerin $\bar{x}=16.12$ ve lisans-lisansüstü eğitimi tamamlayan ebeveynlerin ise $\bar{x}=18.50$ olarak belirlenmiştir. Umursamazlık alt boyutu için ebeveynlerin öğrenim değişkeni yönünden puan ortalamaları, okur-yazar olmayan ebeveynlerin $\bar{x}=7.64$, okur-yazar olan ancak diploması olmayan ebeveynlerin $\bar{x}=7.37$, ilkokul mezunu ebeveynlerin $\bar{x}=9.41$, ortaokul mezunu ebeveynlerin $\bar{x}=9.40$, lise mezunu ebeveynlerin $\bar{x}=11.00$ ve lisans-lisansüstü eğitimi mezunu ebeveynlerin ise $\bar{x}=7.00$ olarak bulunmuştur. Paylaşım bilinci alt boyutunda; okur-yazar olmayan ebeveynlerin $\bar{x}=15.11$, okur-yazar olan ancak diploması bulunmayan ebeveynlerin $\bar{x}=15.18$, ilkokul mezunu olan ebeveynlerin $\bar{x}=14.35$, ortaokul mezunu ebeveynlerin $\bar{x}=12.80$, lise mezunu ebeveynlerin $\bar{x}=15.12$ ve lisans-lisansüstü eğitimi tamamlayan ebeveynlerin puan ortalamaları ise $\bar{x}=16.00$ olarak bulunmuştur. Bağlantısızlık alt boyutunda; okur-yazar olmayan ebeveynlerin puan ortalaması $\bar{x}=7.70$, okur-yazar olan ancak diploması bulunmayan ebeveynlerin $\bar{x}=7.81$, ilkokul mezunu ebeveynlerin $\bar{x}=10.05$, ortaokul mezunu ebeveynlerin $\bar{x}=8.50$, lise mezunu ebeveynlerin $\bar{x}=10.05$, lisans-lisansüstü eğitimi tamamlayan ebeveynlerin ise $\bar{x}=8.50$ olarak belirlenmiştir. Bilinçli farkındalık alt boyutunda, okur-yazar olmayan ebeveynlerin $\bar{x}=15.70$, okur-yazar olan ancak diploması bulunmayan ebeveynlerin $\bar{x}=16.12$, ilkokul mezunu olan ebeveynlerin $\bar{x}=17.00$, ortaokul mezunu olan ebeveynlerin $\bar{x}=15.37$, lise mezunu olan ebeveynlerin $\bar{x}=14.50$, lisans-lisansüstü eğitimi mezunu ebeveynlerin ise $\bar{x}=14.50$ olduğu görülmektedir. İlişki kesme alt boyutuna gelindiğinde; okuma-yazma bilmeyen ebeveynlerin $\bar{x}=6.29$, okur-yazar olan ancak diploması bulunmayan ebeveynlerin $\bar{x}=8.50$, ilkokul mezunu olan ebeveynlerin $\bar{x}=9.08$, ortaokul mezunu olan ebeveynlerin $\bar{x}=9.10$, lise mezunu ebeveynlerin $\bar{x}=11.12$ ve lisans-lisansüstü eğitimi tamamlayan ebeveynlerin ise $\bar{x}=4.00$ puan ortalamasına sahip olduğu belirlenmiştir. p değerleri açısından incelendiğinde; engelli çocuğu olan ebeveynlerin merhamet alt boyutlarından bağlantısızlık alt boyutu ile öğrenim durumu değişkeni arasında anlamlı ilişki görülürken ($p<.05$); sevecenlik, umursamazlık, paylaşım bilincinde olma, bilinçli farkındalık ve ilişki kesme boyutunun puan ortalamalarının öğrenim durumu değişkeni açısından anlamlı olarak değişmediği görülmektedir ($p>.05$).

Erdoğan (2017) araştırmasında, mutluluğun saldırganlık ve merhamet düzeyleri ile olan ilişkisini ortaya koymuş ve farklı demografik değişkenler açısından incelemiştir. Araştırma sonucunda; anne-babanın öğrenim durumu değişkeni açısından merhamet toplam puanı ile alt boyutları puanlarının anlamlı olarak değişmediğini, yine Yılmaz (2009) üniversite öğrencileri ile yaptığı çalışmada öğrenim durumu değişkeni ile öz anlayış puanları arasında anlamlı farklılığın olmadığı belirtmiştir. Bu bulgular çalışmamızı destekler niteliktedir.

Normal çocuğu olan ebeveynlerin öz anlayış puan ortalamalarının aylık gelir düzeyi yönünden anlamlılığı incelenmiş; 2000 TL altı gelir düzeyine sahip ebeveynlerin öz anlayış puan ortalamaları $\bar{x}=68.56$, 2000-4000 TL gelire sahip olanların $\bar{x}=68.50$ ve 4000-6000 TL gelire sahip olanların ise $\bar{x}=63.50$ puan ortalamasına sahip olduğu belirlenmiştir. p değerleri incelendiğinde normal çocuğu olan ebeveynlerin öz anlayış puan ortalamalarının aylık gelir düzeyi değişkeni ile arasında anlamlı ilişkiye rastlanmamıştır ($p>.05$). Engelli çocuğu olan ebeveynlerin öz anlayış puan ortalamalarının aylık gelir düzeyi yönünden anlamlılığı incelenmiştir. 2000 TL altı gelir düzeyine sahip ebeveynlerin öz anlayış puan ortalamaları $\bar{x}=68.48$, 2000-4000 TL gelire sahip olanların $\bar{x}=67.64$ görülürken, 4000-6000 TL gelire sahip olanların ebeveyn olmadığı belirlenmiştir. p değerleri incelendiğinde engelli çocuğu olan ebeveynlerin öz anlayış puan ortalamalarının aylık gelir düzeyi değişkeni ile arasında anlamlı ilişkiye rastlanmamıştır ($p>.05$). Ayrıca normal çocuğu olan ebeveynlerin SDKT puan ortalamaları ile aylık gelir düzeyi arasındaki ilişki incelenmiştir. Elde edilen bulgular; dışa dönüklük alt boyutu puan ortalamaları, 2000 TL altı gelire sahip ebeveynlerin $\bar{x}=40.10$, 2000-4000 TL gelire sahip ebeveynlerin $\bar{x}=36.75$ ve 4000-6000 TL gelire sahip ebeveynlerin puan ortalamasının ise $\bar{x}=38.00$ olduğu belirlenmiştir. Yumuşak başlılık alt boyutunda 2000 TL alt gelire sahip ebeveynlerin $\bar{x}=39.01$, 2000-4000 TL gelire sahip ebeveynlerin $\bar{x}=37.25$ ve 4000-6000 TL gelire sahip ebeveynlerin ise $\bar{x}=36.50$ puan ortalamasına sahip olduğu belirlenmiştir. Sorumluluk alt boyutunda 2000 TL altı geliri olan ebeveynlerin $\bar{x}=30.10$, 2000-4000 TL geliri olanların $\bar{x}=26.50$ ve 4000-6000 TL geliri olanların ise $\bar{x}=31.00$ puan ortalamasına sahip olduğu görülmektedir. Duygusal dengesizlik/nevrotizm alt

boyutunda 2000 TL altı gelire sahip ebeveynlerin $\bar{x}=30.43$, 2000-4000 TL gelire sahip ebeveynlerin $\bar{x}=25.50$ ve 4000-6000 TL geliri olanların ise $\bar{x}=32.50$ olduğu saptanmıştır. Deneyime açıklık alt boyutunda 2000 TL altı gelire sahip ebeveynlerin $\bar{x}=36.37$, 2000-4000 TL geliri olanların $\bar{x}=28.25$ ve 4000-6000 TL geliri olanların $\bar{x}=32.50$ olduğu belirlenmiştir. p değerlerine bakıldığında normal çocuğu olan ebeveynlerin aylık gelir düzeyinin SDKT puan ortalamaları yönünden duygusal dengesizlik/nevrotizm ve deneyime açıklık alt boyutlarının anlamlı olarak değiştiği, dışa dönüklük, yumuşak başlılık ve sorumluluk alt boyutlarında ise anlamlı bir farklılık olmadığı belirlenmiştir ($p>.05$). Engelli çocuğu olan ebeveynlerin SDKT puan ortalamaları ile aylık gelir düzeyi arasındaki ilişki ise; dışa dönüklük alt boyutu puan ortalamaları, 2000 TL altı gelire sahip ebeveynlerin $\bar{x}=40.27$, 2000-4000 TL gelire sahip ebeveynlerin $\bar{x}=38.71$; yumuşak başlılık alt boyutunda 2000 TL altı gelire sahip ebeveynlerin $\bar{x}=40.19$ ve 2000-4000 TL gelire sahip ebeveynlerin $\bar{x}=39.78$ puan ortalamasına sahip olduğu görülmektedir. Ayrıca sorumluluk alt boyutunda 2000 TL altı geliri olan ebeveynlerin $\bar{x}=30.34$, 2000-4000 TL geliri olanların $\bar{x}=29.85$, duygusal dengesizlik/nevrotizm alt boyutunda 2000 TL altı gelire sahip ebeveynlerin $\bar{x}=30.82$, 2000-4000 TL gelire sahip ebeveynlerin $\bar{x}=30.64$, deneyime açıklık alt boyutunda ise 2000 TL altı gelire sahip ebeveynlerin $\bar{x}=36.23$, 2000-4000 TL geliri olanların $\bar{x}=35.64$ olduğu belirlenmiştir. p değerlerine bakıldığında engelli çocuğu olan ebeveynlerin aylık gelir düzeyinin SDKT puan ortalamaları yönünden duygusal dengesizlik/nevrotizm ve deneyime açıklık alt boyutlarının anlamlı olarak değiştiği ($p<.05$), dışa dönüklük, yumuşak başlılık ve sorumluluk alt boyutlarında ise anlamlı bir farklılık olmadığı belirlenmiştir ($p>.05$). Normal çocuğu olan ebeveynlerin merhamet puanlarının aylık gelir değişkenine göre; 2000 TL altı gelir düzeyine sahip ebeveynlerin puan ortalamaları $\bar{x}=72.16$, 2000-4000 TL arası gelir düzeyine sahip ebeveynlerin $\bar{x}=69.00$, 4000-6000 TL arası gelir düzeyine sahip ebeveynlerin ise $\bar{x}=69.00$ olduğu belirlenmiştir. Ebeveynlerin merhamet ölçeği puan ortalamaları ile aylık gelir düzeyleri arasında anlamlı bir ilişki bulunmamıştır ($p<.05$). Engelli çocuğu olan ebeveynlerin merhamet puan ortalamaları şu şekildedir: 2000 TL altı gelire sahip ebeveynlerin $\bar{x}=70.67$, 2000-4000 TL gelire sahip ebeveynlerin $\bar{x}=77.85$ olduğu belirlenmiştir. Bunun sonucunda, engelli çocuğu olan ebeveynlerin merhamet

puan ortalamaları ile aylık gelir düzeyi arasında anlamlı ilişki bulunmaktadır ($p < .05$). Normal çocuğu olan ebeveynlerin aylık gelir düzeyine göre merhamet alt boyut puan ortalamalarının incelenmiş; sevecenlik alt boyutunda; 2000 TL alt gelire sahip ebeveynlerin $\bar{x}=16.98$, 2000-4000 TL arası geliri olanların $\bar{x}=18.23$, 4000-6000 TL arası geliri olanların ise $\bar{x}=18.66$ olduğu belirlenmiştir. Umursamazlık alt boyutunda; 2000 TL altı geliri olan ebeveynlerin $\bar{x}=8.61$, 2000-4000 TL arası geliri olanların $\bar{x}=8.88$ ve 4000-6000 TL geliri olanların ise $\bar{x}=9.33$ olduğu görülmektedir. Paylaşım bilincinde olma alt boyutunda; 2000 TL altı geliri olan ebeveynlerin $\bar{x}=14.58$, 2000-4000 TL geliri olanların $\bar{x}=16.94$, 4000-6000 TL arası geliri olanların ise $\bar{x}=17.00$ olduğu belirlenmiştir. Bağlantısızlık alt boyutunda 2000 TL altı gelire sahip olan ebeveynlerin $\bar{x}=8.90$, 2000-4000 TL altı gelire sahip olanların $\bar{x}=8.00$ ve 4000-6000 TL gelire sahip olanların $\bar{x}=8.33$ puan ortalamasına sahip oldukları görülmektedir. Bilinçli farkındalık alt boyutunda ebeveynlerin puan ortalamaları, 2000 TL altı gelire sahip olanların $\bar{x}=15.86$, 2000-4000 TL geliri olanların $\bar{x}=16.76$ ve 4000-6000 TL arası geliri olanların ise $\bar{x}=17.33$ olarak belirlenmiştir. İlişki kesme alt boyutunda ise 2000 TL altı gelire sahip ebeveynlerin $\bar{x}=8.32$, 2000-4000 TL arası geliri olanların $\bar{x}=8.11$ ve 4000-6000 TL geliri olanların $\bar{x}=7.66$ olduğu görülmektedir. Normal çocuğu olan ebeveynlerin merhamet alt boyutları ile aylık gelir düzeyi arasında anlamlı ilişkiye rastlanmamıştır ($p > .05$). Engelli çocuğu olan ebeveynlerin merhamet alt boyutları ile aylık gelir düzeyi değişkenine göre sonuçları şu şekildedir: sevecenlik alt boyutunda 2000 TL altı gelire sahip ebeveynlerin $\bar{x}=17.01$, 2000-4000 TL arası geliri olanların $\bar{x}=18.07$, umursamazlık alt boyutunda; 2000 TL altı geliri olan ebeveynlerin $\bar{x}=8.58$, 2000-4000 TL arası geliri olanların ise $\bar{x}=9.78$ olduğu belirlenmiştir. Paylaşım bilincinde olma alt boyutunda; 2000 TL altı geliri olan ebeveynlerin $\bar{x}=14.12$, 2000-4000 TL geliri olanların $\bar{x}=17.00$; bağlantısızlık alt boyutunda 2000 TL altı gelire sahip olan ebeveynlerin $\bar{x}=8.94$, 2000-4000 TL altı gelire sahip olanların $\bar{x}=8.78$; bilinçli farkındalık alt boyutunda ebeveynlerin puan ortalamaları, 2000 TL altı gelire sahip olanların $\bar{x}=15.13$, 2000-4000 TL geliri olanların $\bar{x}=17.28$ ve ilişki kesme alt boyutunda ise 2000 TL altı gelire sahip ebeveynlerin $\bar{x}=8.57$, 2000-4000 TL arası geliri olanların $\bar{x}=8.14$ olduğu belirlenmiştir. Engelli çocuğu olan ebeveynlerin

merhamet alt boyutları ile aylık gelir düzeyi arasında paylaşım bilincinde olma ve bilinçli farkındalık alt boyutlarında anlamlı ilişki görülürken ($p < .05$); sevecenlik, umursamazlık, bağlantısızlık ve ilişki kesme alt boyutlarında anlamlı ilişkiye rastlanmamıştır ($p > .05$).

Araştırma sonucunda, Tatlıoğlu (2010) üniversite öğrencilerinin kişilik özellikleri ile öz anlayış düzeylerini farklı demografik değişkenler açısından incelemiş ve ailenin gelir düzeyi değişkeni ile bireyin kişilik özellikleri arasında anlamlı ilişki olduğunu saptamıştır. Ayrıca yine öğrencilerin öz anlayış düzeylerinin ile kişilik özelliklerinin anlamlı olarak değişmediğini belirlenmiştir. Sümer (2008) ise araştırmasında, üniversite öğrencilerinin öz anlayış düzeylerini farklı demografik değişkenler açısından incelemiştir. Ailenin gelir düzeyi ile öz anlayış düzeyleri karşılaştırıldığında depresyon ve anksiyete oranının değiştiği belirlenmiştir.

Normal çocuğu olan ebeveynlerin öz anlayış puanlarının aile yapısı yönünden ilişkisini; ayrı yaşayan ebeveynlerin öz anlayış puan ortalamaları $\bar{x} = 68.25$, babanın olmadığı ailelerde $\bar{x} = 69.00$, çekirdek ailede yaşayan ebeveynlerin $\bar{x} = 67.48$, geniş ailede yaşayan ebeveynlerin ise $\bar{x} = 69.75$ olduğu belirlenmiştir. Elde edilen verilere göre normal çocuğu olan ebeveynlerin öz anlayış puan ortalamalarının aile yapısı değişkeni yönünden anlamlı değişmediği belirlenmiştir ($p > .05$). Engelli çocuğu olan ebeveynlerin öz anlayış puanlarının aile yapısı değişkeni arasındaki sonuçlara göre; ayrı yaşayan ebeveynlerin öz anlayış puan ortalamaları $\bar{x} = 59.66$, babanın olmadığı ailelerde $\bar{x} = 64.66$, çekirdek ailede yaşayan ebeveynlerin $\bar{x} = 68.35$, geniş ailede yaşayan ebeveynlerin ise $\bar{x} = 69.00$ olduğu belirlenmiştir. Elde edilen verilere göre engelli çocuğu olan ebeveynlerin öz anlayış puan ortalamalarının aile yapısı değişkeni yönünden anlamlı değişmediği belirlenmiştir ($p > .05$). Normal çocuğu olan ebeveynlerin SDKT alt boyutları puan ortalamalarının aile yapısı yönünden incelenmiş ve dışa dönüklük alt boyutunda; ayrı yaşayan ebeveynlerin $\bar{x} = 44.12$, babanın olmadığı ailelerde $\bar{x} = 49.50$, çekirdek aile yapısına sahip ebeveynlerin $\bar{x} = 38.02$, geniş aile yapısına sahip olan ebeveynlerin ise $\bar{x} = 41.00$ puan ortalamasına sahip olduğu belirlenmiştir. Yumuşak başlılık alt boyutunda; ayrı yaşayan ebeveynlerin $\bar{x} = 43.50$; babanın olmadığı ailelerde $\bar{x} = 46.00$, çekirdek aile yapısına

sahip ebeveynlerin $\bar{x}=36.89$, geniş aile yapısına sahip olan ebeveynlerin ise $\bar{x}=40.13$ puan ortalamasına sahip olduğu; sorumluluk alt boyutunda ise ayrı yaşayan ebeveynlerin $\bar{x}=29.00$; babanın olmadığı ailelerde $\bar{x}=37.00$, çekirdek aile yapısına sahip ebeveynlerin $\bar{x}=29.46$, geniş aile yapısına sahip olan ebeveynlerin ise $\bar{x}=30.45$ puan ortalamasına sahip olduğu görülmüştür. Duygusal dengesizlik alt boyutuna gelindiğinde; ayrı yaşayan ebeveynlerin $\bar{x}=30.87$, babanın olmadığı ailelerde $\bar{x}=34.00$, çekirdek aile yapısında olanların $\bar{x}=30.36$, geniş aile yapısına sahip olanların ise $\bar{x}=29.81$ puan ortalamasına sahip olduğu saptanmıştır. Deneyime açıklık alt boyutunda ise ayrı yaşayan anne-babaların $\bar{x}=37.75$, babanın olmadığı ailede $\bar{x}=45.50$, çekirdek aile yapısında olanların $\bar{x}=35.22$ ve geniş aile yapısında sahip ailelerin ise $\bar{x}=36.02$ olduğu belirlenmiştir. Ayrıca elde edilen veriler incelendiğinde, normal çocuğu olan ebeveynlerin SDKT alt boyutlarından dışa dönüklük ve yumuşak başlılık boyutlarının aile yapısı değişkeni ile anlamlı ilişkisi olduğu ($p<.05$); sorumluluk, duygusal dengesizlik/nevrotizm ve deneyime açıklık boyutlarında anlamlı ilişki olmadığı görülmektedir ($p>.05$). Engelli çocuğu olan ebeveynlerin SDKT alt boyutları puan ortalamalarının aile yapısı değişkenine göre dışa dönüklük alt boyutunda; ayrı yaşayan ebeveynlerin $\bar{x}=42.00$, babanın olmadığı ailelerde $\bar{x}=42.33$, çekirdek aile yapısına sahip ebeveynlerin $\bar{x}=39.38$, geniş aile yapısına sahip olan ebeveynlerin ise $\bar{x}=40.16$ puan ortalamasına sahip olduğu belirlenmiştir. Yumuşak başlılık alt boyutunda; ayrı yaşayan ebeveynlerin $\bar{x}=42.00$; babanın olmadığı ailelerde $\bar{x}=39.00$, çekirdek aile yapısına sahip ebeveynlerin $\bar{x}=40.16$, geniş aile yapısına sahip olan ebeveynlerin ise $\bar{x}=40.06$ puan ortalamasına sahip olduğu; sorumluluk alt boyutunda ise ayrı yaşayan ebeveynlerin $\bar{x}=26.66$; babanın olmadığı ailelerde $\bar{x}=30.66$, çekirdek aile yapısına sahip ebeveynlerin $\bar{x}=29.96$, geniş aile yapısına sahip olan ebeveynlerin ise $\bar{x}=30.64$ puan ortalamasına sahip olduğu görülmüştür. Duygusal dengesizlik alt boyutuna gelindiğinde; ayrı yaşayan ebeveynlerin $\bar{x}=32.33$, babanın olmadığı ailelerde $\bar{x}=30.66$, çekirdek aile yapısında olanların $\bar{x}=30.38$, geniş aile yapısına sahip olanların ise $\bar{x}=30.96$ puan ortalamasına sahip olduğu saptanmıştır. Deneyime açıklık alt boyutunda ise ayrı yaşayan anne-babaların $\bar{x}=35.33$, babanın olmadığı ailede $\bar{x}=36.00$, çekirdek aile yapısında

olanların $\bar{x}=35.51$ ve geniş aile yapısında sahip ailelerin ise $\bar{x}=36.58$ olduğu belirlenmiştir. Ayrıca elde edilen veriler incelendiğinde, engelli çocuğu olan ebeveynlerin SDKT alt boyutları puan ortalamaları ile aile yapısı değişkeni arasında anlamlı ilişki olmadığı görülmektedir ($p>.05$). Normal çocuğu olan ebeveynlerin merhamet puan ortalamalarının aile yapısı değişkeni sonuçları şu şekildedir: ayrı yaşayan ebeveynlerin merhamet puan ortalaması $\bar{x}=65.75$, babanın olmadığı ailelerde $\bar{x}=55.50$, çekirdek aile yapısına sahip olanlarda $\bar{x}=71.94$, geniş aile yapısına sahip ebeveynlerin ise $\bar{x}=74.94$ olarak belirlenmiştir. Normal çocuğu olan ebeveynlerin merhamet puanlarının aile yapısı değişkeni ile arasında anlamlı ilişki olduğu görülmektedir ($p<.05$). Engelli çocuğu olan ebeveynlerin aile yapısı değişkenine göre merhamet puan ortalamaları; ayrı yaşayan ebeveynlerin merhamet puan ortalaması $\bar{x}=62.00$, babanın olmadığı ailelerde $\bar{x}=72.33$, çekirdek aile yapısına sahip olanlarda $\bar{x}=74.09$, geniş aile yapısına sahip ebeveynlerin puan ortalaması ise $\bar{x}=70.98$ olarak belirlenmiştir. Engelli çocuğu olan ebeveynlerin aile yapısı değişkeni ile arasında anlamlı ilişki bulunamamıştır ($p>.05$). Normal çocuğu olan ebeveynlerin aile yapısı değişkenine göre puan ortalamaları sevecenlik alt boyutunda, ayrı yaşayan ebeveynlerin puan ortalamaları $\bar{x}=17.87$, babanın olmadığı ailelerde $\bar{x}=14.50$, çekirdek aile yapısında olan ebeveynlerin $\bar{x}=17.14$, geniş aile yapısına sahip olan ebeveynlerin ise $\bar{x}=16.94$ olduğu belirlenmiştir. Umursamazlık alt boyutu puanları incelendiğinde ise ayrı yaşayan ebeveynlerin puan ortalaması $\bar{x}=7.87$, babanın olmadığı ailelerde $\bar{x}=5.50$, çekirdek aile yapısında olan ebeveynlerin $\bar{x}=8.04$, geniş aile yapısında olan aileler için $\bar{x}=9.51$ olarak belirlenmiştir. Paylaşım bilincinde olma alt boyutlarına bakıldığında, ayrı yaşayan ebeveynlerin puan ortalamaları $\bar{x}=13.62$, babanın olmadığı ailelerde $\bar{x}=11.00$, çekirdek aile yapısına sahip ebeveynlerin $\bar{x}=15.14$, geniş aile yapısına sahip ebeveynlerin ise $\bar{x}=15.54$; bağlantısızlık alt boyutu değerlerine bakıldığında ayrı yaşayan ebeveynlerin $\bar{x}=6.50$, babanın olmadığı ailelerde $\bar{x}=7.50$, çekirdek aile yapısında olan ebeveynlerin $\bar{x}=8.67$, geniş aile yapısında sahip olan ebeveynlerin ise $\bar{x}=9.29$ puan ortalamasına sahip olduğu görülmektedir. İlişki kesme alt boyutuna bakıldığında ayrı yaşayan ebeveynlerin puan ortalaması $\bar{x}=6.37$, babanın olmadığı ailelerde $\bar{x}=4.00$, çekirdek aile yapısında olan ebeveynler için $\bar{x}=7.59$, geniş aile yapısında olan ebeveynler için

ise $\bar{x}=9.37$ puan ortalamasına sahip olduğu belirlenmiştir. Normal çocuğu olan ebeveynlerin merhamet puan ortalamalarının aile yapısı değişkenine göre sevecenlik, umursamazlık, paylaşım bilincinde olma, bağlantısızlık, bilinçli farkındalık alt boyutlarında anlamlı ilişki görülmezken; ilişki kesme alt boyutu ile aile yapısı değişkeni arasında anlamlı ilişki olduğu görülmektedir ($p<.05$). Engelli çocuğu olan ebeveynlerin merhamet alt boyutları puan ortalamalarının aile yapısı yönünden incelenmiş ve sevecenlik alt boyutunda; ayrı yaşayan ebeveynlerin $\bar{x}=15.66$, babanın olmadığı ailelerde $\bar{x}=16.33$, çekirdek aile yapısına sahip ebeveynlerin $\bar{x}=17.00$, geniş aile yapısına sahip olan ebeveynlerin ise $\bar{x}=17.44$ puan ortalamasına sahip olduğu belirlenmiştir. Umursamazlık alt boyutunda; ayrı yaşayan ebeveynlerin $\bar{x}=9.00$; babanın olmadığı ailelerde $\bar{x}=9.33$, çekirdek aile yapısına sahip ebeveynlerin $\bar{x}=9.64$, geniş aile yapısına sahip olan ebeveynlerin ise $\bar{x}=8.20$ puan ortalamasına sahip olduğu; paylaşım bilincinde olma alt boyutunda ise ayrı yaşayan ebeveynlerin $\bar{x}=14.66$; babanın olmadığı ailelerde $\bar{x}=14.33$, çekirdek aile yapısına sahip ebeveynlerin $\bar{x}=14.70$, geniş aile yapısına sahip olan ebeveynlerin ise $\bar{x}=14.52$ puan ortalamasına sahip olduğu görülmüştür. Bağlantısızlık alt boyutuna gelindiğinde; ayrı yaşayan ebeveynlerin $\bar{x}=6.66$, babanın olmadığı ailelerde $\bar{x}=9.00$, çekirdek aile yapısında olanların $\bar{x}=9.54$, geniş aile yapısına sahip olanların ise $\bar{x}=8.66$ puan ortalamasına sahip olduğu saptanmıştır. Bilinçli farkındalık alt boyutunda ise ayrı yaşayan anne-babaların $\bar{x}=11.00$, babanın olmadığı ailede $\bar{x}=16.00$, çekirdek aile yapısında olanların $\bar{x}=15.45$ ve geniş aile yapısında sahip ailelerin ise $\bar{x}=14.74$ olduğu belirlenmiştir. İlişki kesme alt boyutunda ise ayrı yaşayan anne-babaların $\bar{x}=7.00$, babanın olmadığı ailede $\bar{x}=9.66$, çekirdek aile yapısında olanların $\bar{x}=9.19$ ve geniş aile yapısında sahip ailelerin ise $\bar{x}=8.10$ puan ortalamasına sahip olduğu belirlenmiştir. Ayrıca elde edilen veriler incelendiğinde, engelli çocuğu olan ebeveynlerin merhamet alt boyutları puan ortalamaları ile aile yapısı değişkeni arasında anlamlı ilişki olmadığı görülmektedir ($p>.05$). Tatlıoğlu (2010)'da üniversite öğrencilerinin öz saygı, karar verme stilleri ve kişilik özelliklerini farklı değişkenler açısından ilişkisini incelemiştir. Araştırma sonucunda, aile yapısı değişkenine göre kişilik özellikleri alt boyutlarından dışadönüklük, deneyime açıklık

alt boyutlarında geniş aile yapısı lehine anlamlı olarak değiştiği belirlenmiştir. Bu bulgular araştırmamızı destekler niteliktedir.

Ebeveynlerin engelli ocuk sahibi olma değişkenine göre öz anlayış, SDKT alt boyutları, merhamet ve merhamet alt boyutları puan ortalamaları arasında anlamlı ilişki saptanmamıştır ($p>.05$). Araştırma sonucundan farklı olarak Bal (2018) alışmasında, engelli çocuğa sahip ebeveynlerin kişilik özellikleri ve depresyon, stres ve empati düzeyleri arasındaki ilişkiyi incelemiştir. Araştırma sonucunda; engelli çocuğu olan ebeveynlerin kişilik özelliği, özdenetim/sorumluluk, yumuşak başlılık alt boyutları arasında anlamlı bir ilişki olduğunu saptamıştır. Ayrıca Güleş (2017) yaptığı çalışmada özel gereksinimli çocuğu olan ebeveynlerin yaşam doyumları ile öz anlayış ve merhamet düzeyleri arasındaki ilişkiyi incelemiştir. Araştırma sonucunda, bu ebeveynlerin merhamet ve öz anlayış düzeylerinin anlamlı ilişkisi olduğunu belirlemiştir. Araştırma bu yönleriyle desteklenirken; engelli çocuğu olmayan ebeveynler için literatür araştırması yapıldığında ise kişilik, öz anlayış ve merhamet yönünden birlikte alan araştırmalara rastlanmamıştır.

Engelli çocuğu bulunan ebeveynlerin çocuklarının engel türüne göre öz anlayış, SDKT alt boyutları, merhamet ve merhamet alt boyutları puan ortalamaları ile anlamlı olarak değişip değişmediği incelenmiştir. Araştırma sonucunda, çocuğun engel türü değişkeni açısından öz anlayış, SDKT, merhamet ve merhamet alt boyutu puan ortalamaları ile anlamlı olarak değişmediği saptanmıştır ($p>.05$).

Engelli çocuğu olan ebeveynlerin, çocuklarında var olan engel sebebi değişkenine göre öz anlayış, SDKT alt boyutları, merhamet ve merhamet alt boyutları puan ortalamaları yönünden anlamlı farklılık gösterip göstermediği incelenmiştir. Araştırma bulguları doğrultusunda, engelli çocuğu bulunan ebeveynlerin öz anlayış, SDKT alt boyutları, merhamet ve merhamet alt boyutları ile arasında anlamlı bir ilişki olmadığı belirlenmiştir ($p>.05$). Engelli çocuğu olan ebeveynlerle yapılan araştırmamıza yönelik herhangi çalışmaya rastlanmamıştır.

z anlayış, Sıfatlara Dayalı Kişilik Testi alt boyutları, Merhamet leği ve Merhamet leği alt boyutları toplam puanlarının birbiriyle olan ilişki incelenmiştir. Araştırma sonucunda; öz anlayış toplam puanı ile merhamet toplam puanı arasında

pozitif yönde anlamlı bir ilişki olduğu görülmektedir ($p < .05$). Bununla birlikte Merhamet Ölçeği alt boyutlarından; sevecenlik, paylaşım bilincinde olma ve bilinçli farkındalık alt boyutları ile öz anlayış toplam puanı arasında pozitif yönde anlamlı ilişki olduğu belirlenmiştir ($p < .05$). Ayrıca SDKT toplam puanı ile Merhamet Ölçeği toplam puanı arasında anlamlı ilişkiye rastlanmamış, Merhamet Ölçeği alt boyutlarından sevecenlik ve bilinçli farkındalık alt boyutları ile negatif yönde anlamlı değiştiği saptanmıştır ($p < .05$). SDKT alt boyutu dışa dönüklük, yumuşak başlılık ve sorumluluk alt boyutları ile Merhamet Ölçeği alt boyutlarından; sevecenlik ve bilinçli farkındalık alt boyutları ile negatif yönde anlamlı ilişki gösterdiği belirlenmiştir ($p < .05$). Bununla birlikte SDKT alt boyutu olan duygusal dengesizlik alt boyutunun, Merhamet Ölçeği alt boyutlarından sevecenlik, bilinçli farkındalık alt boyutları ile negatif anlamlı ilişkisi olduğu, Öz Anlayış ve Merhamet Ölçeği toplam puanları ile de negatif yönde anlamlı ilişki gösterdiği belirlenmiştir ($p < .05$). Ayrıca SDKT alt boyutu deneyime açıklık boyutunun Öz Anlayış, Merhamet ve Merhamet Ölçeği alt boyutları ile anlamlı ilişkisi olmadığı görülmektedir ($p > .05$). Merhamet Ölçeği sevecenlik alt boyutu ile umursamazlık ve ilişki kesme alt boyutlarının negatif yönde anlamlı ilişki gösterdiği, bilinçli farkındalık ve paylaşım bilincinde olma alt boyutlarında ise pozitif yönde anlamlı ilişki olduğu saptanmıştır ($p < .05$). Ayrıca umursamazlık alt boyutunun, paylaşım bilincinde olma ve bilinçli farkındalık boyutları ile negatif yönde anlamlı ilişki gösterdiği, ilişki kesme ve bağlantısızlık alt boyutlarında ise pozitif yönde anlamlı ilişki gösterdiği belirlenmiştir. Paylaşım bilincinde olma alt boyutu ile bilinçli farkındalık alt boyutu arasında pozitif yönde anlamlı ilişki olduğu gözlenmiş ($p < .05$), bağlantısızlık alt boyutu ile ilişki kesme alt boyutunun da pozitif yönde anlamlı ilişkisi olduğu belirlenmiştir ($p < .05$).

5.2. Öneriler

1. Çalışmada engelli çocuğu olan ve olmayan ebeveynlerin öz anlayış, merhamet ve kişilik özellikleri farklı demografik değişkenleri açısından incelenmiştir. Araştırma, Muş/Bulanık ilçesinde 2018-2019

eğitim/öğretim yılında öğrenim gören engelli ve engelli olmayan çocukların ebeveynleri ile yapılmıştır. Araştırma verileri doğrultusunda; cinsiyet, öğrenim durumu, aylık gelir düzeyi, aile yapısı ve ailede engelli çocuğun olması değişkenleri yönünden incelendiğinde anlamlı bir farklılığa rastlanmamıştır. Ailede engelli çocuğun bulunmasının aileyi birçok yönden etkilediği düşünöldüğünde; araştırma sonuçlarının kültürel, ekonomik ve aile yapısından dolayı anlamsız çıktığı düşünölmektedir. Araştırma, farklı şehirlerde örnekleme gruplarına uygulanarak sonuçlar karşılaştırılabilir.

2. Araştırmada engelli çocuğu bulunan ebeveynlerin çocuklarının engel türüne ve engelin nedeni değişkenlerine göre öz anlayış, merhamet ve kişilik özellikleri arasındaki farklılıklar incelenmiş ancak herhangi bir anlamlı ilişkiye rastlanmamıştır. Ailede engelli çocuğu bulunan ebeveynlerin, çocuklarının engel durumu hakkında bilgi sahibi olmaları gerektiği düşünölmektedir. Bu sebeple ailelerle bilgilendirme toplantılarının yapılması gerektiği, atölye çalışmaları ile farkındalık kazandırılabilceği düşünölmektedir. Ebeveynlere yönelik farkındalık eğitim programı hazırlanabilir. Programın etkililiği ve farklı örnekleme gurupları üzerinde etkisi incelenebilir.
3. Araştırma, ölçekler doğrultusunda analiz edilen verilerden yola çıkarak sonuçlandırılmıştır. Ancak, örnekleme grubunun demografik değişkenler açısından belli gruplarda yoğunlaştığı görölmektedir. Bu nedenle ebeveynlerden derinlemesine bilgi edinmek amacıyla bireysel ya da grup görüşmeleri ile araştırmanın nitel olarak desteklenebileceği düşünölmektedir.

KAYNAKÇA

- Abramson, L.Y., Metalsky, G.I. & Alloy, L. B. (1989). Hopelessness Depression: A Theory-Based Subtype od Depression. *American Psychological Association*, 96, (2): 358-372.
- Akandere, M., Acar, M. & Baştuğ, G. (2009). Zihinsel ve Fiziksel Engelli Çocuğa Sahip Anne ve Babaların Yaşam Doyumu ve Umutsuzluk Düzeylerinin İncelenmesi. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 22: 23-32.
- Akdeniz, S. (2014). *Farklı Merhamet Düzeylerine Sahip Üniversite Öğrencilerinde Depresyon, Anksiyete, Stres ve Duygusal Zekanın İncelenmesi*. Yayınlanmamış Doktora Tezi. Necmettin Erbakan Üniversitesi, Konya.
- Akdeniz, S. & Deniz, M. E. (2016). Merhamet Ölçeği'nin Türkçeye Uyarlanması: Geçerlik ve Güvenirlik Çalışması. *The Journal of Happiness & Well-Being*, 4(1): 50-61.
- Albayrak, H. (2015). *Zihinsel Engelli Çocuğa Sahip Ailelerin Stresle Başa Çıkma Tutumları*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Üsküdar Üniversitesi, İstanbul.
- Akkök, F., Aşkar, P. & Karancı, N. (1992). Özürlü Bir Çocuğa Sahip Anne Babalardaki Stresin Yordanması. *Özel Eğitim Dergisi*, 1(2): 8-12.
- Akmeşe, P. P., Mutlu, A. & Günel, M. K. (2007). Serebral Palsili Çocukların Annelerinin Kaygı Düzeyinin Araştırılması, *Çocuk Sağlığı ve Hastalıkları Dergisi*, 50: 236-240.
- Arabacı, N. (2011). *Anne-Baba-Çocuk İletişimini Değerlendirme Aracı'nın (ABÇİDA) Geliştirilmesi ve Anne-Baba-Çocuk İletişiminin Bazı Değişkenler Açısından İncelenmesi*. (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Aral, N. & Gürsoy, F. (2007). *Özel Eğitim Gerektiren Çocuklar ve Özel Eğitime Giriş*. Morpa Kültür Yayınları: İstanbul.

- Arslan, K. A. Değişen Toplumda Aile ve Çocuk Eğitiminde Sorunlar. *Ege Eğitim Dergisi*, 2(1): 25-33.
- Ataman, Ayşegül. (2003) *Özel Gereksinimli Çocuklar ve Özel Eğitime Giriş*. Ankara: Gündüz Eğitim ve Yayıncılık, Eylül, 2003.
- Aydemir, B. (2018). *Öğretmenlerdeki Merhamet Düzeylerinin Cinsiyet, Kıdem, Branş ve Algılanan Anne Baba Tutumlarına Göre İncelenmesi*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Gazi Üniversitesi, Ankara.
- Ayyıldız, T. (2005). Zonguldak İl Merkezinde 0-6 Yaş Çocuğu Olan Annelerin Çocuk Yetiştirme Tutumları. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Zonguldak Karaelmas Üniversitesi, Zonguldak.
- Bacanlı, H., İlhan, T. & Aslan, S. (2009). Beş Faktör kişilik Kuramına Dayalı bir kişilik Ölçeğinin Geliştirilmesi: Sıfatlara Dayalı Kişilik Testi (SDKT). *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, 7(2): 261-279.
- Balaguru, S. (2004). *Acculturation and Its Impact on Child Rearing and Child Behavioral Problems: A Study of Asian-Indian Immigrant Families*. Unpublished PhD Dissertation. Us: The Faculty of the Curry School of Education University of Virginia, Virginia.
- Barlow, J, Powell, L. & Gilchrist, M. (2006). The Influence of The Training and Support Programme on The Sel-Efficacy and Psychological Well-Being of Parents of Children With Disabilities: A Controlled Trial. *Complementary Therapies in Clinical Practice*, 12: 55-63.
- Baroff, G. S. (1974). *Mental Reterdation: Nature, Cause and Management*. New York: Holsted.
- Batu, E. S. (2011). *0-6 Yaş Arası Down Sendromlu Çocuklar ve Gelişimleri*. Kök Yayıncılık: Ankara.
- Baumrind, D. (1971). Harmonious Parents and Their Preschool Children. *Child Development*, 4: 99-102.

- Beavers, W. R. & Hampson, R. B. (1993). *Measuring Family Competence: The Beavers Systems Model*. (Ed. Walsh, I. F.) Normal Family Processes. New York: Guildford Press.
- Becker, W. C. (1964). Consequenses of Different Kinds of Parental Discipline. *Review of Child Development Research* (1): 169-208.
- Beckman, P.J. (1983). Influence of Selected Child Characteristic on Stress in Families of Handicapped Infants. *American Journal of Mantal Deficiency*, 88 (2): 150-156.
- Beckman, P. J. (1991). Comparison of Mothers' and Fathers' Perceptions of Effect of Young Children with and without Disabilities. *American Journal on Mental Reterdation*, 95(5): 585-595.
- Bennett-Goleman, T. (2001). *Emotional Alchemy: How The Mind Can Heal the Heart*. New York: Three Rivers Press.
- Bilgin, S & Gozum, S. (2009). Reducing Burnout in Mothers with Intellectually Disabled Child: An Education Programme. *Journal of Advanced Nursing*, 65: 2552-2561.
- Bloom, L. & Lahey, M. (1978). *Language Development and Language Disorders*. John Wiley and Sons: Michigan.
- Bowey, J. (1995). Socioeconomic Status Differences in Preschool Phonological Sensitivity and First Grade Reading Achievement. *Journal of Educational Psychology*, 87(3): 476-487.
- Bumin, G., Günal, A. & Tükel, Ş. (2008). Anxiety, Depression and Quaility of Life in Mothers of Disabled Children. *Süleyman Demirel Üniversitesi Tıp Fakültesi Dergisi*, 15(1): 6-11.
- Burckhard, M. A. & Nathaniel, K. A. (2013). *Çağdaş Hemşirelikte Etik* (Çev.Ed. Alpar, Ş. E., Bahçecik, N. & Karabacak, Ü.). İstanbul: İstanbul Tıp Kitabevi.

- Büyüköztürk, Ş., Çakmak, K. E., Akgün, Ö. E., Karadeniz, Ş. & Demirel, F. (2014). *Bilimsel Araştırma Yöntemleri*. Ankara: Pegem Akademi Yayınları.
- Chamorro-Premusic, T. & Furnham, A. (2005). Personality and intellectual competence. *Mahwah, NJ, US: Lawrence Erlbaum Associates Publishers*. 34(2): 229-229.
- Chen, X., Dong, Q. & Zhou, H. (1997). Authoritative and Authoritarian Parenting Practices and Social and School Performance in Chinese Children. *International Journal Behavioral Development*, 21: 855-873.
- Chen, X., Liu, W., Li, B. S., Cen, G., Chen, H. & Wang, L. Maternal Authoritative and Authoritarian Attitudes and Mother-Child Interactions and Relationships in Urban China. *International Journal of Behavioral Development*, 24: 119-126.
- Chiu, L., H., (1987). Child-Rearing Attitudes of Chinese, Chinese-American and Anglo-American Mothers. *International Journal of Psychology*, 22: 409-419.
- Çiğer, Ö., Topsever, P., Alvr, M. T. & Görpeliöglu, S. (2014). Engelli Çocuğu Olan Anne-Babaların Tanı Anından İtibaren Ebeveynlik Deneyimleri: Farklılığı Kabullenmek. *Turkish Journal of Family Medicine and Primary Care*, 8(3): 75-81.
- Costa, P. & McCrae, R. R. (1980). Influence of Extraversion Neuroticism on Subjective well-being: Happy Unhappy People. *Journal of Personality and Sociol Psychology*, 38 (4): 668-678.
- Crnic, K., Friedrich, W. N. & Greenberg, M. T. (1983). Adaptation of Families with Mentally Retarded Children: A Model of Stress, Coping and Family Ecology. *American Journal of Mental Deficiency*, 88(2): 125-138.
- Cüceloğlu, D. (2016). *İnsan ve Davranışı Psikolojinin Temel Kavramları* (13. Baskı). İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Çağlar, D. (1979). *Geri Zekalı Çocuklar ve Eğitimi*. Ankara: Ankara Üniversitesi Eğitim Fakültesi Yayınları.

- Çağlar, A. (2018). *Ebeveynini Kaybetmiş Ergenlerin Yas Düzeyleri ile Öz-Anlayış Arasındaki İlişkinin İncelenmesi*. İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi, İstanbul.
- Çavuşoğlu, H. (1996). Kronik Hastalıklı Çocuğu Olan Ailelerin Yaşadıkları Güçlükler. *Çocuk ve Gençlik Ruh Sağlığı Dergisi*, 3(3): 130-138.
- Çetinkaya, B. & Başbakkal, Z. (2005). Çocuk Sağlığı ve Hastalıkları Kliniklerinde Çalışan Hemşirelerin Benlik Saygısı Düzeylerinin ve Çocuk Yetiştirme Tutumlarının İncelenmesi. *Ege Üniversitesi Hemşirelik Yüksekokulu Dergisi*, 21(2): 47-57.
- Dalbay, R. S. (2009). *Özürlü Yakınlarının Özürlülere Yönelik Sosyal Politikalara İlişkin Bilgi, Beklenti ve Memnuniyet Dereceleri (Isparta Örneği)*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Süleyman Demirel Üniversitesi, Isparta.
- Darıca, N., Gümüşçü, Ş. & Abidoğlu, Ü. P. (2005), *Otizm ve Otistik Çocuklar*. İstanbul: Özgür Yayınları.
- De Fleur, M. L. (1976). *Sociology: Human Society*. Illinois: Scott, Foresman and Company.
- Dekovic, M. & Gerris, J. R. (1992). Parental Reasoning Complexity, Social Class and Child Rearing Behaviors. *Journal of Marriage and the Family*. 54(3): 675.
- Demoulin, D. F. (1998). Addressing Self-Concept and Reading Needs of Elementary Children. *Journal of Risk Issues*, 98: 34-41.
- Deniz, M. E., Kesici, Ş. & Sümer, S. (2008). The Validity and Reliability of the Turkish Version of the Self-Compassion Scale. *Social Behavior and Personality*, 36(9): 1151-1160.
- Deniz, E. M., Arslan, C., Özyeşil, Z. & İzmirli, M. (2012). Öz-Anlayış, Yaşam Doyumu, Negatif ve Pozitif Duygu: Türk ve Diğer Ülke Üniversite Öğrencileri Arasında Bir Karşılaştırma. *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 12(23): 428-446.

- Dinkmeyer, D. C. (1967). *Child Development, The Emerging Self*. New Delhi: Printice Hall of India Prinate Lim.
- Dilbaz, N. & Seber, G. (1993). Umutsuzluk Kavramı: Depresyon ve İntiharda Önemi. *Kriz Dergisi*, 1 (3): 134-138.
- Dünya Sağlık Örgütü: Dünya Engellilik Raporu. (2011).
- Erdoğan, B. (2017). *Yetişkinlerde Mutluluğun Merhamet ve Saldırganlıkla İlişkisinin İncelenmesi*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Üsküdar Üniversitesi, İstanbul.
- Eripek, S. (1993). *Zihinsel Engelli Çocuklar*. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları: Eğitim Fakültesi Yayınları.
- Ersoy, Ö. & Şahin, F. T. (1999). 0-6 Yaş Döneminde Anne-Baba Eğitiminin Önemi. *Mesleki Eğitim Dergisi*, 1(1): 58-62.
- Eş, A. (2013). *Zihinsel Engelli Bireye Sahip Annelerin Çocuklarını Kabullenişleri İle Umutsuzluk Düzeylerinin İncelenmesi (İstanbul İli-Sapanca Örneği)*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Yeditepe Üniversitesi, İstanbul.
- Fen, G. S. S., Chiu, Y. N., Soong, W. T. & Lee, M. B. (2008). Parental Characteristics, Parenting Style, and Behavioral Problems Among Chinese Children with Down Syndrome, Their Siblings and Controls in Taiwan. *Journal of the Formosan Medical Association*, 107(9): 693-703.
- Friedman, H. S. & Schustack. (2003). *Personality Classic Theories and Modern Research*, Boston: Pearson Allyn and Bacon.
- Fishman, S.N., Wolf, L. (1991). The Handicapped Child: Psychological Effects of Parental, Marital and Sibling Relationships. *Pervasive Developmental Disorders*, 14 (1): 199-127.
- Fromm, E. (1995). *Erdem ve Mutluluk*. (Çev. A. Yörükan). Ankara: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Furstenberg, F. F. (1999). Fathering in the Inner City. *Journal of Family Psychology*, 24: 143-185.

- Gander, M. J. & Gardiner, H. W. (2010). *Çocuk ve Ergen Gelişimi*. Ankara: İmge Kitabevi.
- Gargiulo, R. (1985). *Working with Parents of Exceptional Children: A Guide for Professionals*. Boston: Houghton Mifflin Company.
- Gerçeksever, H. İ. (2011). *Down Sendromlu Çocukların Giysilerden Kaynaklanan Giyinme Problemleri ve Giysi Tercihleri*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Selçuk Üniversitesi: Konya.
- Gillath, O., Shaver, P. R. & Mikulincer, M. (2005). *An Attachment-Theoretical Approach to Compassion and Altruism*. P. Gilbert (Ed.), *Compassion: It's Nature and Use in Psychotherapy* (121-147). London: Brunner- Routledge.
- Goleman, D. (2007). *Sosyal Zeka-İnsan ilişkilerinin Yeni Bilimi*. İstanbul: Varlık Yayınları.
- Grigorenko, E.L. & Sternberg, R. J. (2000). Elucidating the Etiology and Nature of Beliefs About Parenting Styles. *Development Science*, 3(1): 93-112.
- Gök, G. A. (2015). Merhamet Etmenin Dayanılmaz Ağırlığı: Hemşirelerde Merhamet Yorgunluğu. *Süleyman Demirel İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 20 (2): 299-313.
- Grusec, J. E. & Davidov, M. (2007). *Socialization in the Family: The Roles of Parents. Handbook of Socialization: Theory and Research*. (Ed. J.E. Grusec & P. D. Hastings). New York: Guildford Press.
- Gubbels, R. (1971). *Seminaire D'tudes Des Roles Familiaux Dans Les Cnilisation Differentes*. Edition De L'institut De Sociologie De L'universite Libre De Bruselles.
- Güleş, E. (2017). *Özel Gereksinimli Çocuğa Sahip Anne Babaların Yaşam Doyumlarının Öz-Anlayış ve Merhamet Düzeyleri Açısından İncelenmesi*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Necmettin Erbakan üniversitesi, Konya.

- Güneş, D. P. (2018). *Ebeveyn Kişilik Özellikleri, Aile Tutumları Demografik Değişkenler ile Erişkinlik Bağlanma Modelleri, Depresyon Belirtileri ve Erken Dönem Uyumsuz Şemaları Arasındaki İlişkinin İncelenmesi*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). İstanbul Gelişim Üniversitesi, İstanbul.
- Haktanır, G. & Baran, G. (1998). Gençlerin Benlik Saygısı Düzeyleri ile Anne Baba Tutumlarını Algılamalarının İncelenmesi. *Çocuk ve Gençlik Ruh Sağlığı Dergisi*, 5(3): 142-150.
- Hanh, T. N. (1993). *The Blooming of a Lotus: Guided Meditation for Achieving the Miracle of Mindfulness*. Boston: Beacon Press.
- Hastings, R. P. (2003). Child Behavior Problems and Partner Mental Health as Correlates of Strees in Mother and Fathers of Children with Autism. *Journal Intellectual Disability Research*, 47(4-5): 231-237.
- Herman, S. H. & Tramontana, J. (1971). Instruction and Group Versus İndividual Reinforcement in Modifying Disruptive Group Behavior. *Journal of Applied Behavior Analysis*, 4: 113-119.
- Hökelekli, H. (2011). Gökyüzünden Yeryüzüne Yayılan Bir Değer: Merhamet Eğitimi, *Diyanet Dergisi*, 224: 13-17.
- Huggard, P. (2003). Compassion Fatigue: How Much Can I Give?, *Medical Education*, 37(2): 163-164.
- İçmeli, C., Ataoğlu, A., Canan, F. & Özçetin, A. (2008). Zihinsel Özürlü Çocukları Olan Ebeveynler ile Sağlıklı Çocuklara Sahip Ebeveynlerin Çocuk Yetiştirme Tutumlarının Karşılaştırılması. *Düzce Tıp Fakültesi Dergisi*, 3, 21-28.
- Kandemir, M. Y. (1993). *Örneklerle İslam Ahlakı*. İstanbul: Nesil Yayınları.
- Karadağ, G. (2014). Özel Gereksinimi Olan Çocuğa Sahip Ebeveynlerin Yaşadığı Zorluklar ve Çözüm Önerileri. *TAF Preventive Medicine Bulletin*, 13(6): 491-484.

- Kaynar, D. & Yıldız, S. (2003). Çocuklardaki Travmatik Kazalar ile Annelerin Çocuk Yetiştirme Tutumları Arasındaki İlişki. *İstanbul Üniversitesi Hemşirelik Fakültesi Dergisi*, 13(51): 3-24.
- Kazak, A. E. & Marvin, R. S. (1984). Differences, Difficulties and Adaptation: Stress and Social Network in Families with a Handicapped Child. *Family Relations*, 33: 67-77.
- Keskin, S. (2004). Çocuğun Yaş, Cinsiyet, Bilişsel Yetenek ve Anaokuluna Gitmesinin Annenin Ev Kadınlığı Tutumuna Etkisi. *Cerrahpaşa Tıp Dergisi*, 35(4): 181-187.
- Kırman, A. & Doğan, Ö. (2017). Anne-Baba Çocuk İlişkileri: Bir Meta-Sentez Çalışması. *Hacettepe Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 4(1): 2017.
- Kimpton, D.A. (1990). *Special Child in the Family*. London: Sheldon Press.
- Knauth, D. G. (2000). Predictors of Paternal Sense of Competence for the Couple During the Transition to Parenthood. *Res Nurs Health*, 23: 496-509.
- Köknel, Ö. (1986). *Kaygıdan Mutluluğa Kişilik*. İstanbul: Altın Kitaplar Yayınevi.
- Köksal, G. & Kabasakal, Z. (2012). Zihinsel Engelli Çocukları Olan Ebeveynlerin Yaşamlarında Algıladıkları Stresi Yordayan Faktörlerin İncelenmesi. *Buca Eğitim Fakültesi Dergisi*, 3(2): 71-91.
- Küçüker, S. (1997). *Bilgi Verici Psikolojik Danışmanlık Programının Zihinsel Özürlü Çocukların Kardeşlerinin Özürlü İlgili Bilgi Düzeylerine ve Özürlü Kardeşlerine Yönelik Tutumlarına Etkisi*. (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Ankara Üniversitesi, Ankara.
- Levy-Shift, R. & Israelashvili, R. (1986). Antecedents of Fathering. Some Further Exploration. *Development Psychology*, 24: 434-440.
- Lichtermand, D., Ekelund, J., Peltonen, L. & Jarvelin, M. R. Genetic Architecture of Temperament. (2001). *American Journal of Psychiatry*, 158: 1339-1340.

- March, D. T. (1992). *Families and Mental Retardation: New Directions in Professional Practice*. New York: Praeger Publishers.
- Margalit, M., Raviv, A. & Ankonina, D. B. (1992). Coping and Coherence Among Parents with Disabled Children. *Journal of Clinical Child Psychology*, 21(3): 202-209.
- McCoby, E. & Martin, J. (1983). *Socialization in the Context of the Family: Parent-Children Interaction, Handbook of Child Psychology: Socialization, Personality and Social Development*. 1-101. New York: Wiley.
- McCubbin, M. A. (1989). Family Stress and Family Strengths: A Comparison of Single-and Two-Parent Families with Handicapped Children. *Research in Nursing & Health*, 12 (2): 101-110.
- Metin, N. & Bayhan, P. (1992). Zeka Özürlü Çocuğu Olan Annelerin Çocuklarının Özürlü Olduğunu Öğrendikten Sonra Yaşadıkları Duygu, Düşünce ve Tepkilerinin Eğitim Düzeylerine Göre İncelenmesi. *1. Ulusal Özel Eğitim Kongre Kitabı* (s.245-254), Ankara.
- Mızrakçı, Ş. (1994). *Annelerin Çocuk Yetiştirme Tutumlarına Etki Eden Faktörler: Demografik Özellikleri, Kendi Yetiştiriliş Tarzları, Çocuk Gelişimine İlişkin Bilgi Düzeyleri ve Çocuğun Mizacına İlişkin Alguları*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Ege Üniversitesi, İzmir.
- Million, T. & Davis, R. O. (1996). *Disorders of Personality and Beyond: DSM-IV*. John Willey & Sons: England.
- Morgan, C. T. (2009). *Psikolojiye Giriş*. (Çev. Ed. Karakaş, S. & Eski, R.). Konya: Eğitim Akademi Yayınları.
- Naidoo, R.M. (1984). Counseling Parents with Handicapped Children. *Projective Psychology*, 29 (1): 13-17.
- Natan, K. (2007). *Zihinsel Engelli Çocuğu Olan ve Olmayan Annelerin Depresyon ve Kaygı Düzeyleri*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Maltepe Üniversitesi, İstanbul.

- Neff, K. D. (2003a). Sel-Compassion: An Alternative Conceptualization of a Healthy Attitude Toward One Self. *Self and Identity*, 2(2): 85-101.
- Neff, K.D. (2003b). The Development and Validation od a Scale to Measure Self-Compassion. *Self and Identity*, 2(3): 223-250.
- Neff, K.D., Kirkpatrick, K. L. & Rude, S. S. (2007). Seld-Compassion and Adaptive Psychological Functioning. *Journal of Research in Personality*, 41: 139-154.
- Neff, K. D., Hsieh, Y. & Dehitterat, K. (2005). Self-Compassion, Achievement Goals, and Coping with Academic Failure. *Self and Identity*, 4: 263-287.
- Nietzsche, F. (2019). *İnsanca, Pek İnsanca-1*. (Çev.Ed. Mustafa Tüzer). İstanbul: Türkiye İş Bankası Yayınları.
- Nixon, J. & Pearn, J. (1977). Emotional Sequelae of Parents and Siblings Following the Drowning or Near-Drowning of a Child. *Australian and New Zealand Journal of Psychiatry*, 11: 265-268.
- Oktay, D. (2010). *Klinik Dışı Kadın Örneklemede Çocukluk Çağı Ruhsal Travmaları ile Dissosiyatif Yaşantı Düzeyleri ve Afektif Sinirbilim Kişilik Ölçeği Sonuçlarının Değerlendirilmesi*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Ankara Üniversitesi, Ankara.
- Ömeroğlu, F. (1998). *Okul Öncesi Dönemde Çocuğun Terbiyesinde Annenin Rolü ve Annelerin Çocuk Yetiştirme Tutumları: Anne Tutumlarının Demografik Bilgilere Göre Farklılaşp Farklılaşmadığına İlişkin Bir Araştırma*. (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Marmara Üniversitesi: İstanbul.
- Öngider, N. (2013). Anne-Baba ile Okul Öncesi Çocuk Arındaki İlişki. *Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar*, 5(4): 420-440.
- Özbey, Ç. (2007). *Özel Çocuklar ve Terapi Yöntemleri*. İnkılap Kitabevi: İstanbul.
- Özcebe, H. (2008). Halk Sağlığı ve Engellilik Yaklaşımı. *Engelli Dostu Belediye Sempozyumu*. Ankara.

- Özel Eğitim Hizmetleri Yönetmeliği. (2019). <https://orgm.meb.gov.tr/www/mevzuat/icerik/608>. (21.02.2019 tarihinde erişim sağlanmıştır.)
- Özgür, İ. (1993). Özürlü Çocuk ve Ailesi. *Çukurova Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 1 (9): 97-110.
- Özkan, F. (2010). *Zihinsel Engelli Çocuğu Olan Ailelerin, Çocuklarının Eğitimine Katkı ve Katılımları*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Erciyes üniversitesi, Kayseri.
- Öztürk, O. (2004). *Ruh Sağlığı ve Bozukluğu*. Ankara: Nobel Tıp Yayınları.
- Öztürk, C. & Şanlı, D. (2007). Annelerin Eğitim Durumunun Çocuk Yetiştirme Tutumlarına Etkisinin İncelenmesi. *Ege Pediatri Bülteni*, 14(3): 145-150.
- Özyeşil, Z. (2011). *Öz-Anlayış ve Bilinçli Farkındalık (Self Compassion and Mindfulness)*. Ankara: Maya Akademi Yayınları.
- Özyürek, A. & Şahit, F. T. (2005). 5-6 Yaş Grubunda Çocuğu Olan Ebeveynlerin Tutumlarının İncelenmesi. *Gazi Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 25(2): 19-34.
- Patterson, G. R., Littman, R. A. & Hinsey, W. C. (1964). Parental Effectiveness as Reinforcers in the Laboratory and İts Relation to Child-Rearing Practices and Child Adjustment in the Classroom. *Journal of Personality*, 32: 180-199.
- Polatay, H. *Birey Marka Kişilik Boyutlarının Belirlenmesi; İnsan Kişilik Ölçeğinin Bir Uygulanması*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). İstanbul Üniversitesi, İstanbul.
- Pommier, E. A. (2011). The Compassion Scale. *Dissertation Abstract International Section A: Humanities and Social Sciences*, 72: 1174.
- Pourtois, J. P. & Desmet, H. (1989). L'éducation Familiale: Revue Française de Pédagogie, 86, Janvier-Février-Mars.

- Rafferty, Y. & Griffin, K. W. (2010). Parenting Behaviours Among Low-Income Mothers of Preschool Age Children in the USA: Implications For Parenting Programmes. *International Journal of Early Years Education*, 18(2): 339-361.
- Recebov, R. (2000). *Algılanan Anne-Baba Davranışları (Kültürlerarası Bir Karşılaştırma)*. (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Robert, S. & Neisword, J., *The Literally Child A Functional Approach*. Mc Graw-Hill Book Company. New York: 1975.
- Ross, A.O. (1975). *Family Problems. The Exceptional Child: A Functional Approach* (Ed.). R. Smith and I. Neisworth. New York: Mc Graw Hill.
- Sarı, H. (2013). *Özel Eğitim Bölümünde Okuyan Aday Öğretmenlerin Kişilik Özellikleri ile Tükenmişlik Düzeyleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Abant İzzet Baysal Üniversitesi, Bolu.
- Saygı, D. & Balat, G. U. (2013). Anasının Devam eden Çocuğu Olan Annelerin Çocukları ile İlişkilerinin İncelenmesi. *International Journal of Human Sciences*, 10(1): 844-862.
- Schaefer, E. S. & Bell, R. Q. (1958). Development of a Parental Attitude Research Instrument. *Child Development*, 29(3): 339-361.
- Sears, R. R., Maccoby, E. E. & Levin, H. (1957). *Patterns of Child Rearing*. Evanston: Harper & Row.
- Sennett, R. (1996). *Kamusal İnsanın Çöküşü*. (Çev.Ed. S. Durak & A. Yılmaz). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Singh, S. & De Man, A. (1991). Maternal Attitudes of Indian Women: A Study of Gender Differences. *Social Behavior and Personality*, 19(4): 297-303.
- Softa K. H. (2013). Engelli Çocuğa Sahip Ebeveynlerin Depresyon Düzeylerinin İncelenmesi. *Kastamonu Eğitim Fakültesi Dergisi*, 21(2): 589-600.

- Songar, A. (1977). *Psikiyatri- Modern Psikobiyoloji ve Ruh Hastalıkları*. İstanbul: Geçit Kitabevi.
- Söylemez, F. (2012). *Bitlik Eren Üniversitesi Sağlık Yüksekokulu ve Sağlık Hizmetleri Meslek Yüksek Okulu Öğrencilerinin Sigara Kullanma Durumlarının Bağımlı Kişilik Ölçeğiyle İlişkisi*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). İnönü Üniversitesi, Malatya.
- Sümer, A. S. (2008). *Farklı Öz Anlayış (Self-Compassion) Düzeylerine Sahip Üniversite Öğrencilerinde Depresyon, Anksiyete ve Stresin Değerlendirilmesi*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Selçuk Üniversitesi, Konya.
- Symonds, P. M. (1939). *The Psychology of Parent-Child Relationships*. Oxford, England: Appleton-Century.
- Şahin, D. (2018). *Ortaöğretim Kurumlarına Devam Eden 14-18 Yaş Arası Ergenlerin Anne Baba Tutumları ve Öz Anlayışlarının Sosyal Görünüş Kaygılarına Etkisi*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Gazi Üniversitesi, Ankara.
- Şanlı, D. & Öztürk, C. (2012). Annelerin Çocuk Yetiştirme Tutumlarını Etkileyen Etmenlerin İncelenmesi. *Buca Eğitim Fakültesi Dergisi*, 32: 31-48.
- Şengül, S. & Baykan, H. (2013). Zihinsel Engelli Çocukların Annelerinde Depresyon, Anksiyete ve Stresle Başa Çıkma Tutumları. *Kocaeli Tıp Dergisi*, 14(1): 30-39.
- Taanila, A., Jarvelin, M. R. & Kokkonen, J. (1969). Cohesion and Parents' Social Relations in Families with a Child with Disability or Chronic Illness. *International Journal of Rehabilitation Research*, 22: 101-109.
- Tabachnick, B. G. & Fidell, L. S. (20013). *Using Multivariate Statistics*. Pearson: Boston.

- Tatlıhoğlu, K. (2010). *Farklı Öz-Anlayış Düzeylerine Sahip Üniversite Öğrencilerinin Karar Vermede Özsaygı, Karar Verme Stilleri ve Kişilik Özelliklerinin Değerlendirilmesi*. (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Selçuk Üniversitesi, Konya.
- Tezcan, M. (1984). *Sosyal ve Kültürel Değişme*. Ankara: Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Yayınları, No: 129.
- Tharp, R. G. & Wetzel, R. J. (1969). *Behavior Modification in the Natural Environment*. New York: Academic Press
- Tortumluoğlu, G. (1999). *Annelerin Aile Kavramını Algılaması ve Bunun Çocuk Yetiştirme Tutumuna Etkisi*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Atatürk Üniversitesi, Erzurum.
- Tudge, J., Hogan, D., Snezhkova, I., Kulakova, N. & Etz, K. (2000). Parent's Child-Rearing Values and Beliefs in the Unites States and Russia: The Impact of Culture and Social Class. *Infant and Child Development*, 9: 105-121.
- Tunali, B. & Power, T.G. (1993). Creating Satisfaction: A Psychological Perspective on Stress and Coping in Families of Handicapped Children. *Journal of Child Psychology & Psychiatry*, 34: 945-957.
- Turan, A. (2002). *Sevgi Dili Konuşan Çocuklar*. Sistem Yayıncılık: İstanbul.
- Tüfekçioğlu, U. (1998). *Özel Eğitim*. (Ed. S. Eripek). Anadolu Üniversitesi Açıköğretim Fakültesi: Eskişehir.
- Ünal, N. (2009). *Zihinsel engelli Çocukların Annelerinin Çocuk Yetiştirme Tutumları ile Normal Gelişim Gösteren Çocukların Zihinsel Engelli Kardeşlerine Yönelik Davranışlarının İncelenmesi*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Ankara Üniversitesi, Ankara.
- Von der Lippe, A. (1999). The Impact of Maternal Schooling and Occupation on child-Rearing Attitudes and Behaviors in Low Income Neighborhoods in Cario, Egypt. *Internation Journal of Behavior Development*, 23(3): 703-729.

- Walsh, P. (1993). *Education and Meaning: Philosophy in Practice*. New York: Cassell Education.
- Wang, C. C. & Phinney, J. S. (1998). Difference in Child Rearing Attitudes Between İmmigrant Chinese Mothers and Anglo-American Mothers. *Early Deveelopment and Parenting*, (7): 181-189.
- Wilton, K., Renault, J. (1968). Stress Level in Families with Intellectually Handicapped Preschool Children. *Journal of Mentally Deficiency Research*, (30): 163-169.
- Yağlıkçızade, A. R. (1975). *Tasvir-i Ahlak Sözlüğü*. (Ed. H. Algül). İstanbul: Tercüman Gazetesi Yayınları.
- Yaran, C. S. (2007). Mevlana'nın Yedi Öğüdü: Evrensel Erdemler, Kozmik Temellendirmeler ve Aidiyet Meselesi. *İstanbul Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 16: 21-48.
- Yavuzer, H. (2005). *Doğum Öncesinden Ergenlik Sonuna Çocuk Psikolojisi*. İstanbul: Remzi Yayınevi.
- Yılmaz, M. T. (2009). *Üniversite Öğrencilerinin Öz-Anlayışları (Self-Compassion) İle Anne-Baba Tutumları Arasındaki İlişkinin İncelenmesi*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Selçuk Üniversitesi, Konya.
- Yörükoğlu, Atalay. (1997). *Aile ve Çocuk*. İstanbul: Özgür Yayınları.
- Yurdakul, A. & Girli, A. (1999). Engelli Çocuğu Olan Ailelerin Sosyal Destek Örüntüleri ve Bunun Psikolojik Sağlık ile İlişkisi, *10. Psikoloji Kongresi*, 1999.
- Zeilberger, J., Sampen, S. E. & Sloane, H. N. Jr. (1968). Modificaton of a Child's Problem Behaviors in the Home with the Mother as Therapist. *Journal of Applies Behavior Analysis*, 1(1): 47-53.
- Zetlin, A. G. (1986). Mentally Retarded Adults and Their Siblings. *American Journal of Mental Deficiency*, 91: 217-225.

Zucman, E. (1982). *Childhood Disability in the Family: Recognize The Added Handicap*. World Rehabilitation Fund, Inc: New York.

ÖZGEÇMİŞ

Adı Soyadı :MEHMET LATİF CANDEMİR
Doğum Yeri ve Tarihi :DENİZLİ/17.12.1990
Yabancı Dili :İNGİLİZCE
İletişim(E-posta) :latifcandemir_49sakarya@hotmail.com

Eğitim Durumu (Kurum ve Yılı)

Lise :Malatya Akçadağ Anadolu Öğretmen Lisesi
2006-2010
Lisans :Sakarya Üniversitesi/2010-2014
Yüksek Lisans :Sabahattin Zaim Üniversitesi/2016-2018

Çalıştığı Kurum/Kurumlar ve Yılı

MEB Tacirler Özel Eğitim ve Özel Eğitim İş Uygulama Merkezi - Kurucu
Öğretmen / 2015-2018

Muş Alparslan Üniversitesi Bulanık MYO – Çocuk Gelişimi Bölümü –
Öğretim Görevlisi / 2018-(Devam ediyor)

Yayımlar (SCI ve diğer) : (yok)

Diğer Konular : (yok)